

Wykład udostępniam na licencji Creative Commons:

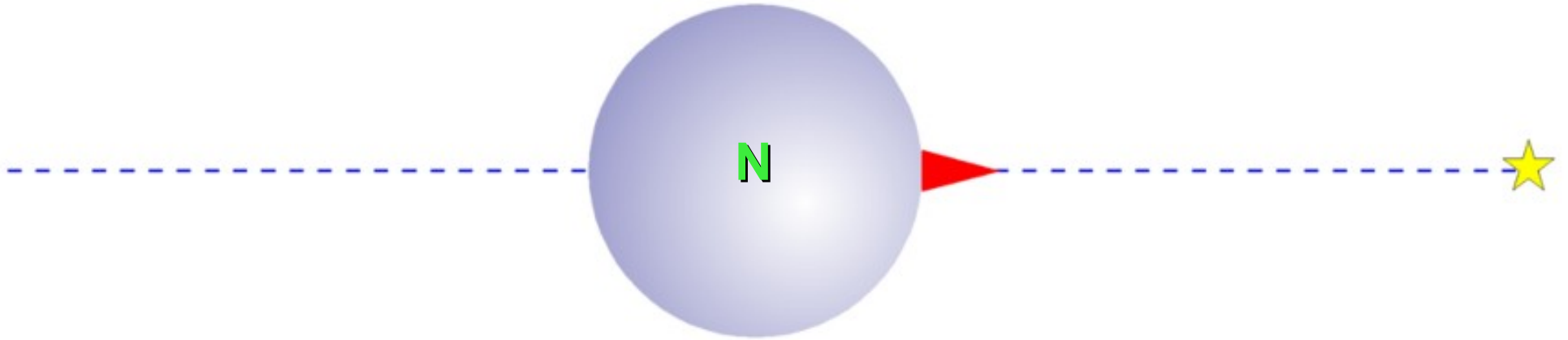

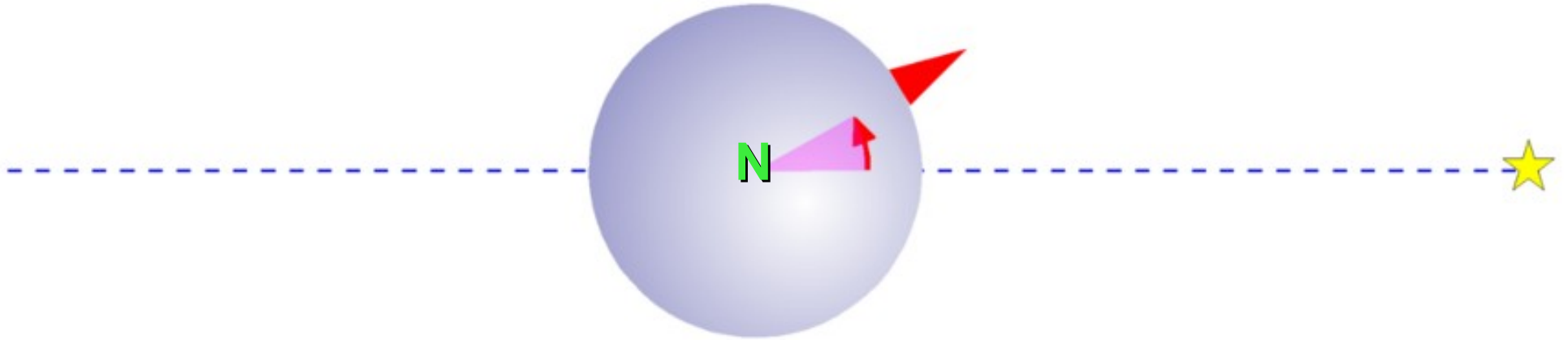
Ziemia jako zegar

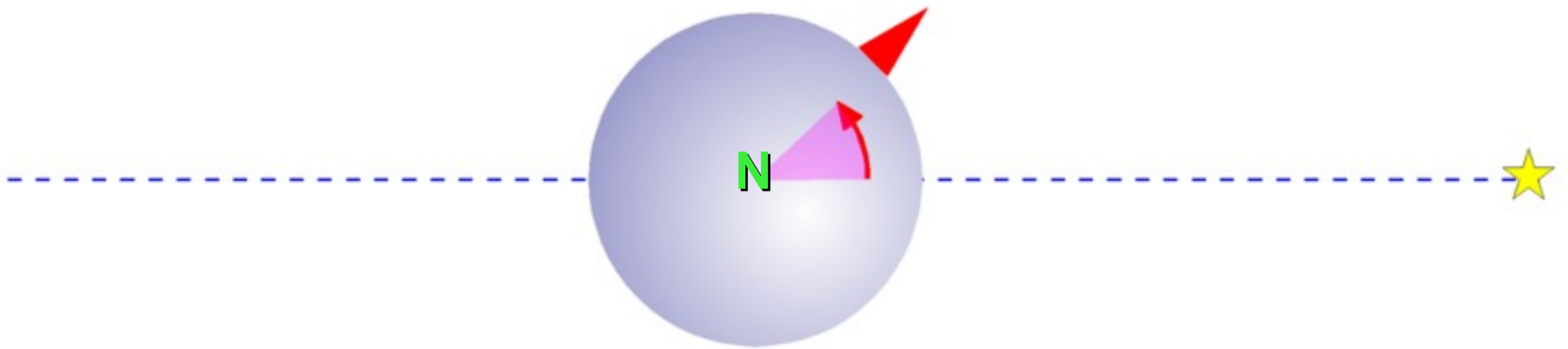
Piotr A. Dybczyński

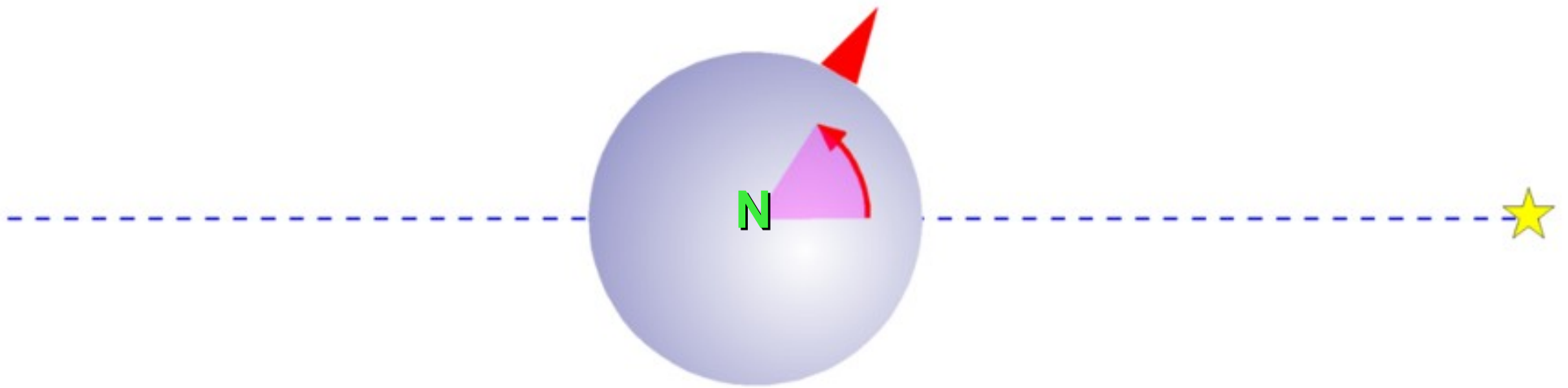

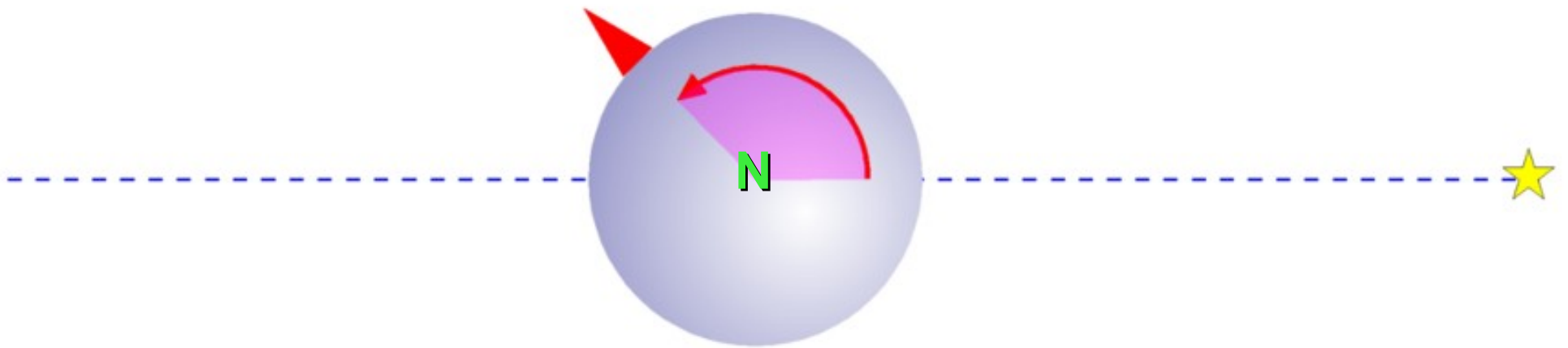
Czas gwiazdowy s

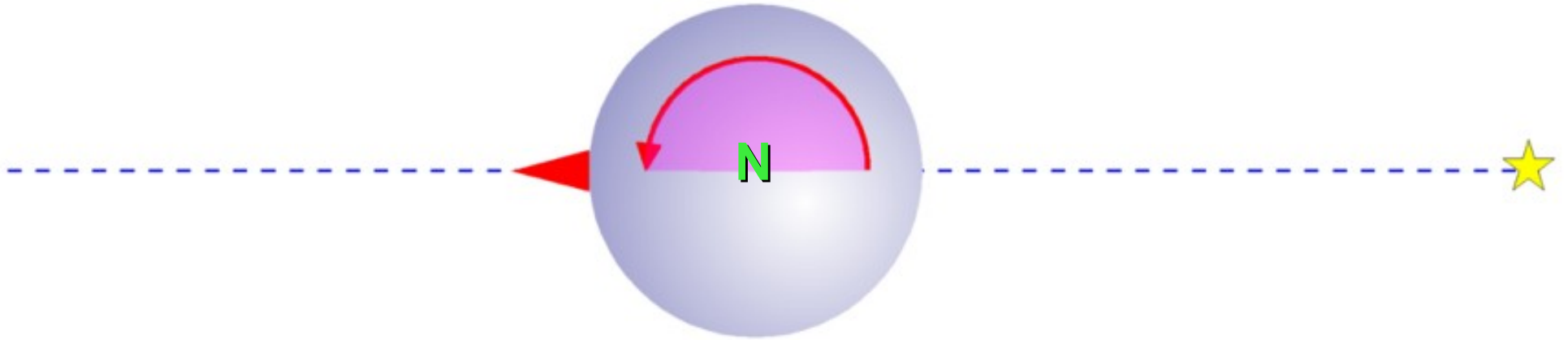

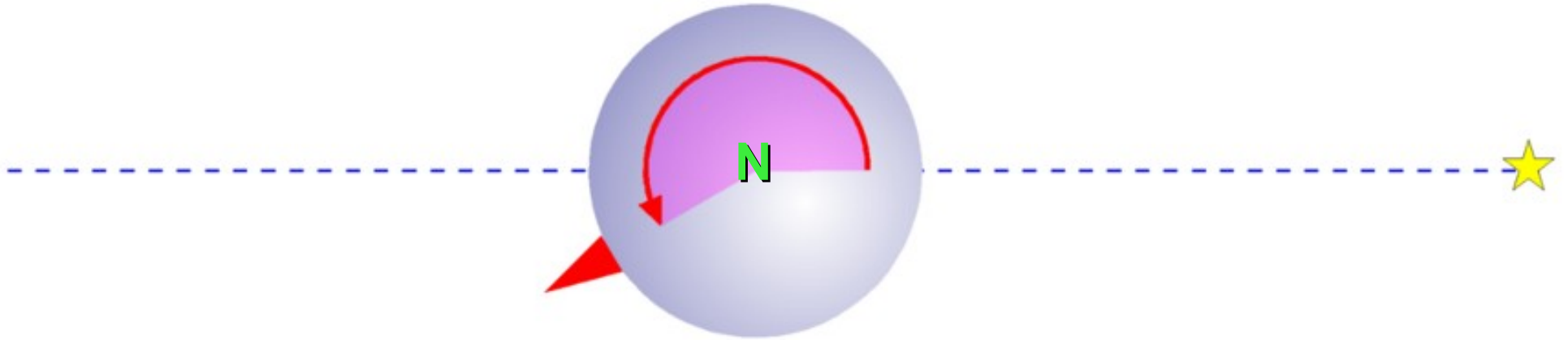

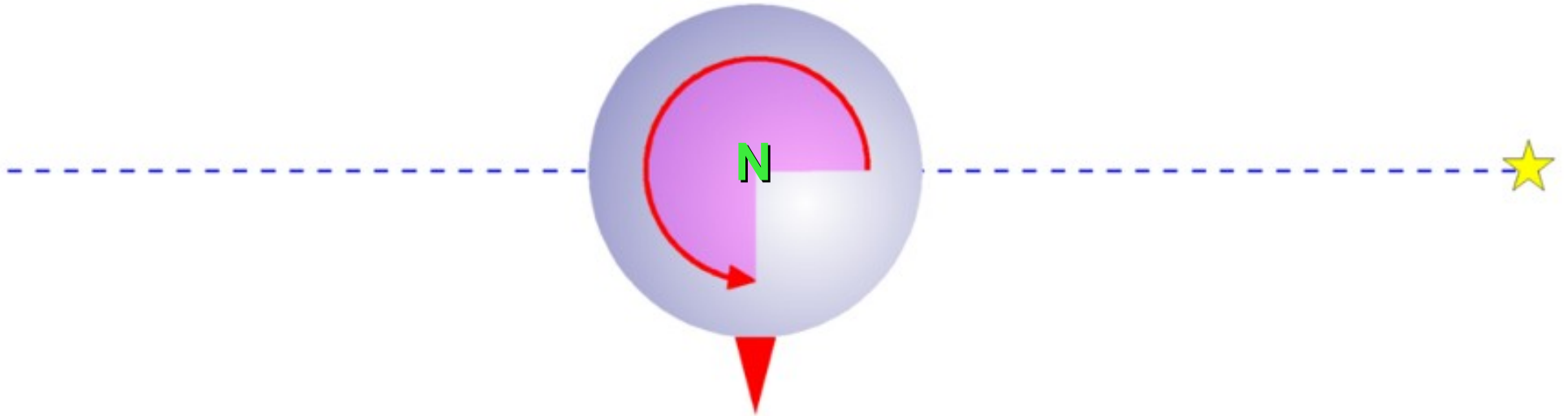

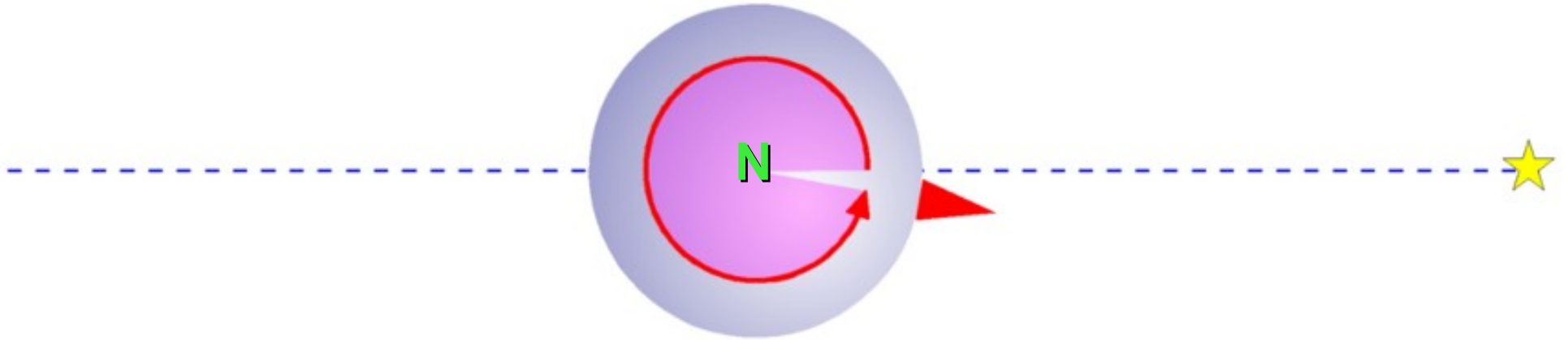

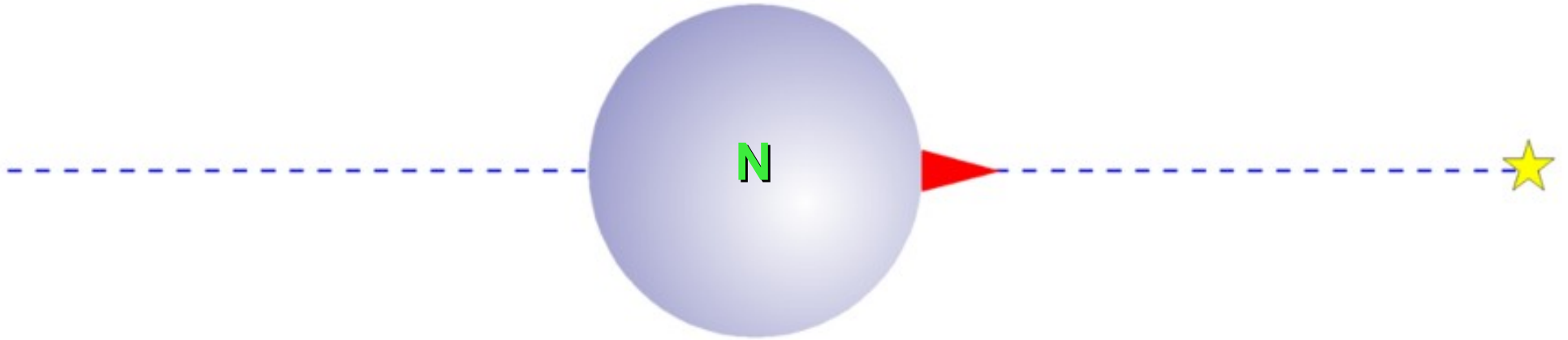

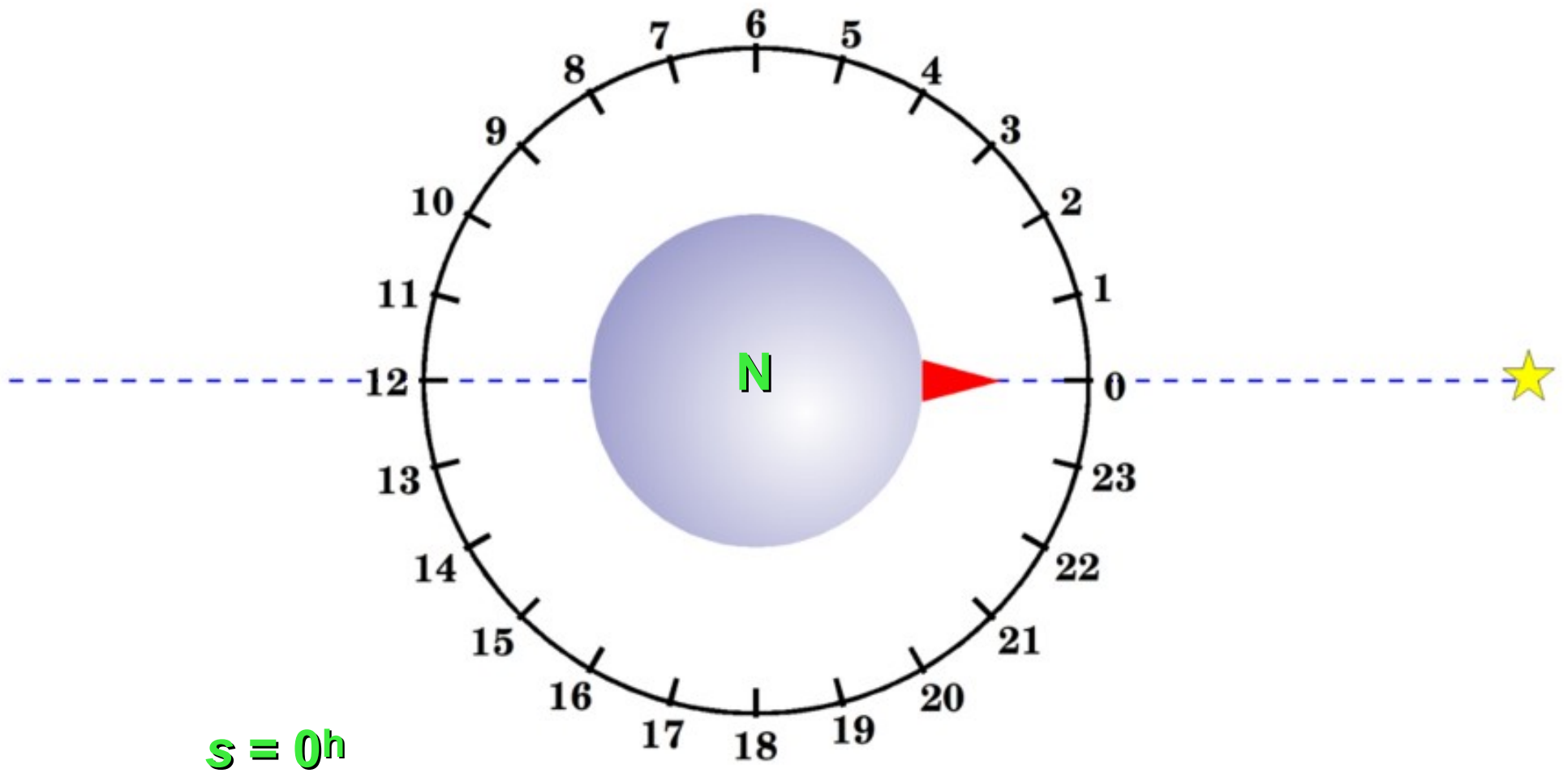

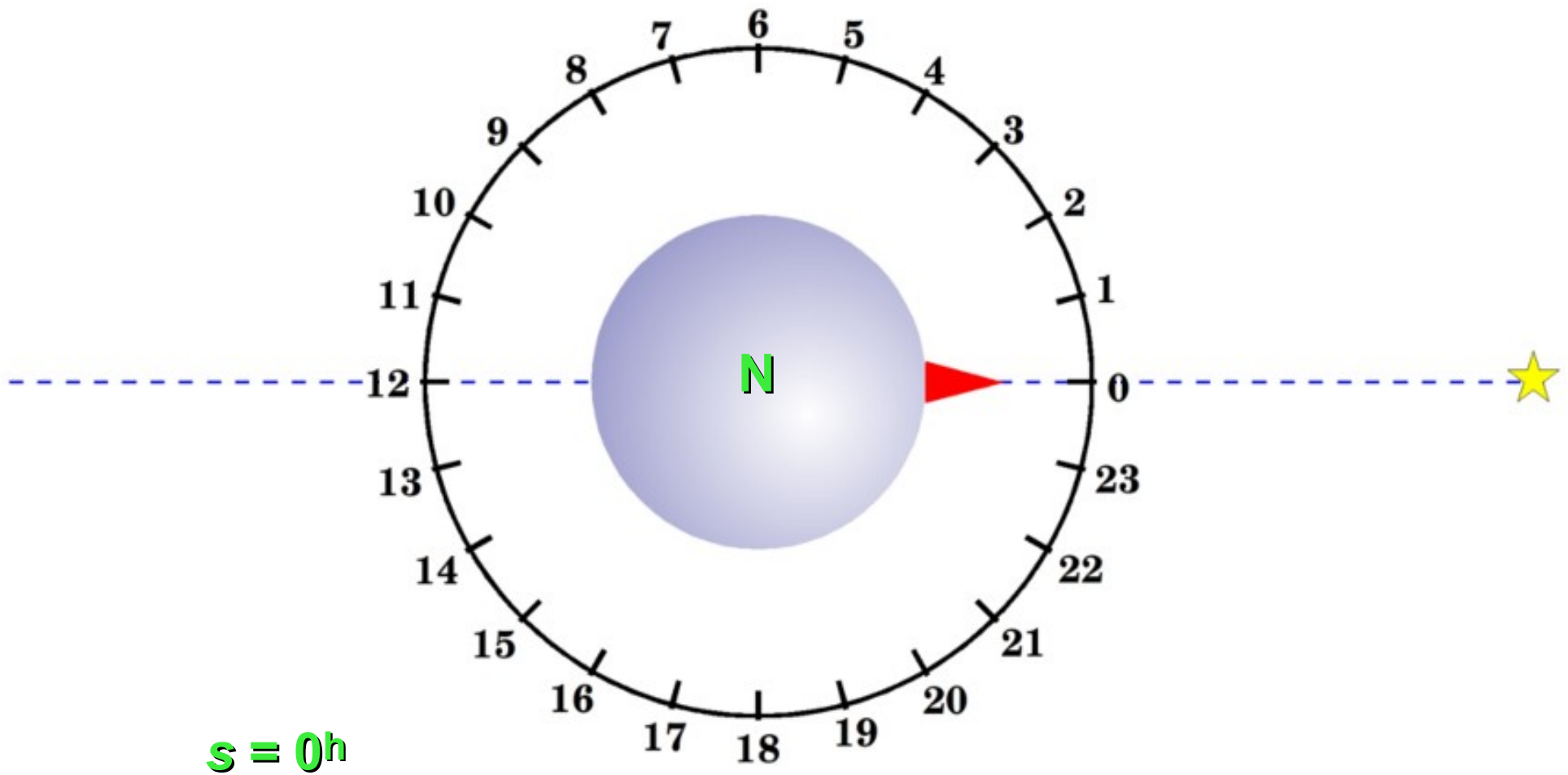

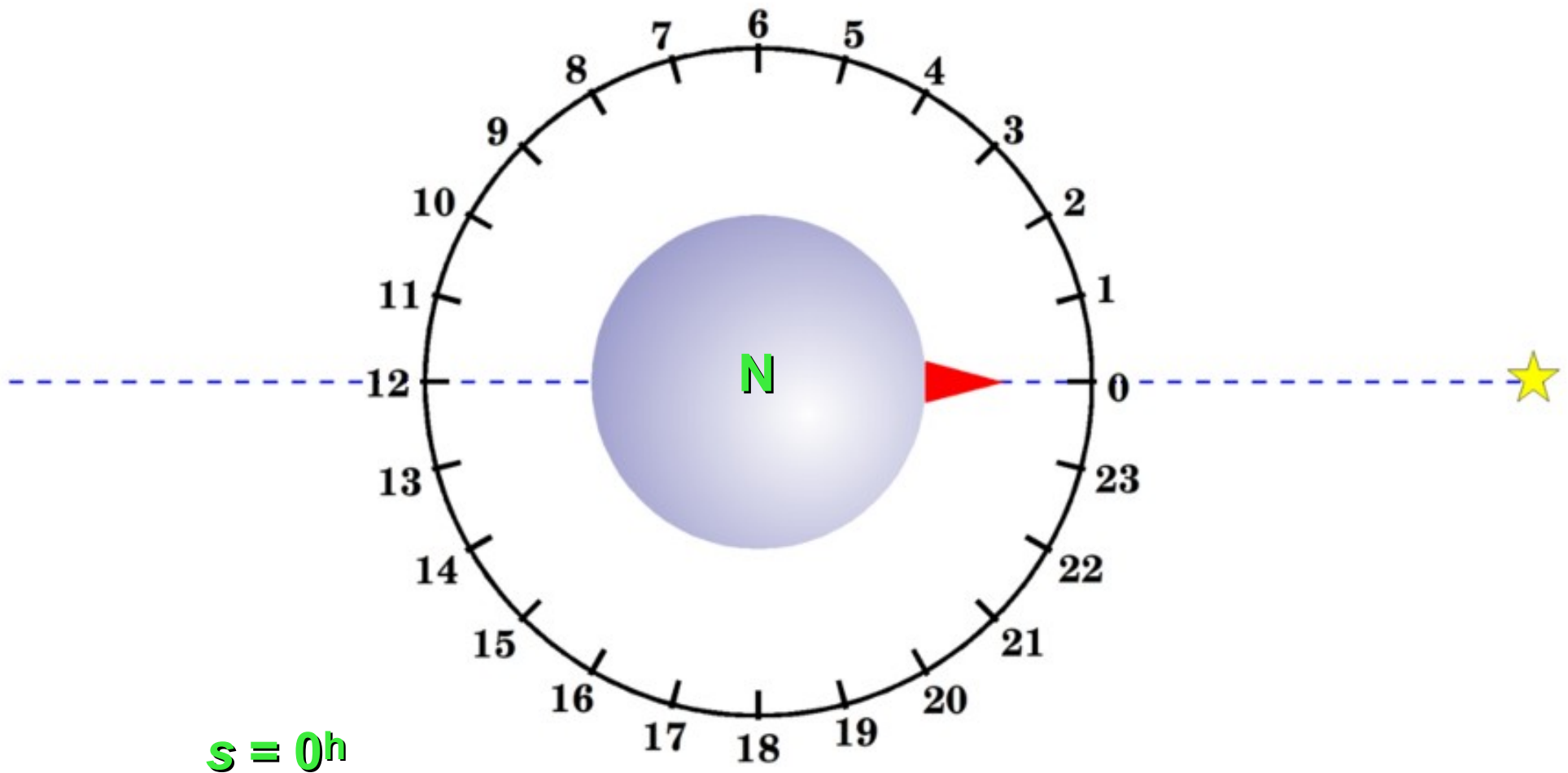

Czemu taka dziwna tarcza?

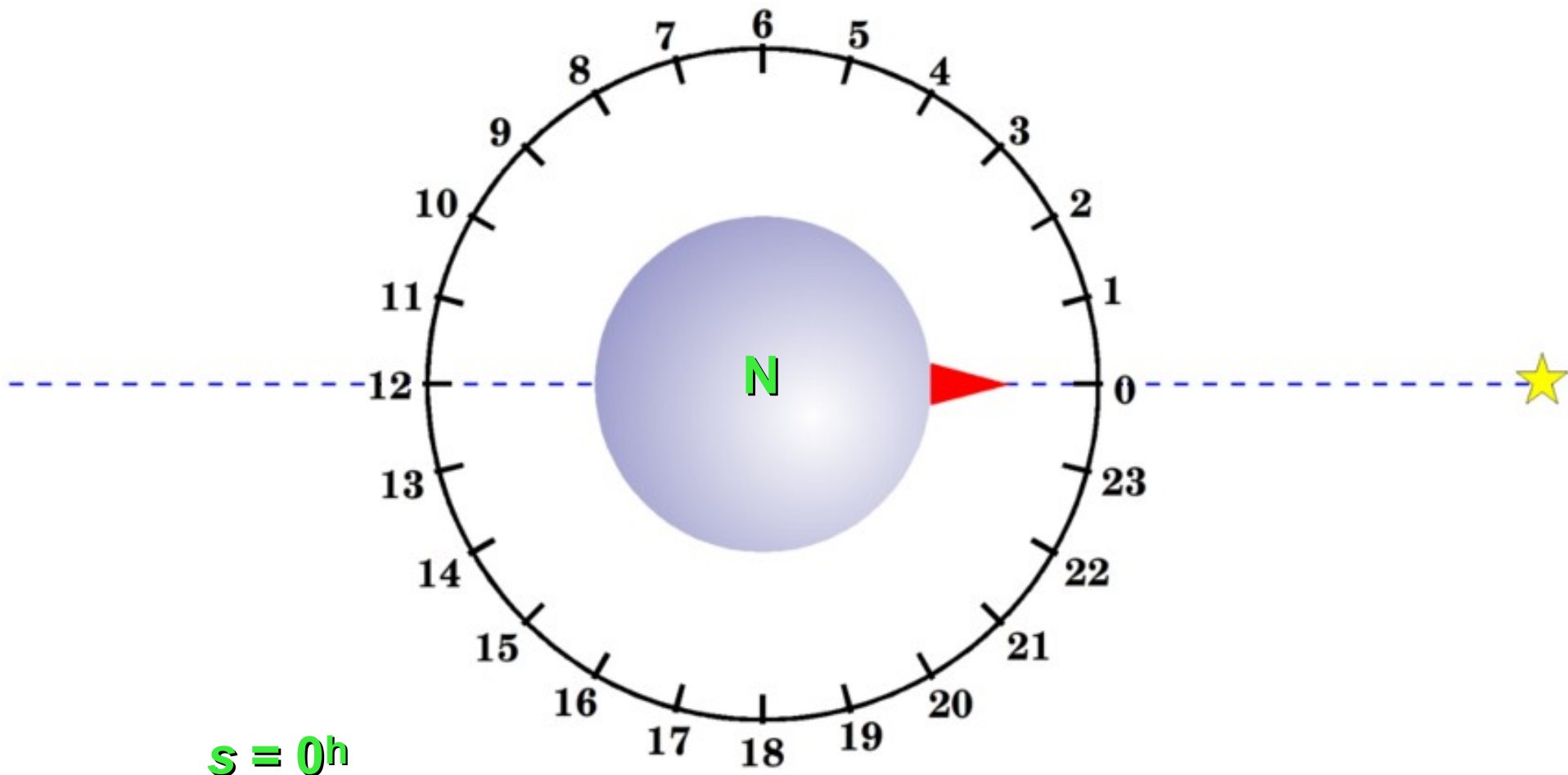
$s = 0h$

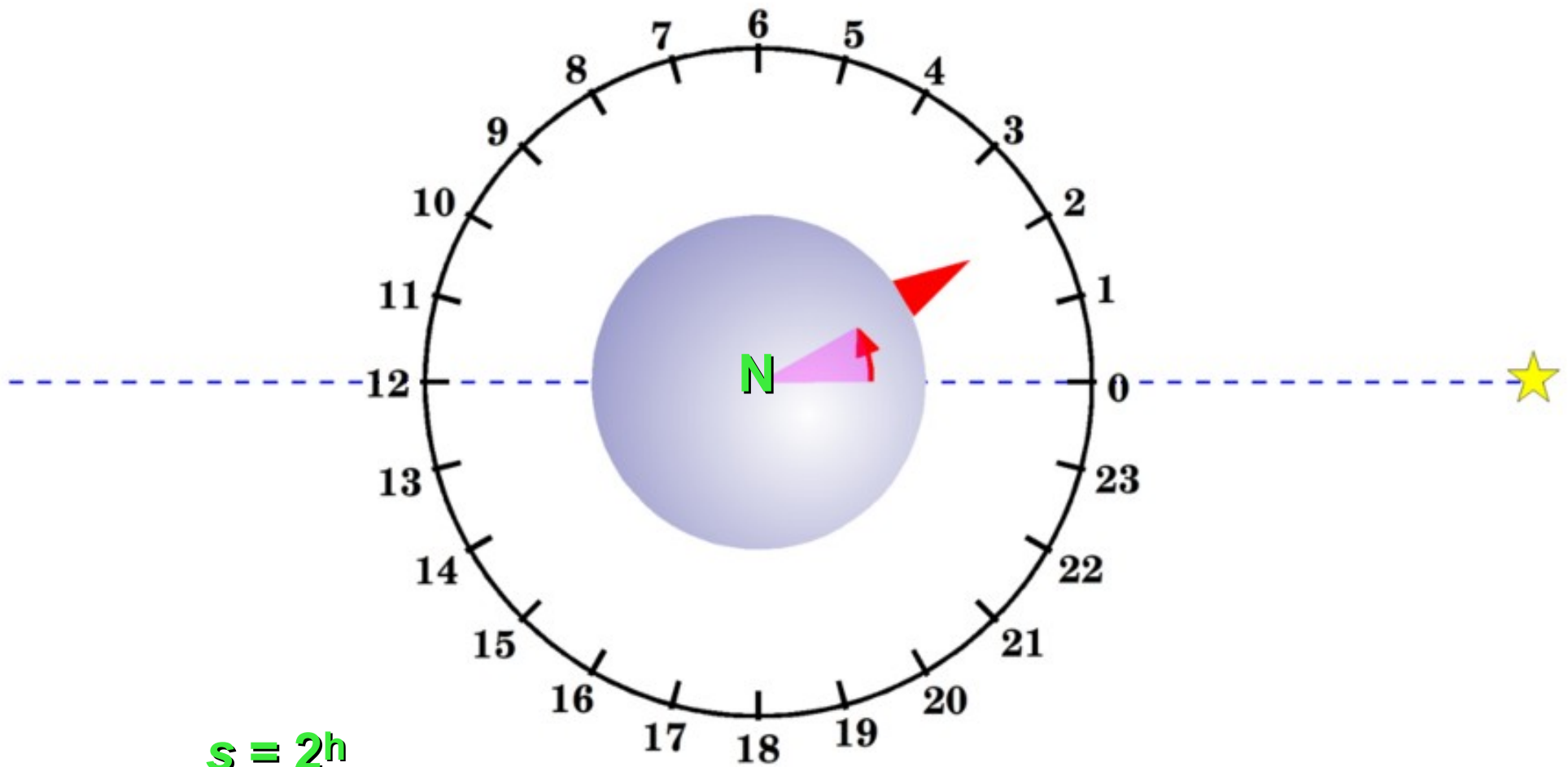
**Czemu taka dziwna tarcza?
Bo astronomowie mierzą niektóre kąty w godzinach...**

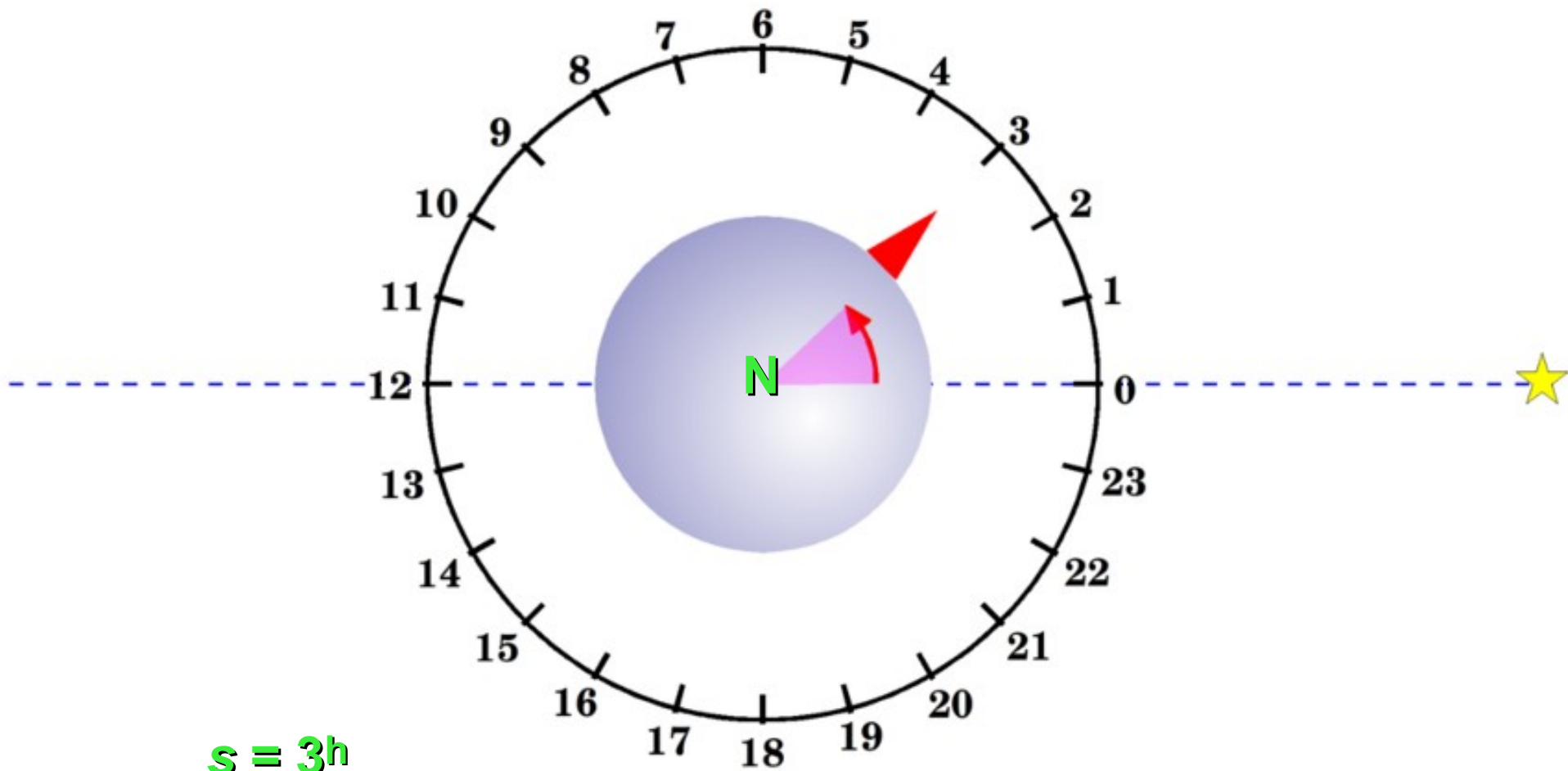
Miara czasowa kątów

- $360^\circ = 24^h$
- $15^\circ = 1^h = 60^m$
- $1^\circ = 4^m$
- $60' = 4^m$
- $15' = 1^m = 60^s$
- $1' = 4^s$
- $60'' = 4^s$
- $15'' = 1^s$

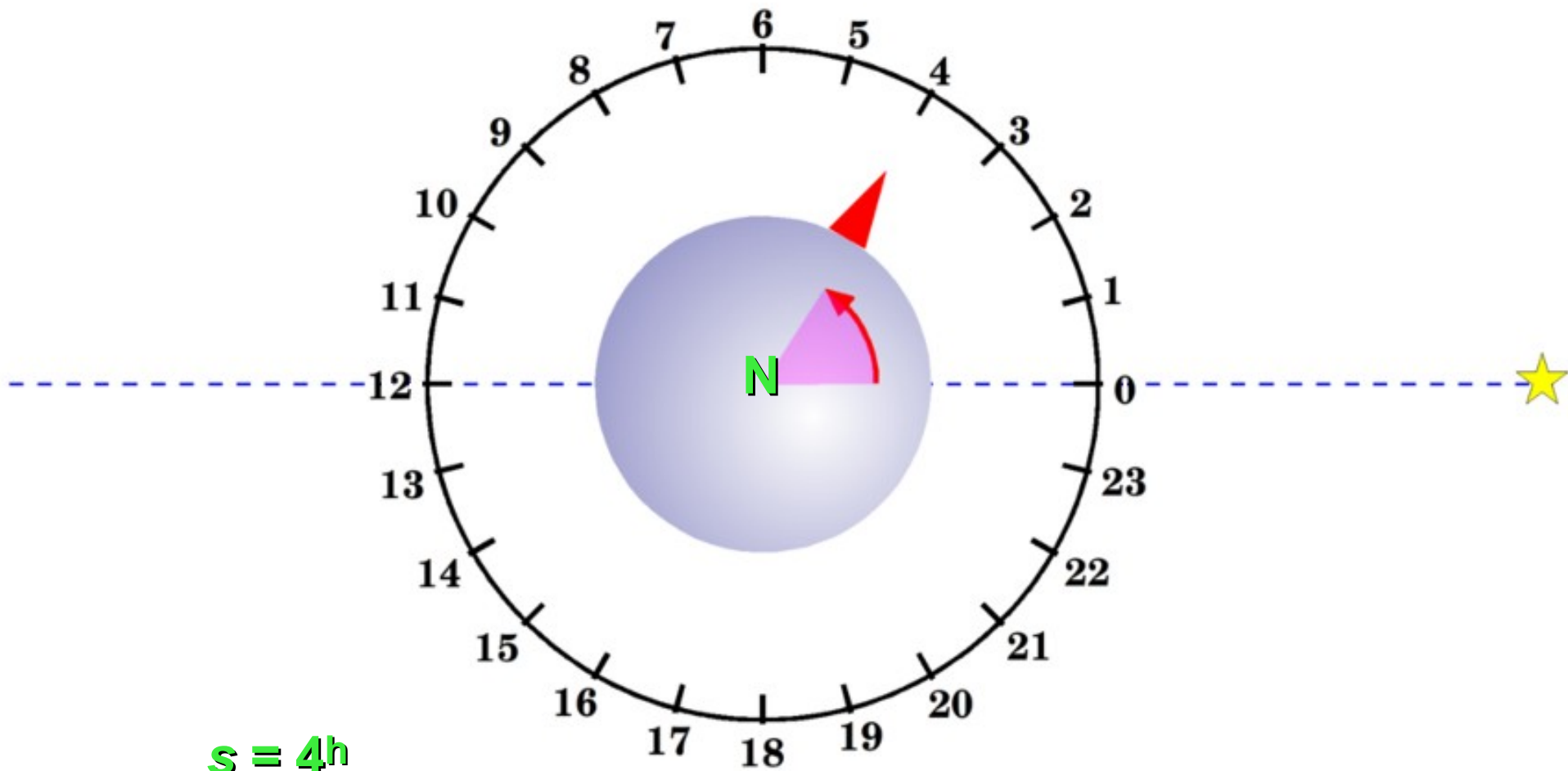

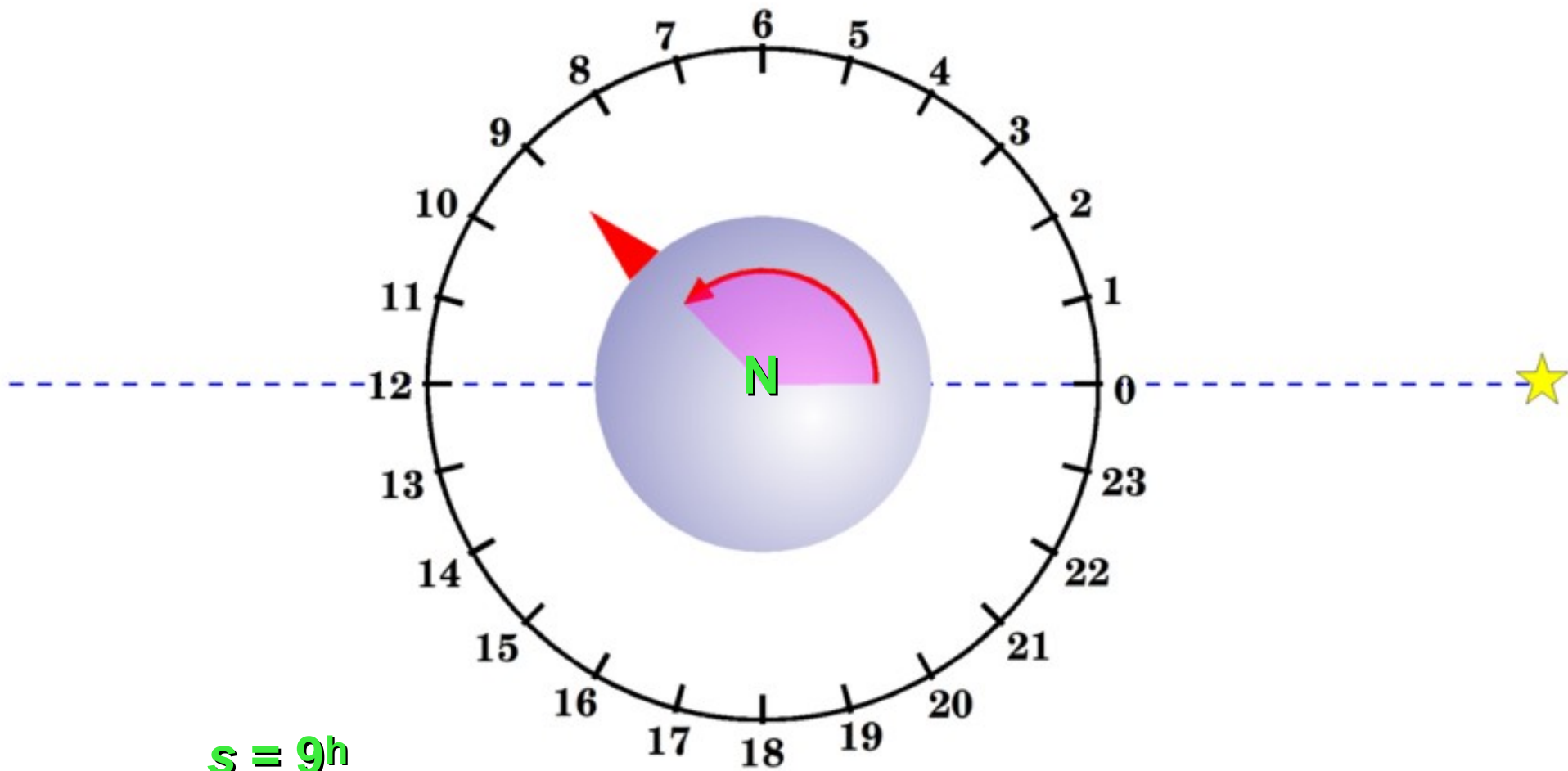
$s = 2h$

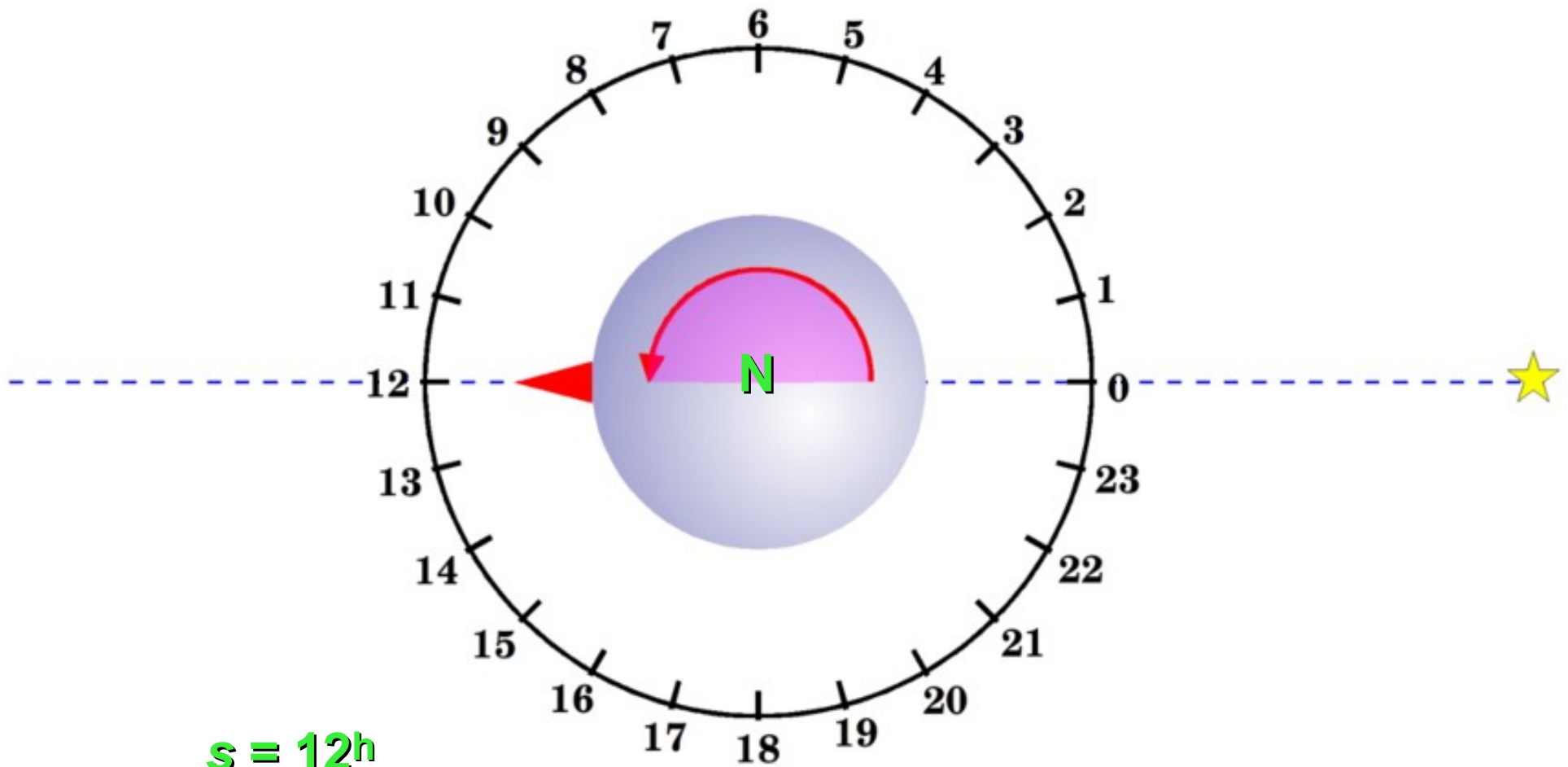
$$s = 3h$$

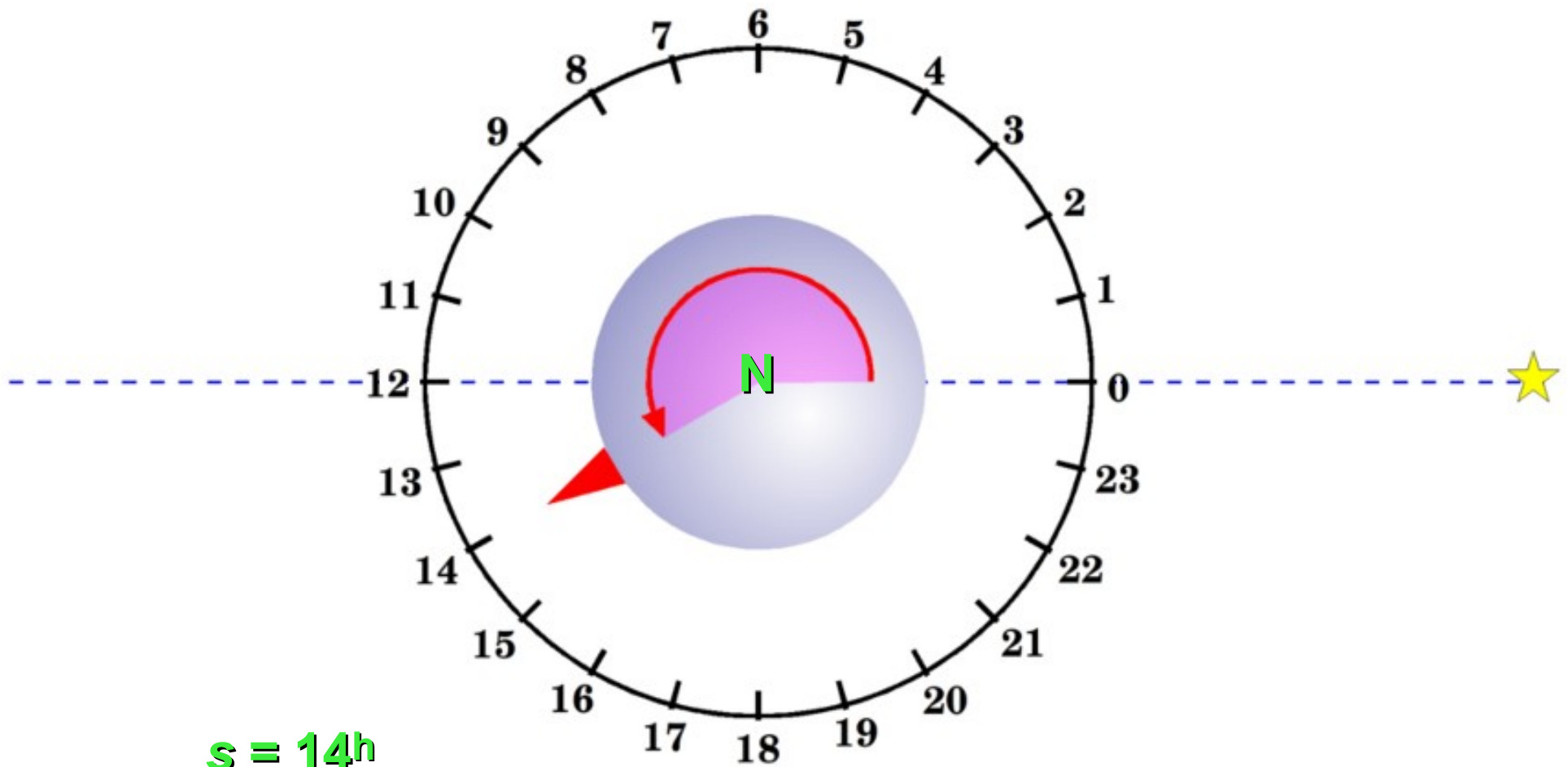
$$s = 4h$$

$s = 9h$

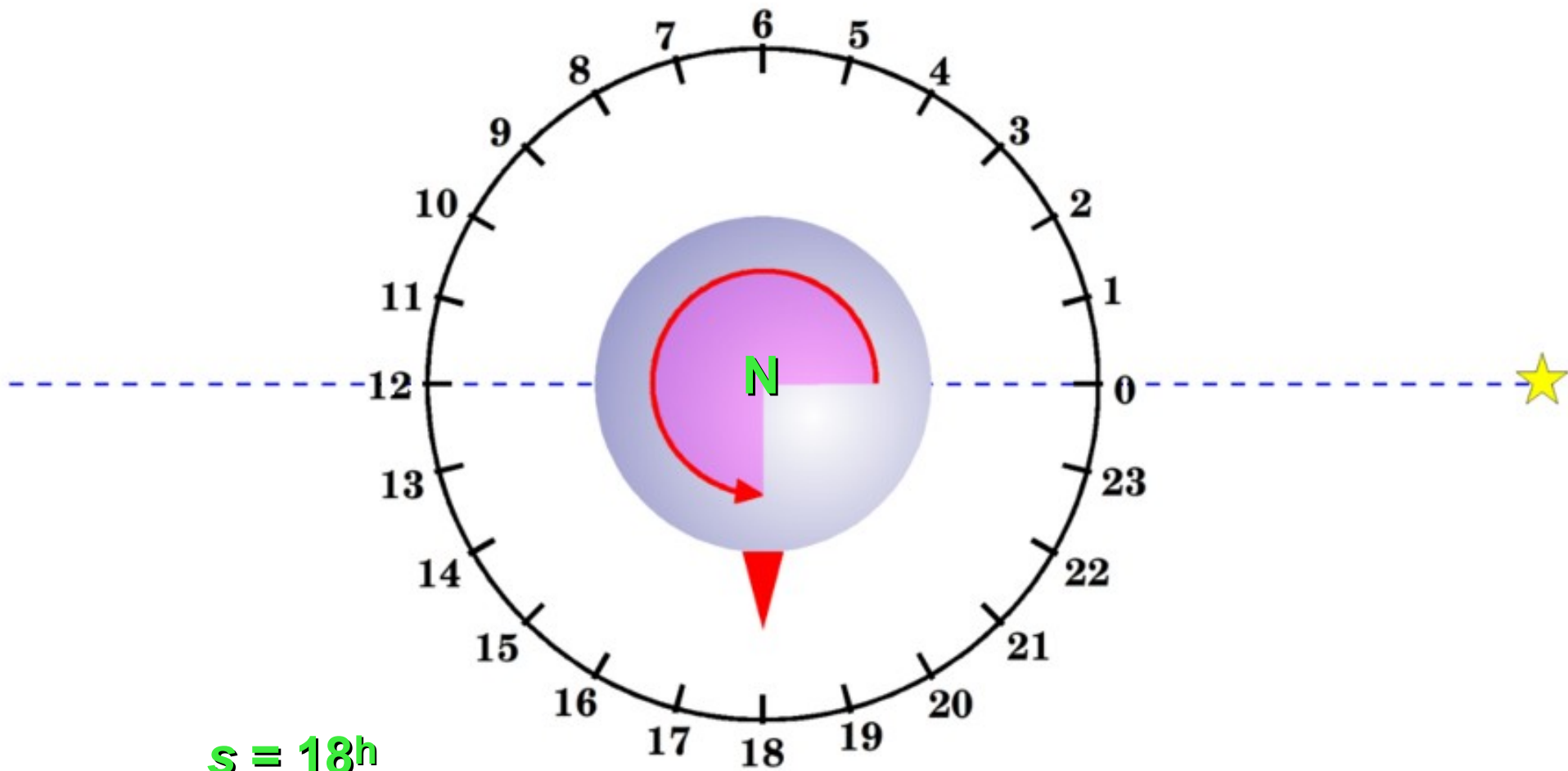

$s = 12h$

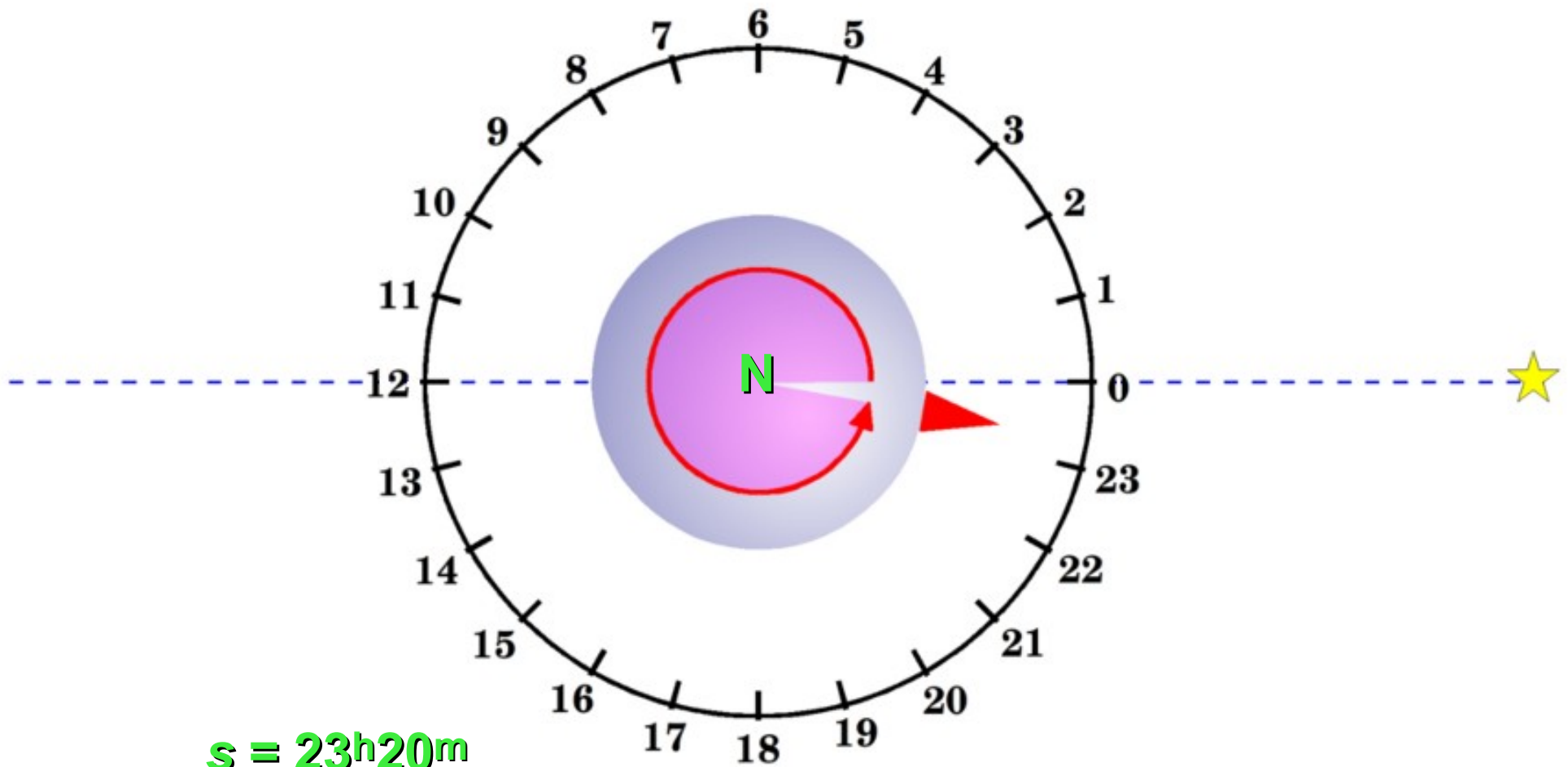

$s = 14h$

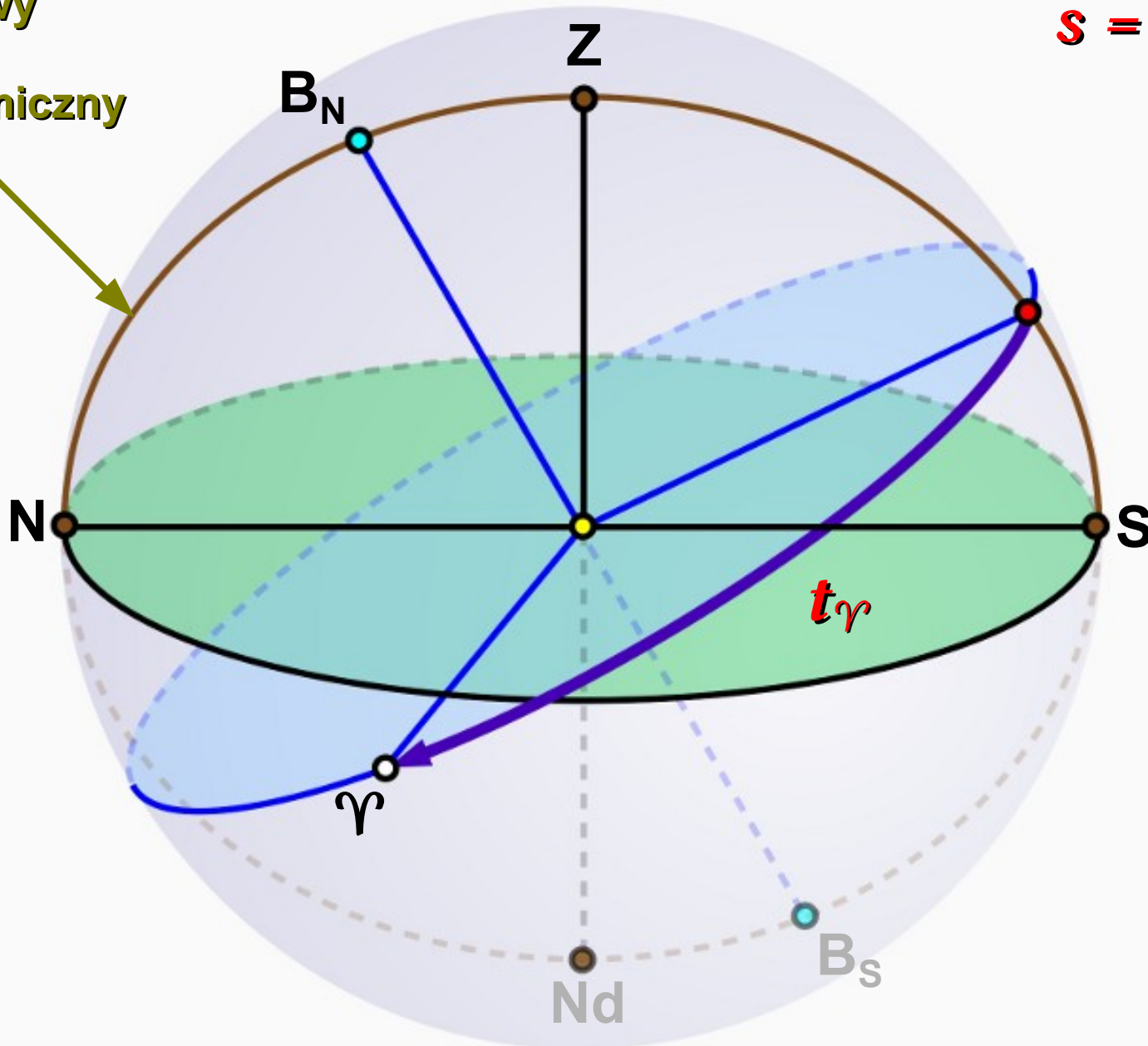
$s = 18h$

$s = 23h20m$

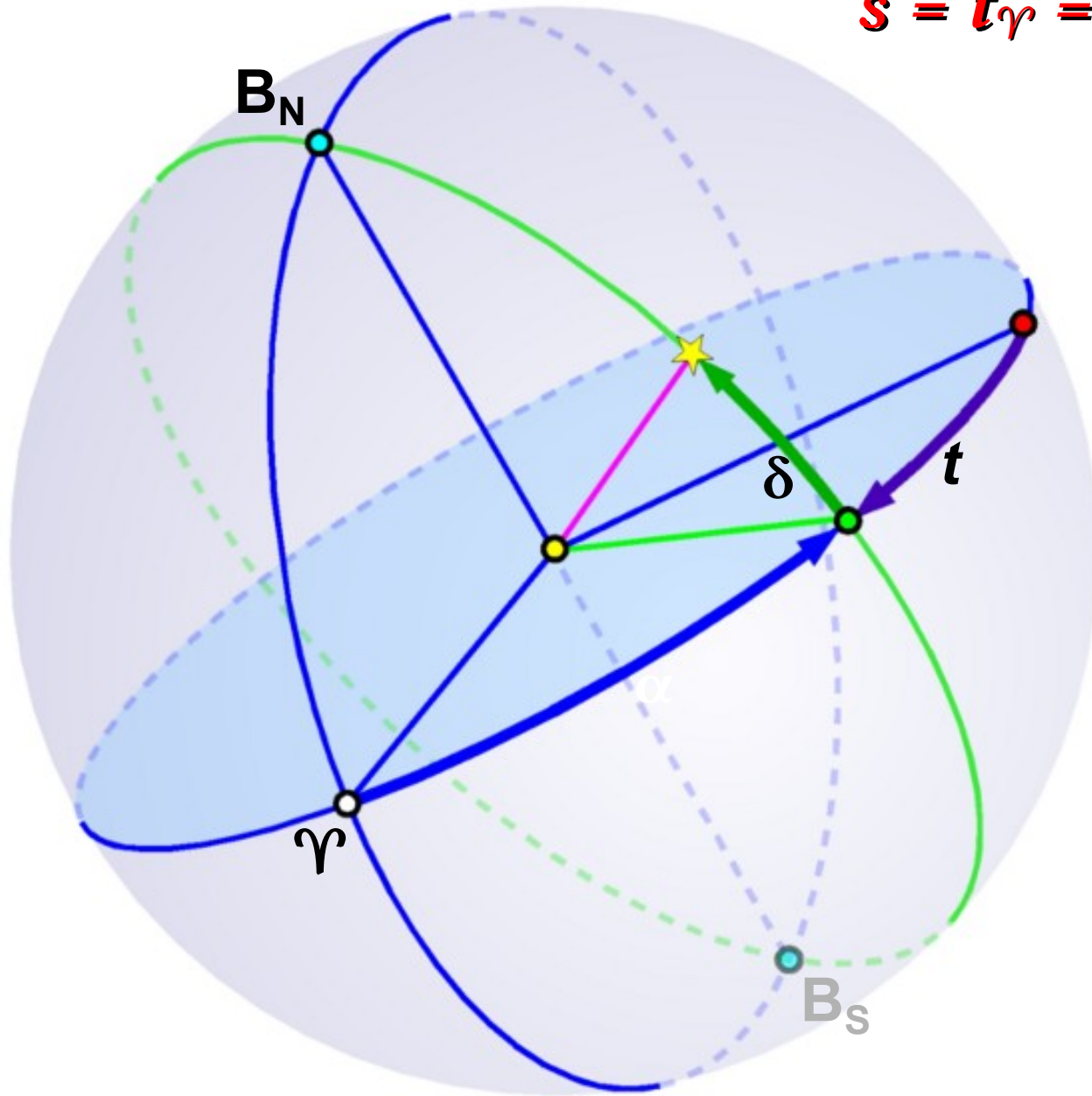
miejscowy
południk
astronomiczny

$$s = t_{\gamma}$$

Definicja: czas gwiazdowy to kąt godzinny punktu Barana

$$\mathbf{s} = \mathbf{t}_\gamma = \mathbf{t}_\star + \boldsymbol{\alpha}_\star$$

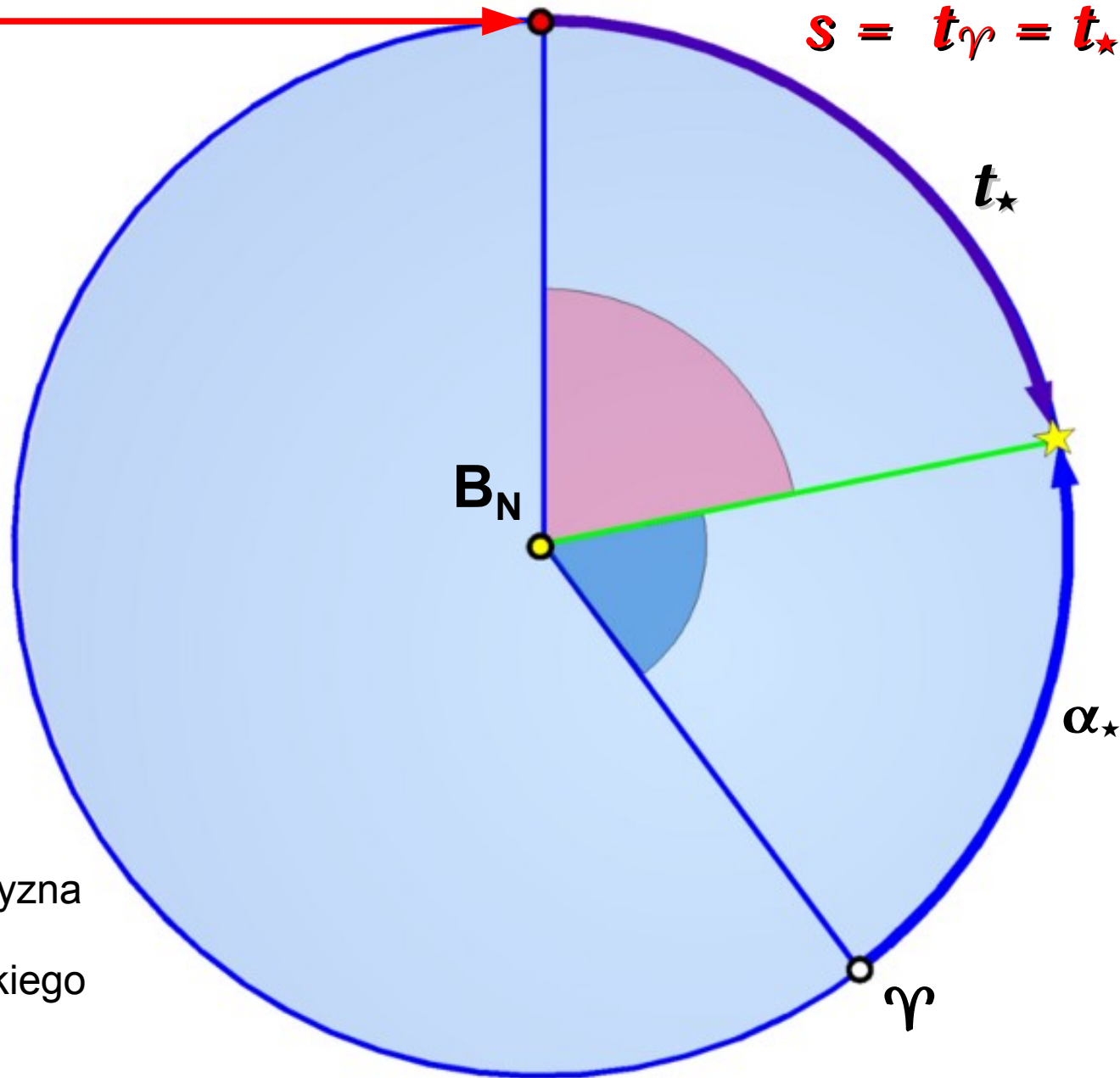

punkt
górowania
na równiku

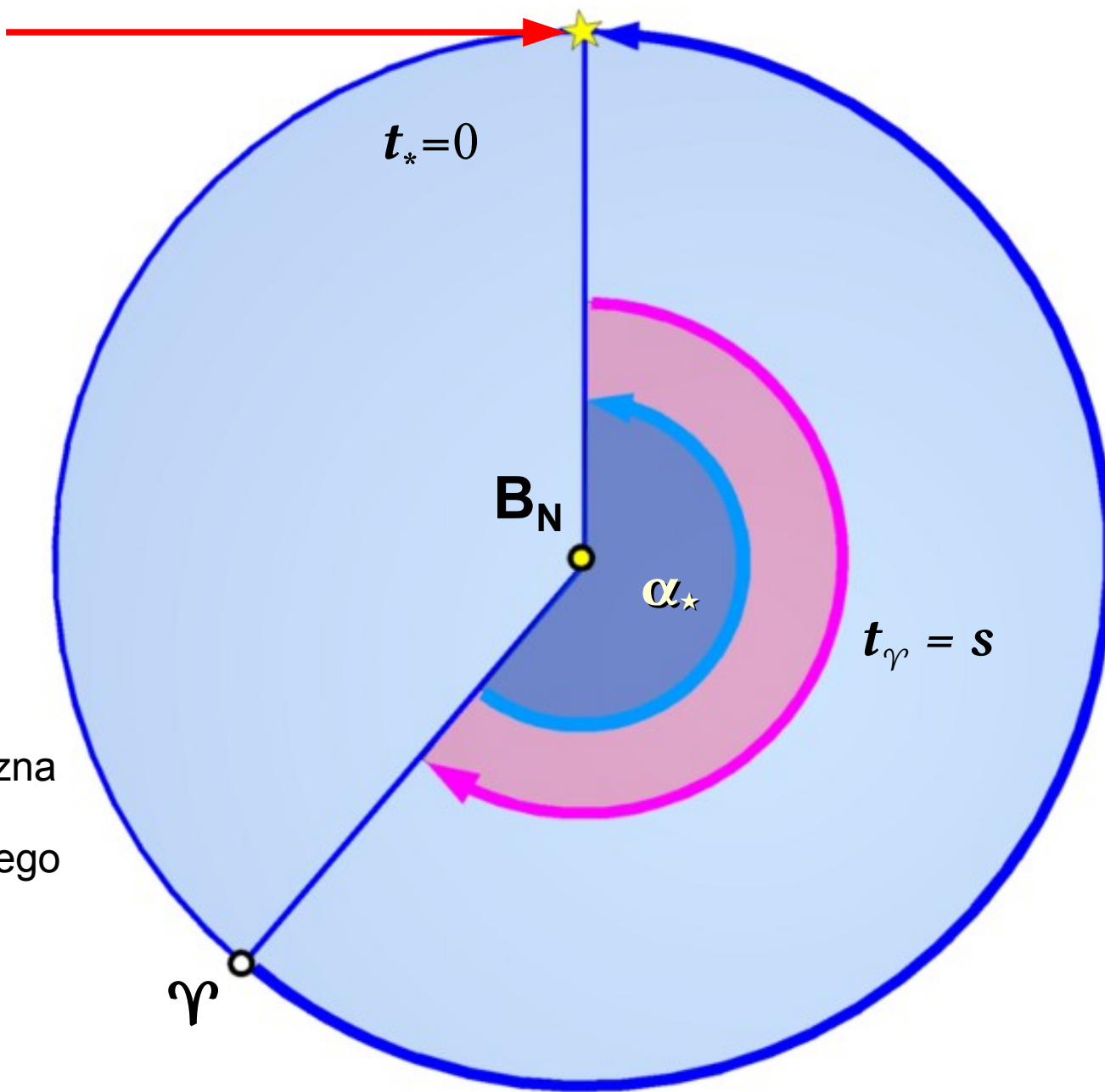

$$s = t_{\gamma} = t_{\star} + \alpha_{\star}$$

płaszczyzna
równika
niebieskiego

punkt
górowania
na równiku

płaszczyzna
równika
niebieskiego

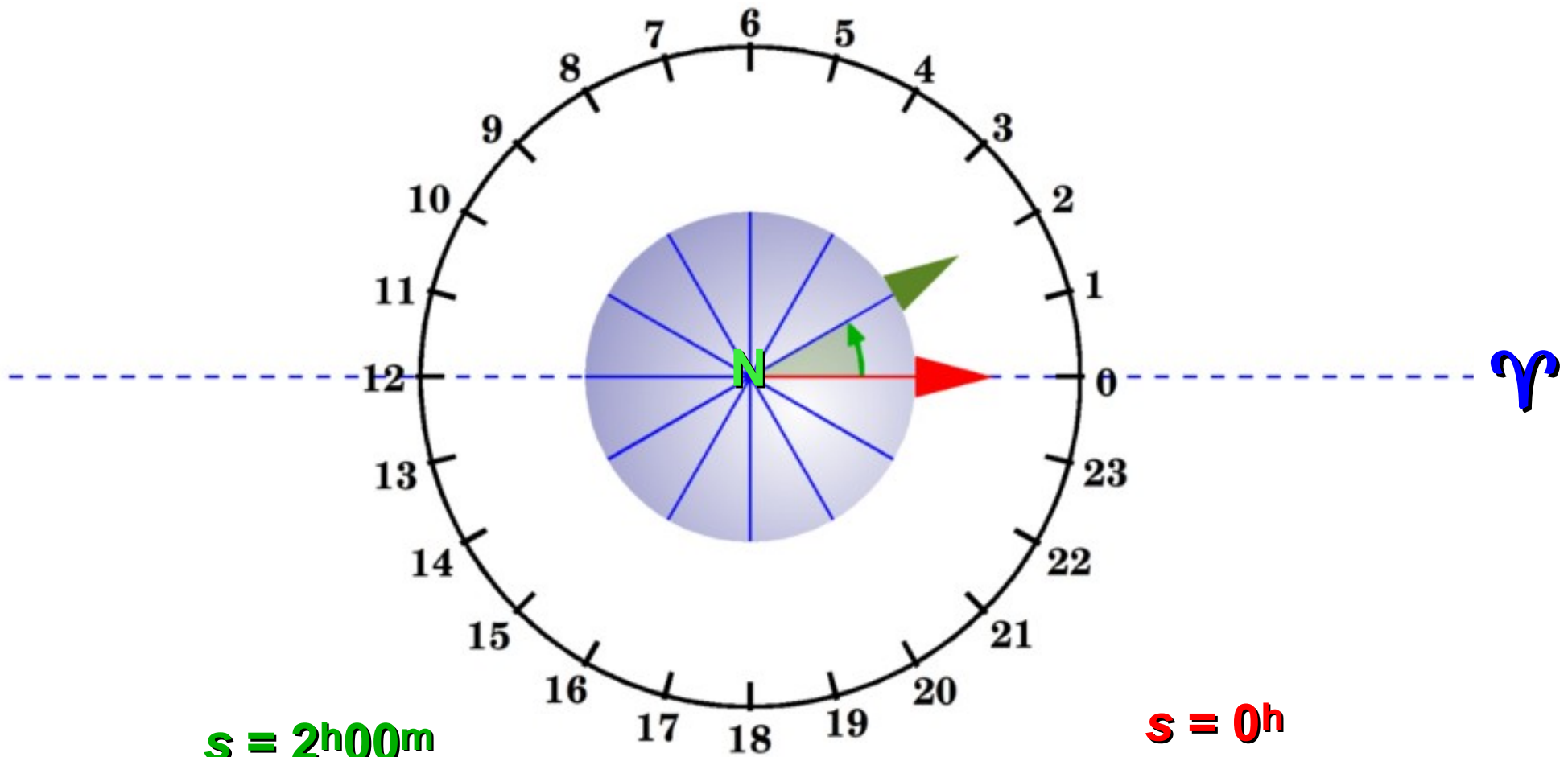
Czas gwiazdowy (t_γ) jest zawsze równy rektascensji gwiazd górujących!

Czas gwiazdowy jest czasem miejscowym

to znaczy, że w miejscach o różnej długości geograficznej jest różny czas gwiazdowy.

Równy czas gwiazdowy mają tylko miejsca na tym samym południku geograficznym.

$$\lambda_E = 30^\circ = 2^h$$

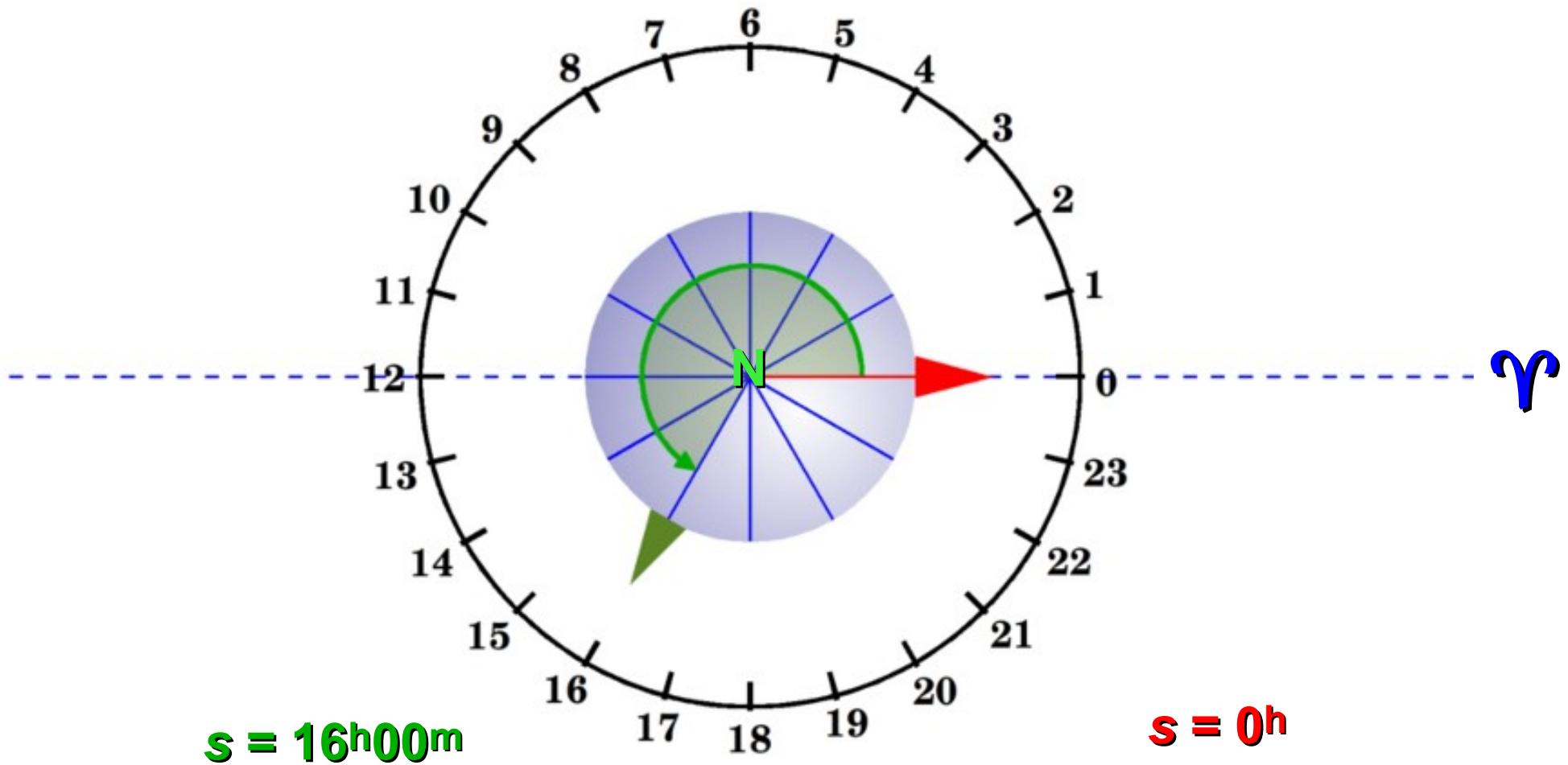

$$s = 2^h00^m$$

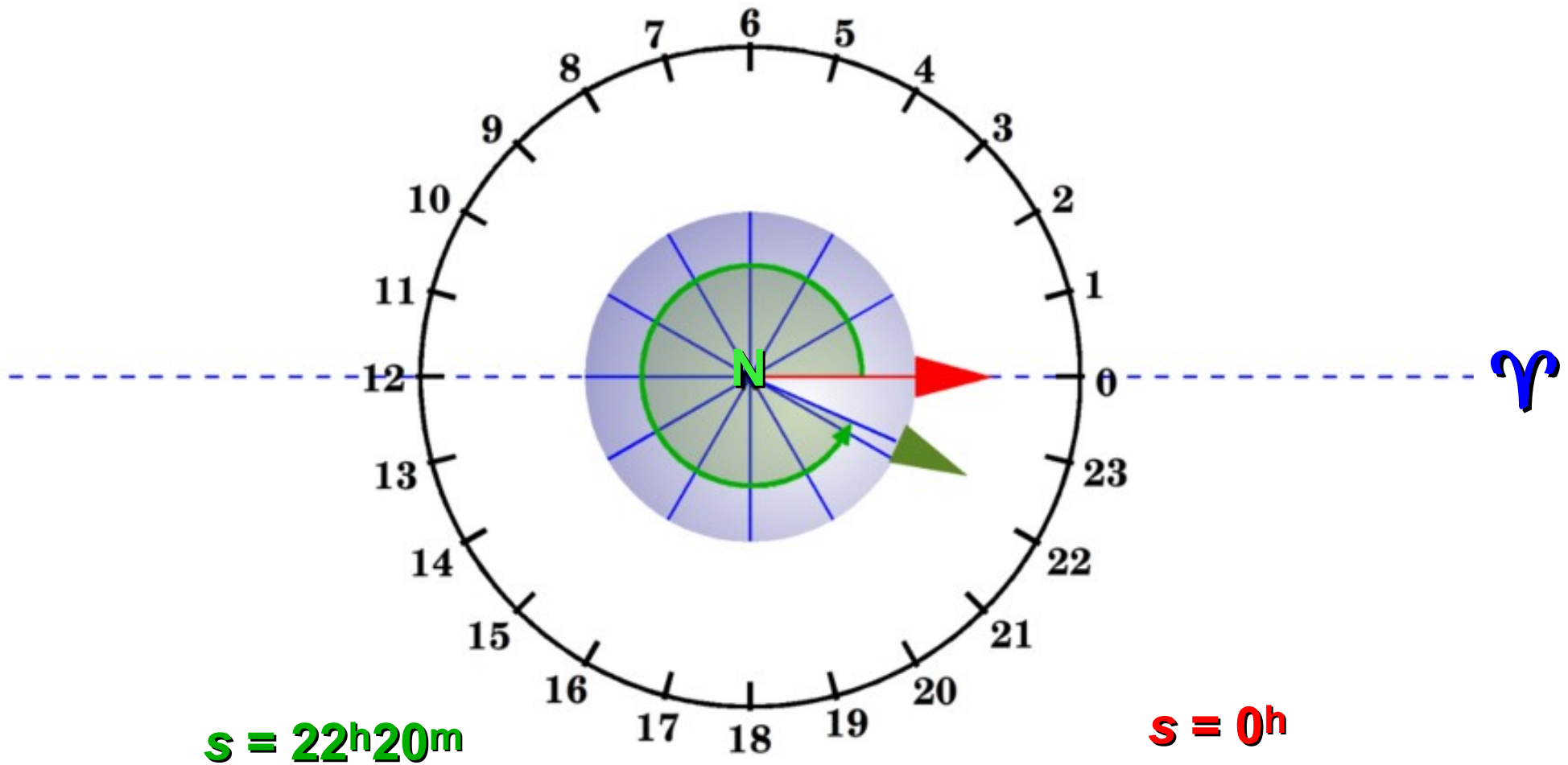
$s = 0^h$
(czas gwiazdowy
na południku 0)

$$\lambda_E = 240^\circ = 16^{\text{h}}00^{\text{m}}$$

$$\lambda_E = 335^\circ = 22^{\text{h}}20^{\text{m}}$$

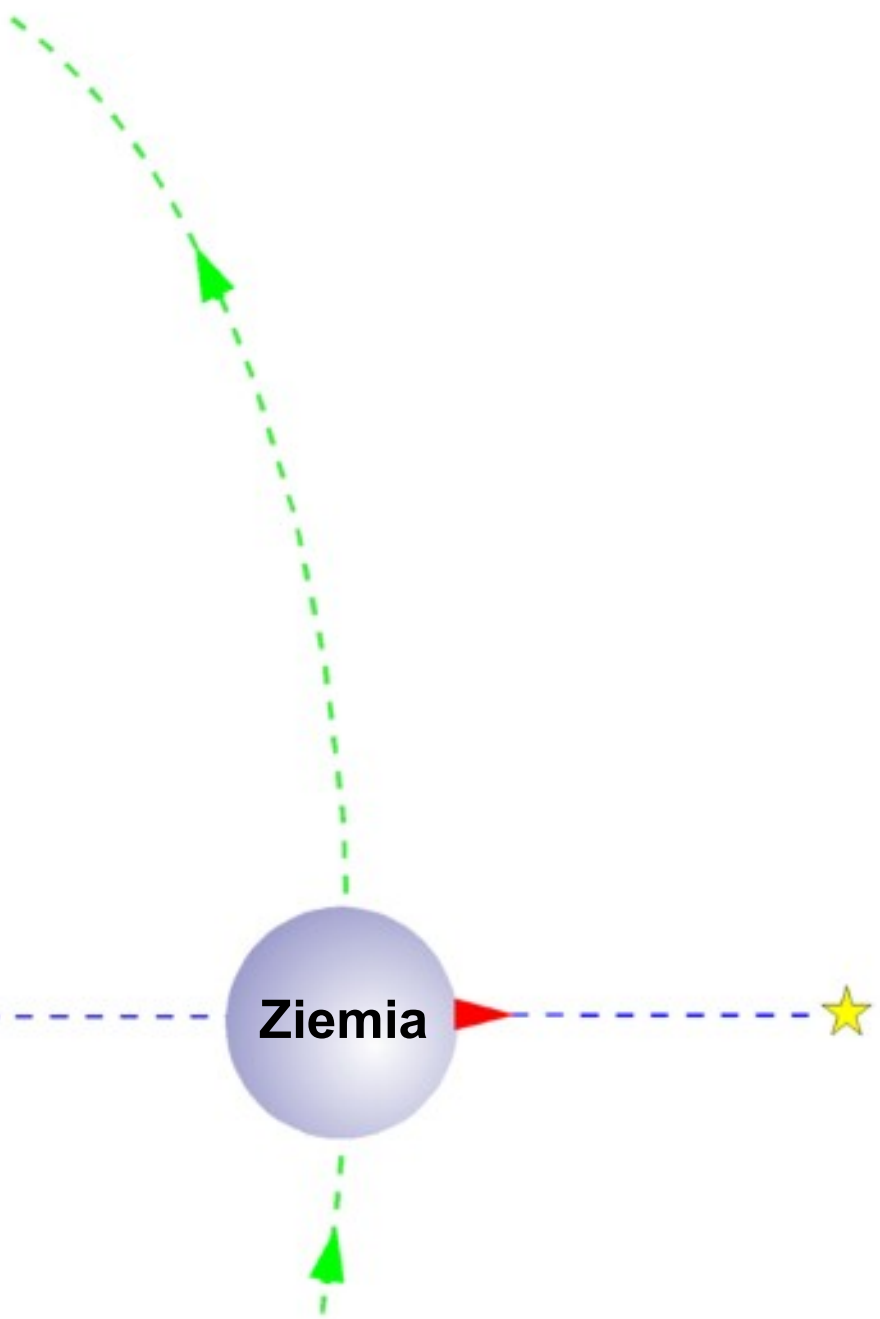
Pomiar kąta godzinnego dowolnej gwiazdy o znanej rektascensji jest pomiarem czasu gwiazdowego.

W szczególności może to być obserwacja górowania gwiazdy – wtedy jej kąt godziny wynosi zero a czas gwiazdowy jest równy jej rektascensji.

Czas słoneczny prawdziwy T

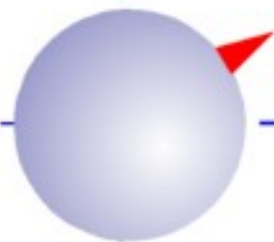
Ziemia

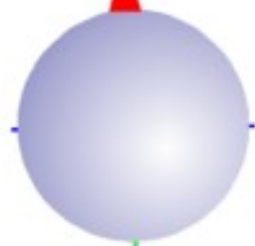

Definicja: czas słoneczny prawdziwy to kąt godzinny środka tarczy Słońca powiększony o 12^h.

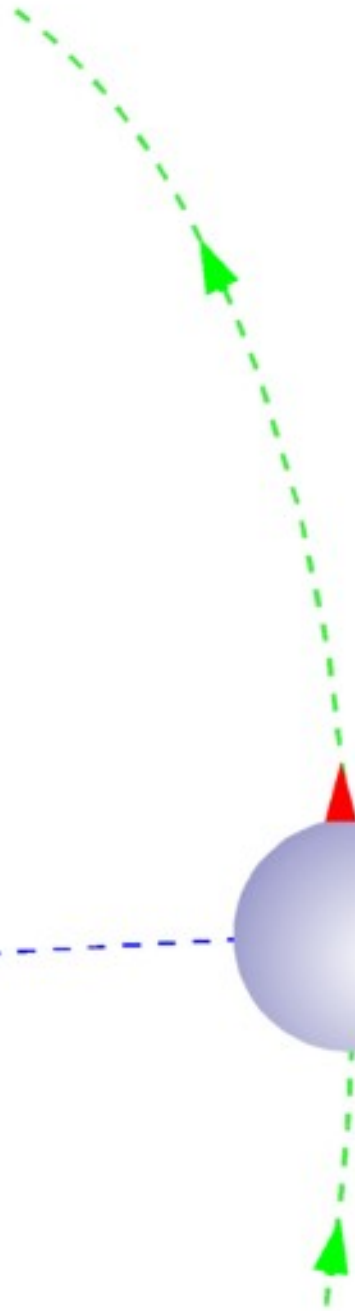
Chodzi o to by początek doby (godzina 0) był o północy.

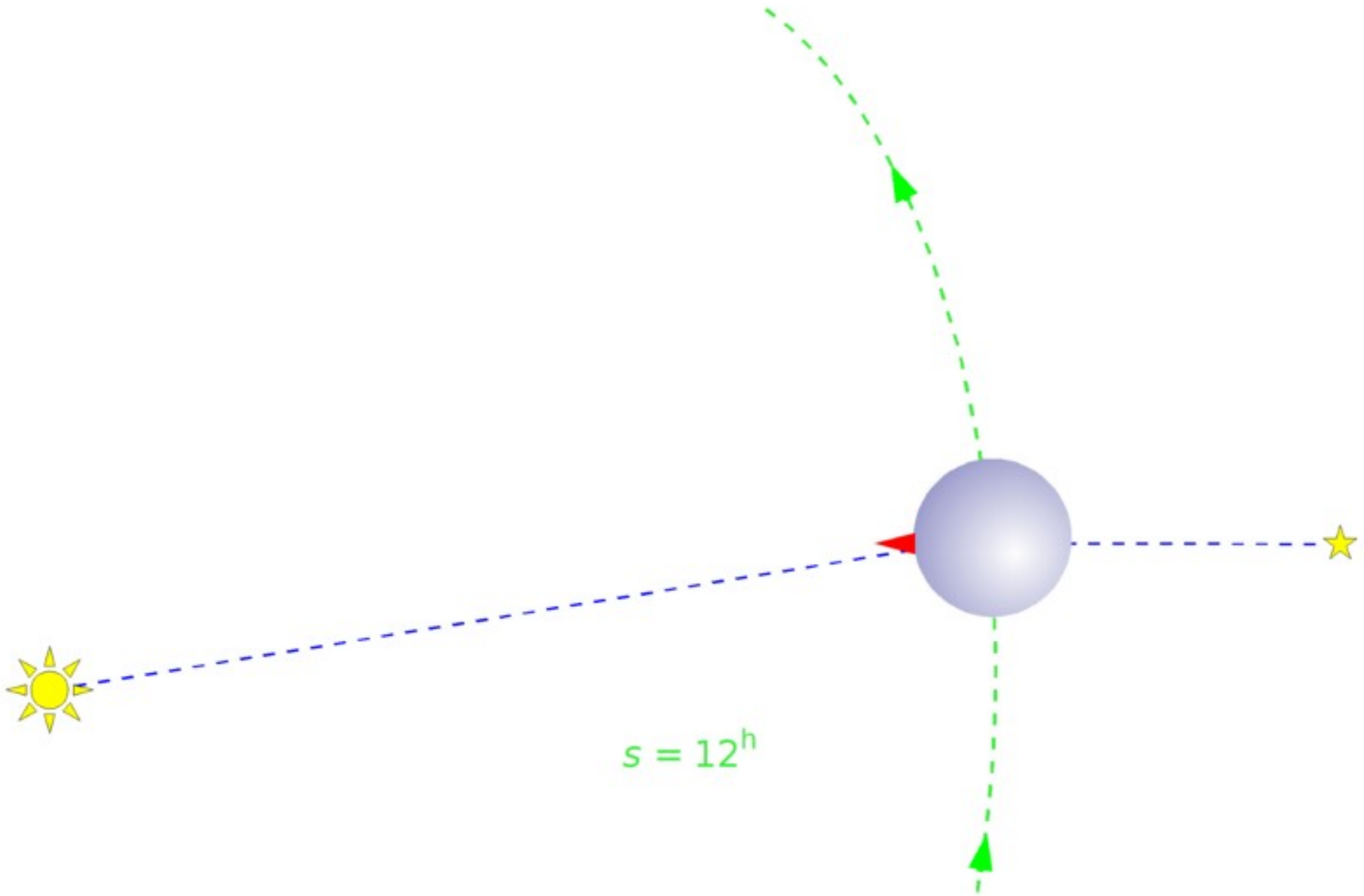

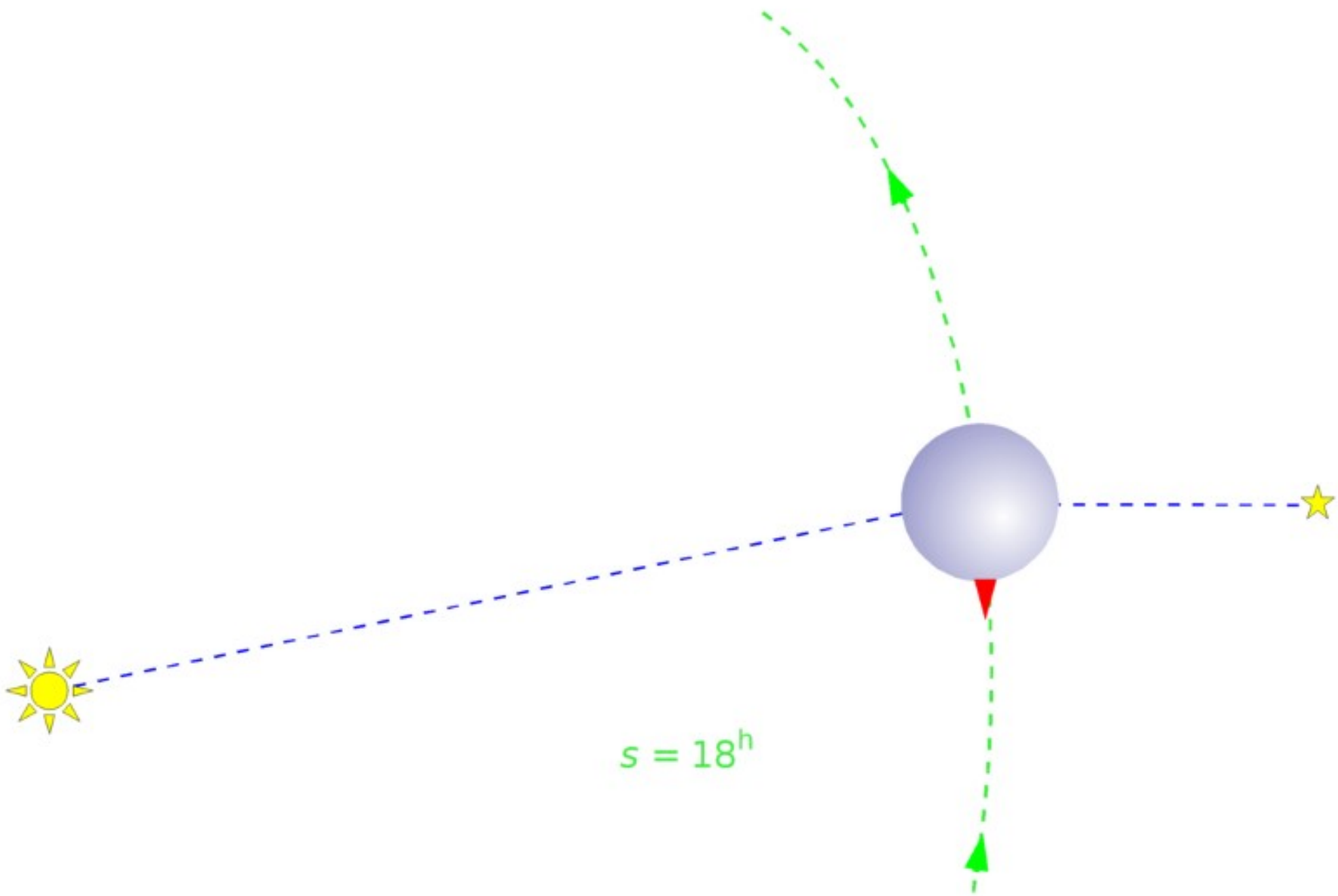
$s = 6^h$

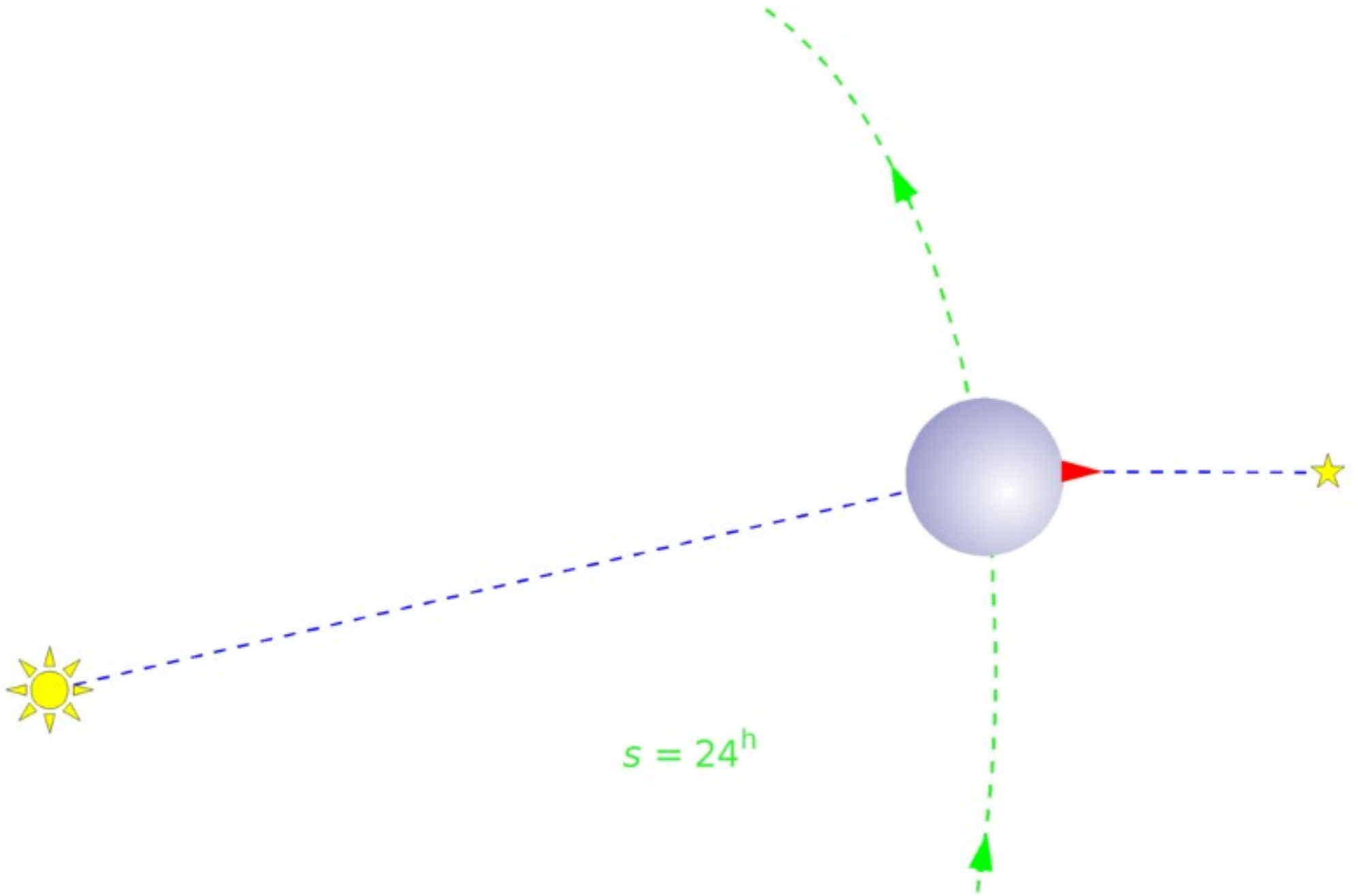

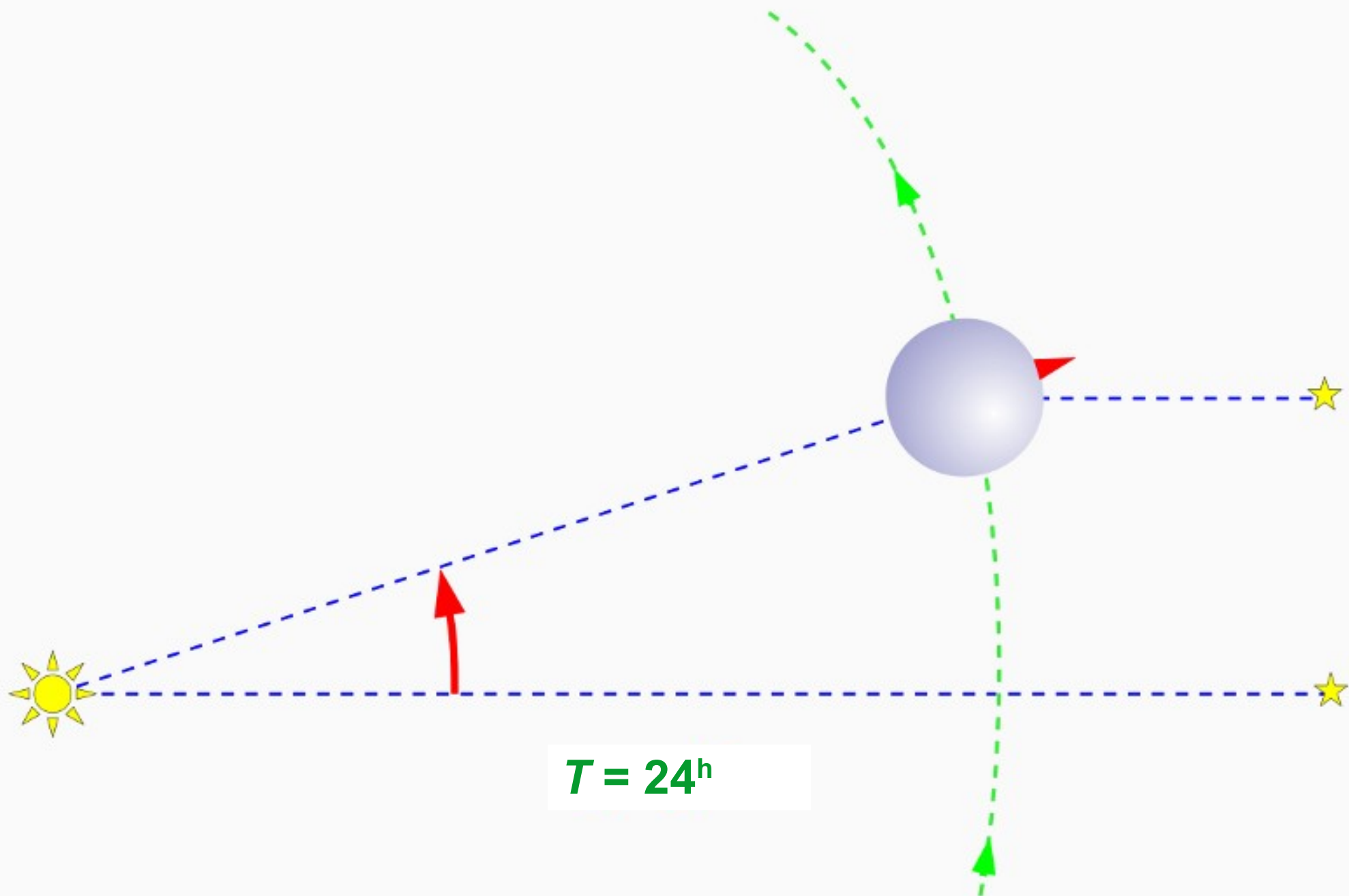
$s = 12^h$

$s = 18^h$

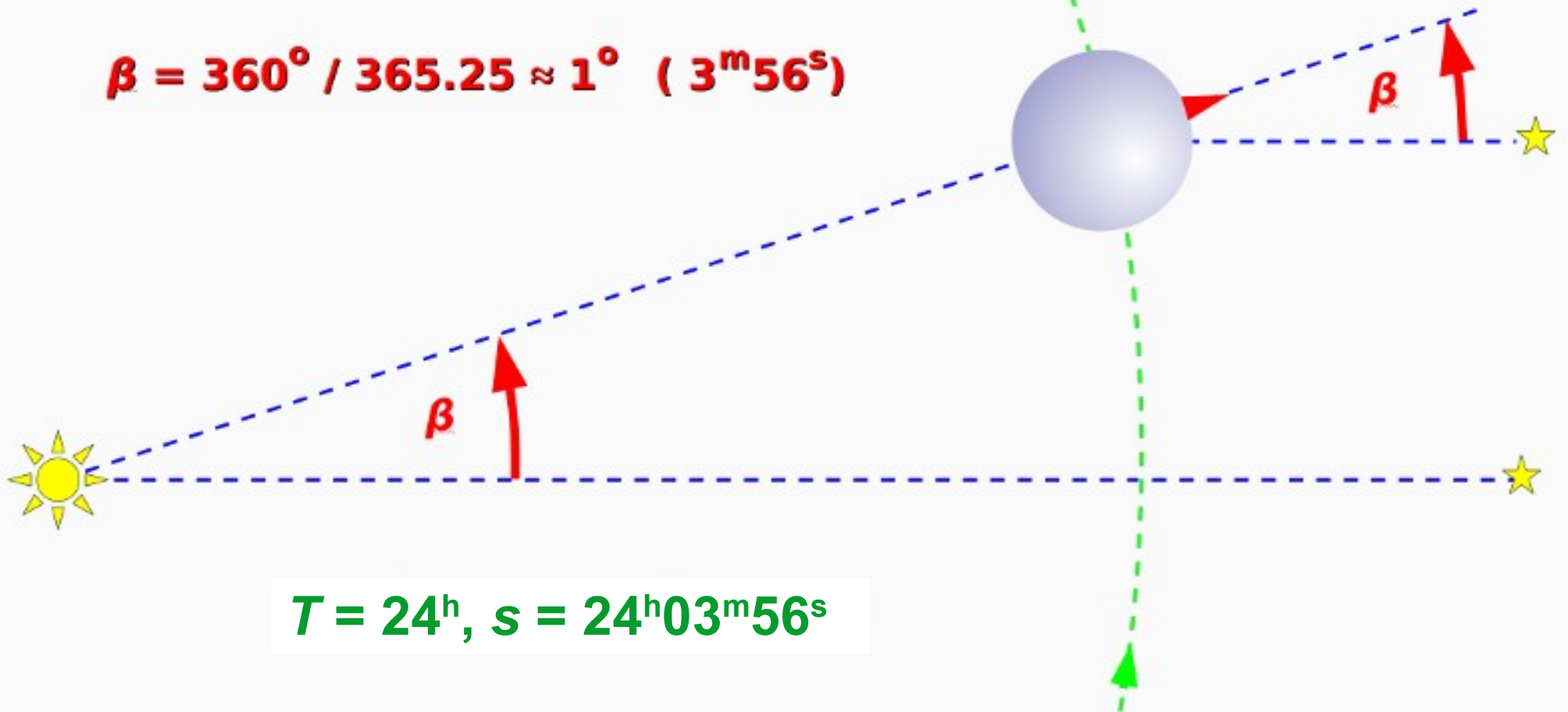
$s = 24^h$

$T = 24^h$

... ale dopiero teraz minęła doba czas słonecznego...

$$\beta = 360^\circ / 365.25 \approx 1^\circ \quad (3^m 56^s)$$

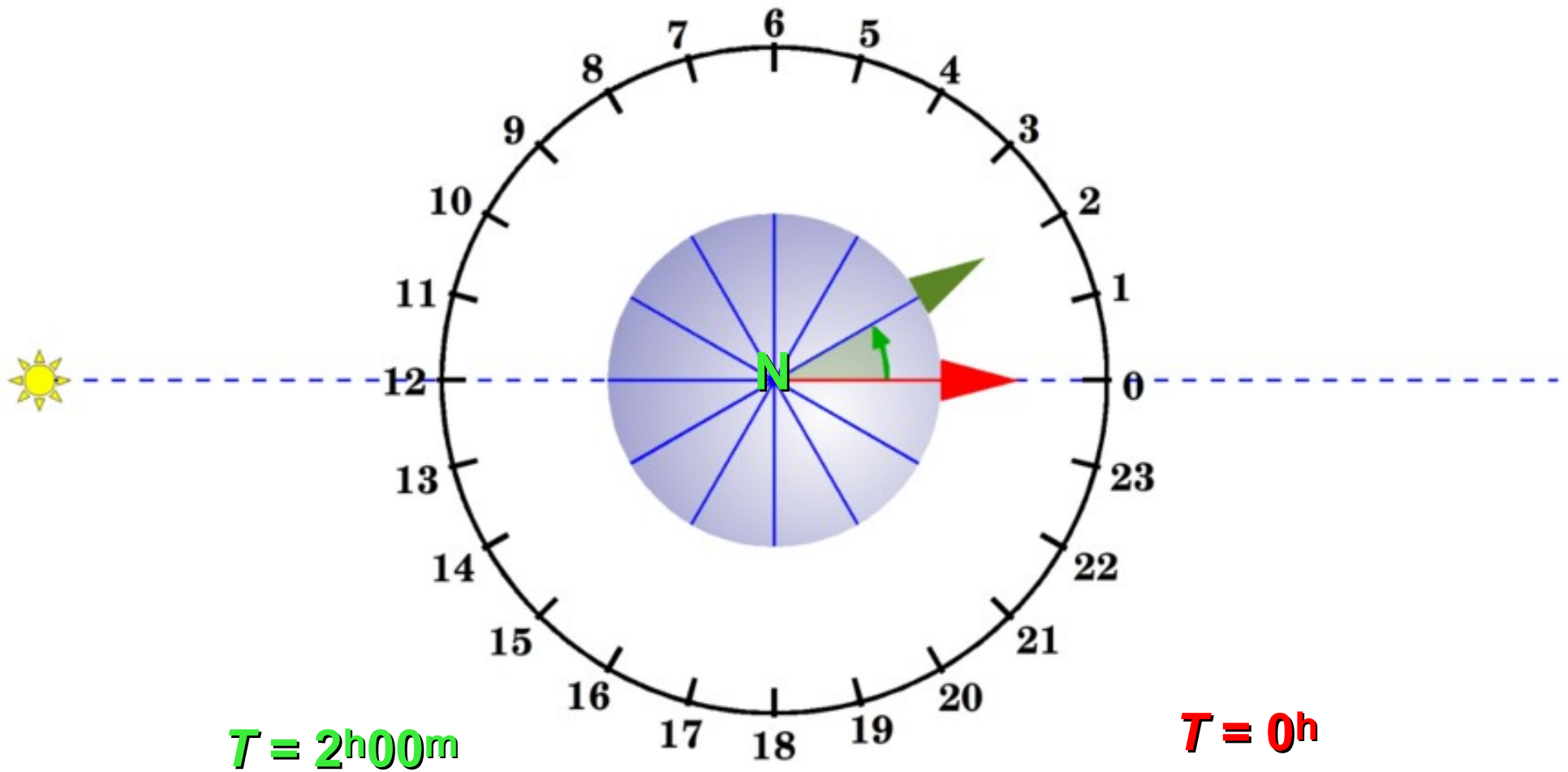

$$T = 24^h, s = 24^h 03^m 56^s$$

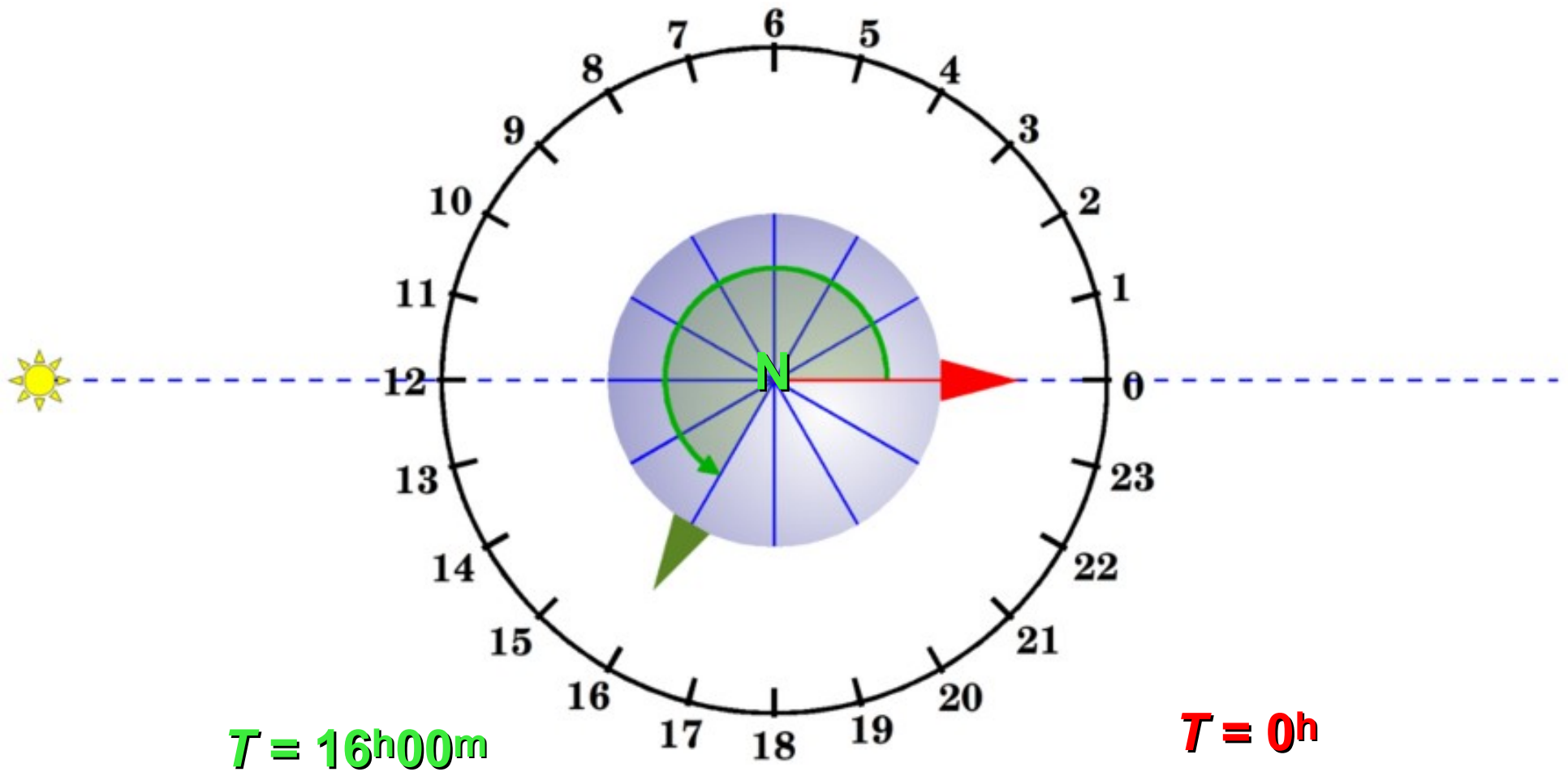
**Czas słoneczny prawdziwy
też jest czasem miejscowym.**

**Wiemy doskonale, że na różnych długościach
geograficznych jest różny czas.**

$$\lambda_E = 30^\circ = 2h$$

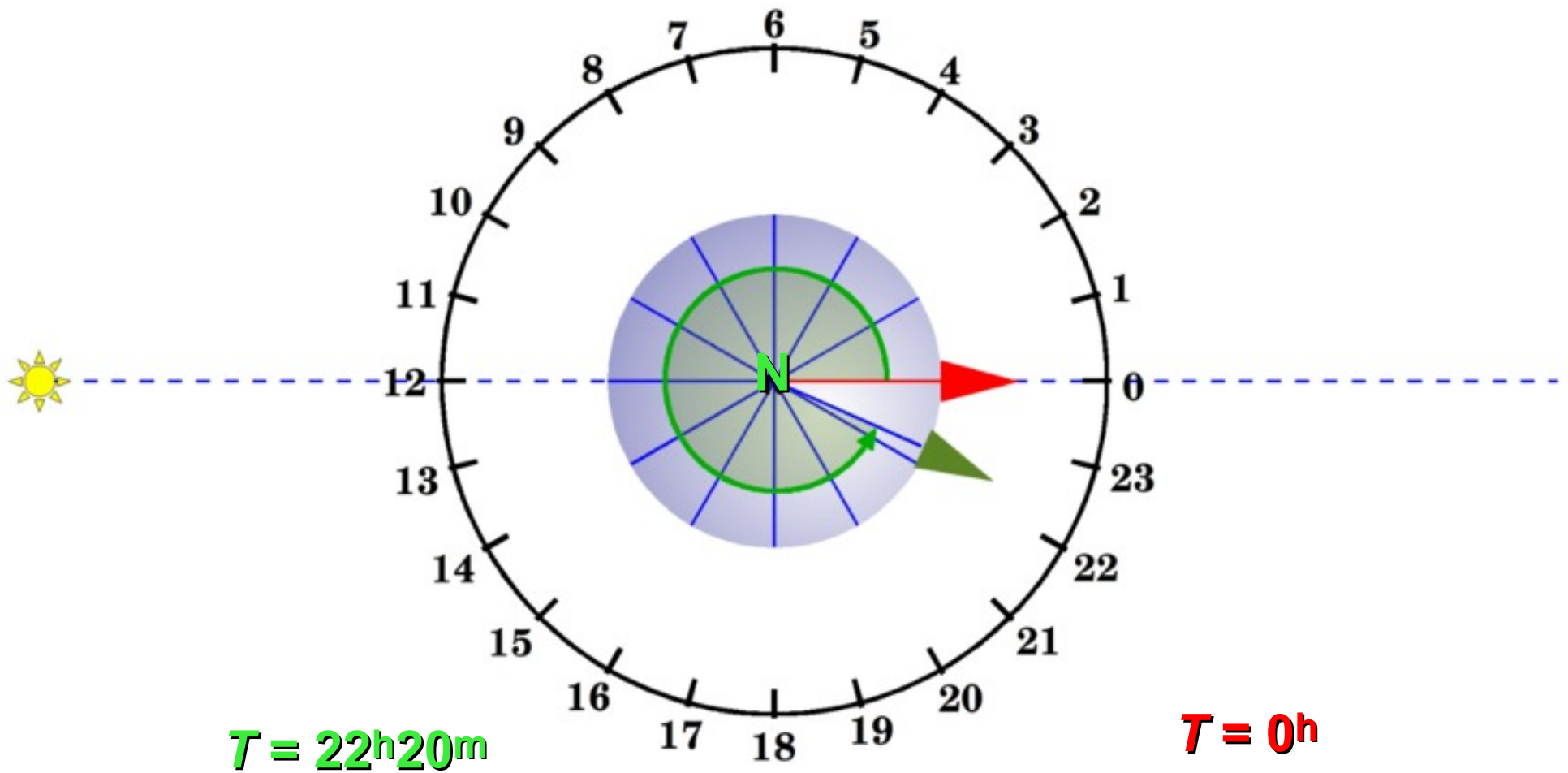

$$\lambda_E = 240^\circ = 16^{\text{h}}00^{\text{m}}$$

$$\lambda_E = 335^\circ = 22^{\text{h}}20^{\text{m}}$$

Czas słoneczny prawdziwy

też umiemy mierzyć...

Dokładny zegar słoneczny

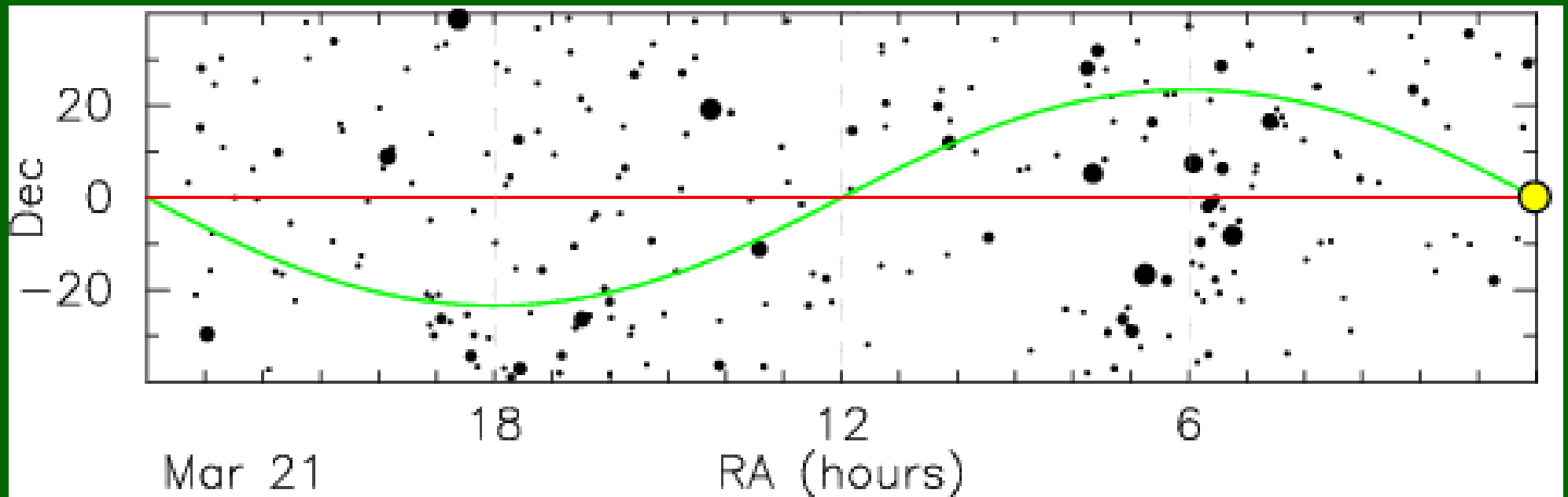

Zegar słoneczny sprzed poznańskiej Palmiarni...

**Na skutek ruchu orbitalnego Ziemi
Słońce zmienia swoją pozycję na tle
gwiazd nierównomiernie.**

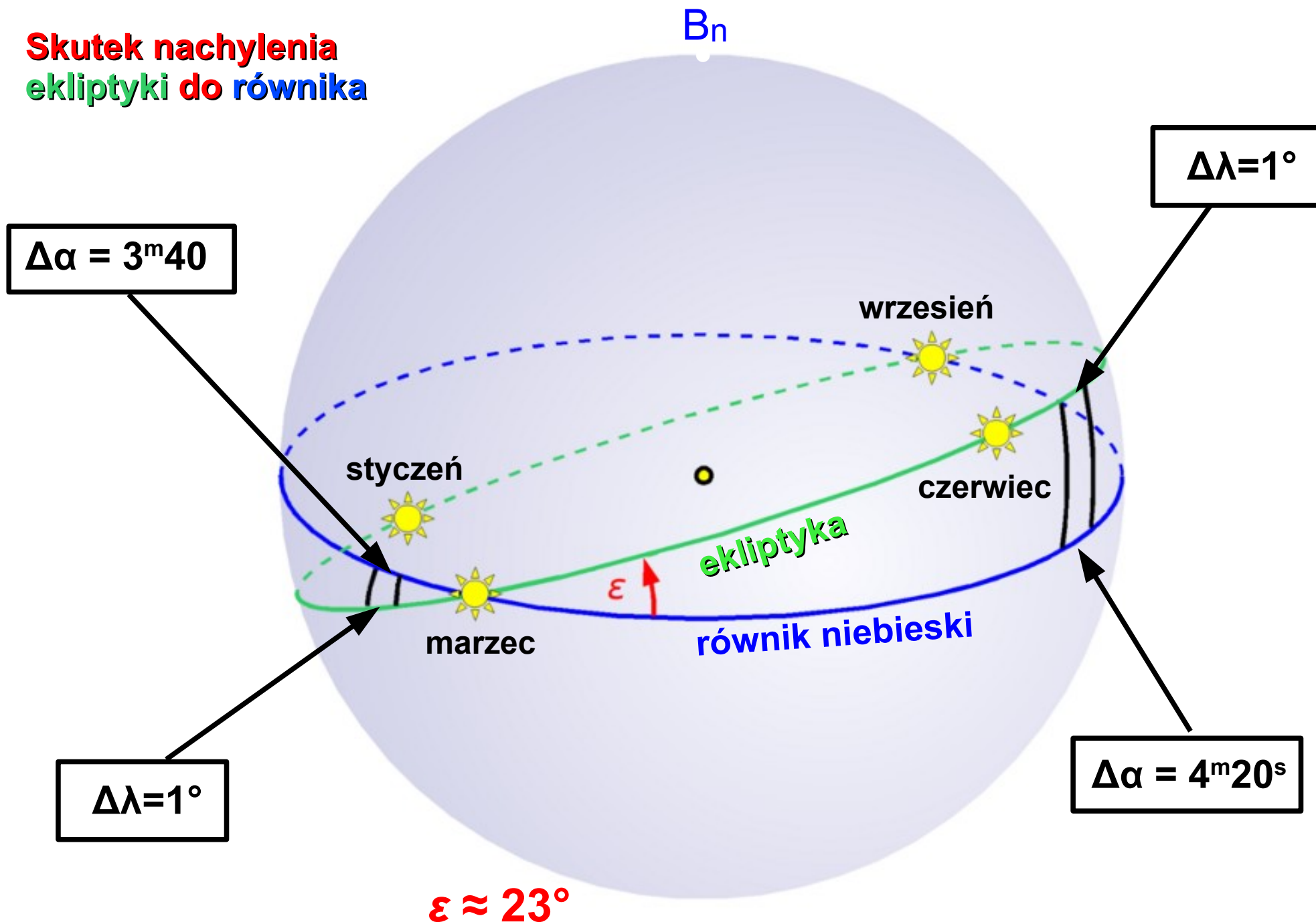
**Rektascensja Słońca rośnie
niejednostajnie tak więc
czas słoneczny prawdziwy jest czasem
niejednostajnym!**

Ruch roczny Słońca

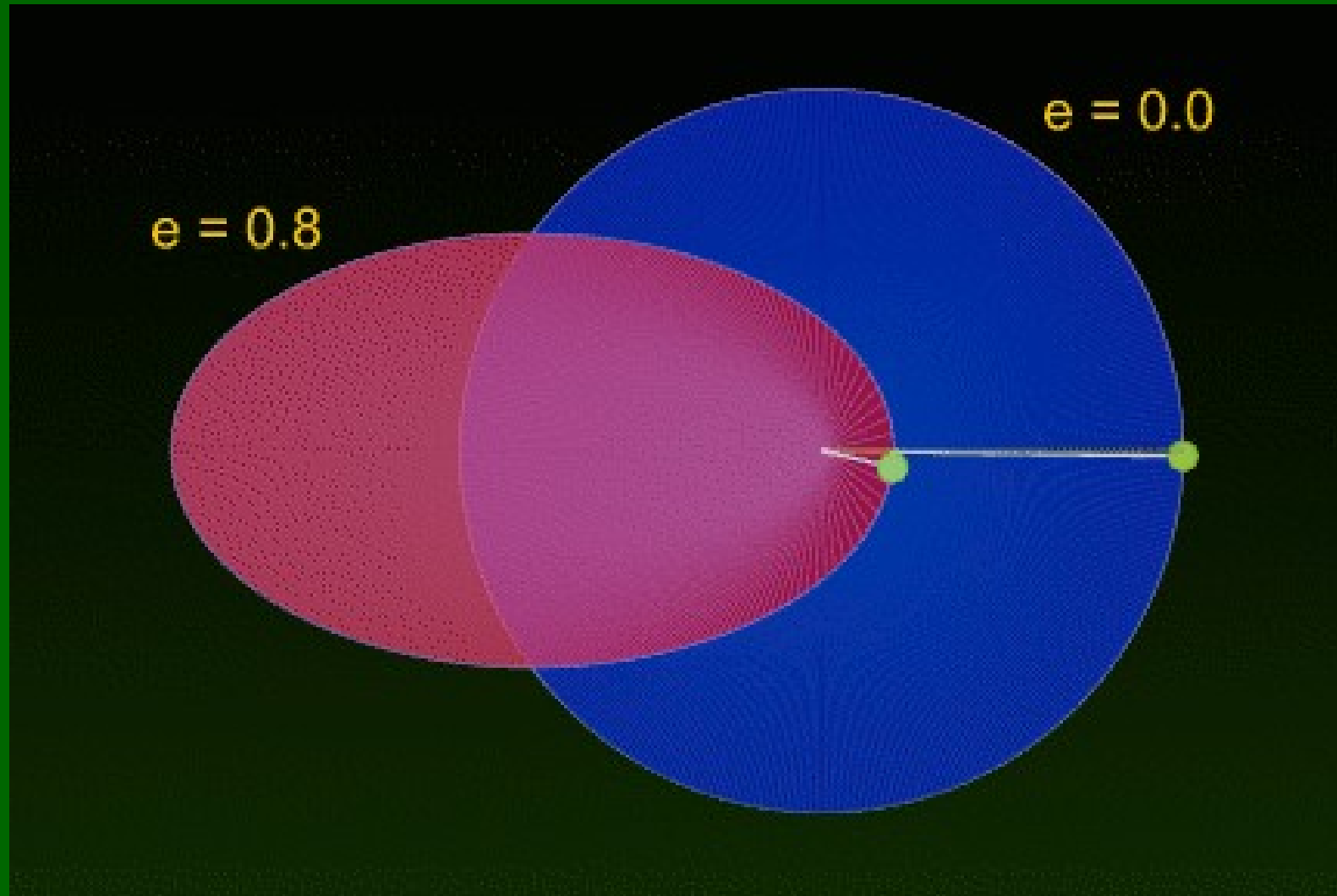

http://www.dur.ac.uk/john.lucey/users/solar_year.gif

**Skutek nachylenia
ekliptyki do równika**

Dwie orbity o identycznym okresie

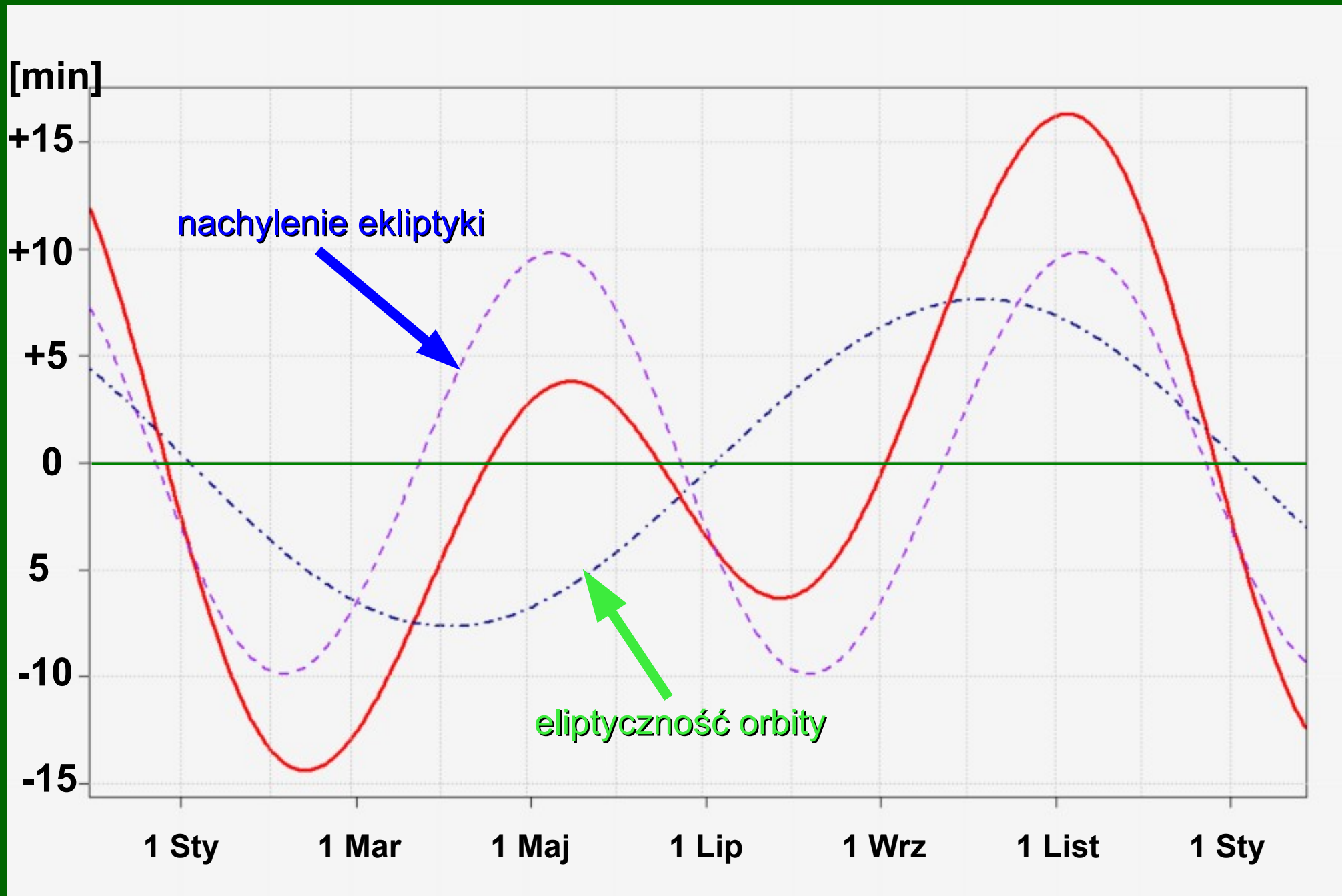

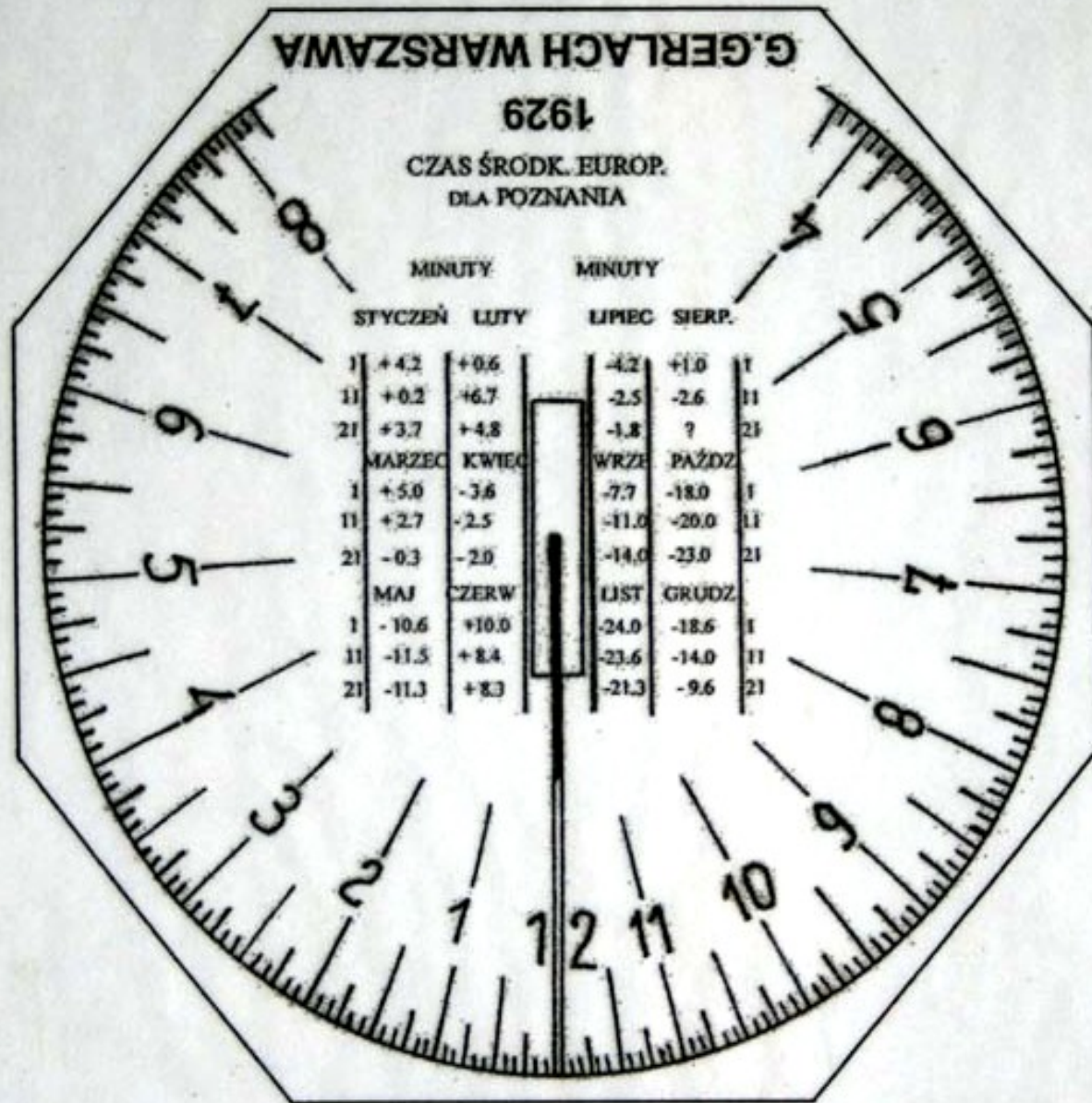
By Garry R. Osgood

Ziemia przechodzi przez peryhelium ok. 4 stycznia
a przez aphelium ok. 5 lipca.

Równanie Czasu (prawdziwy minus średni)

Tarcza zegara słonecznego sprzed Palmiarni

Universal Time (UT)

Od 1925 roku średni czas słoneczny mierzy się od północy i od 1935 nazywa Czasem Uniwersalnym.

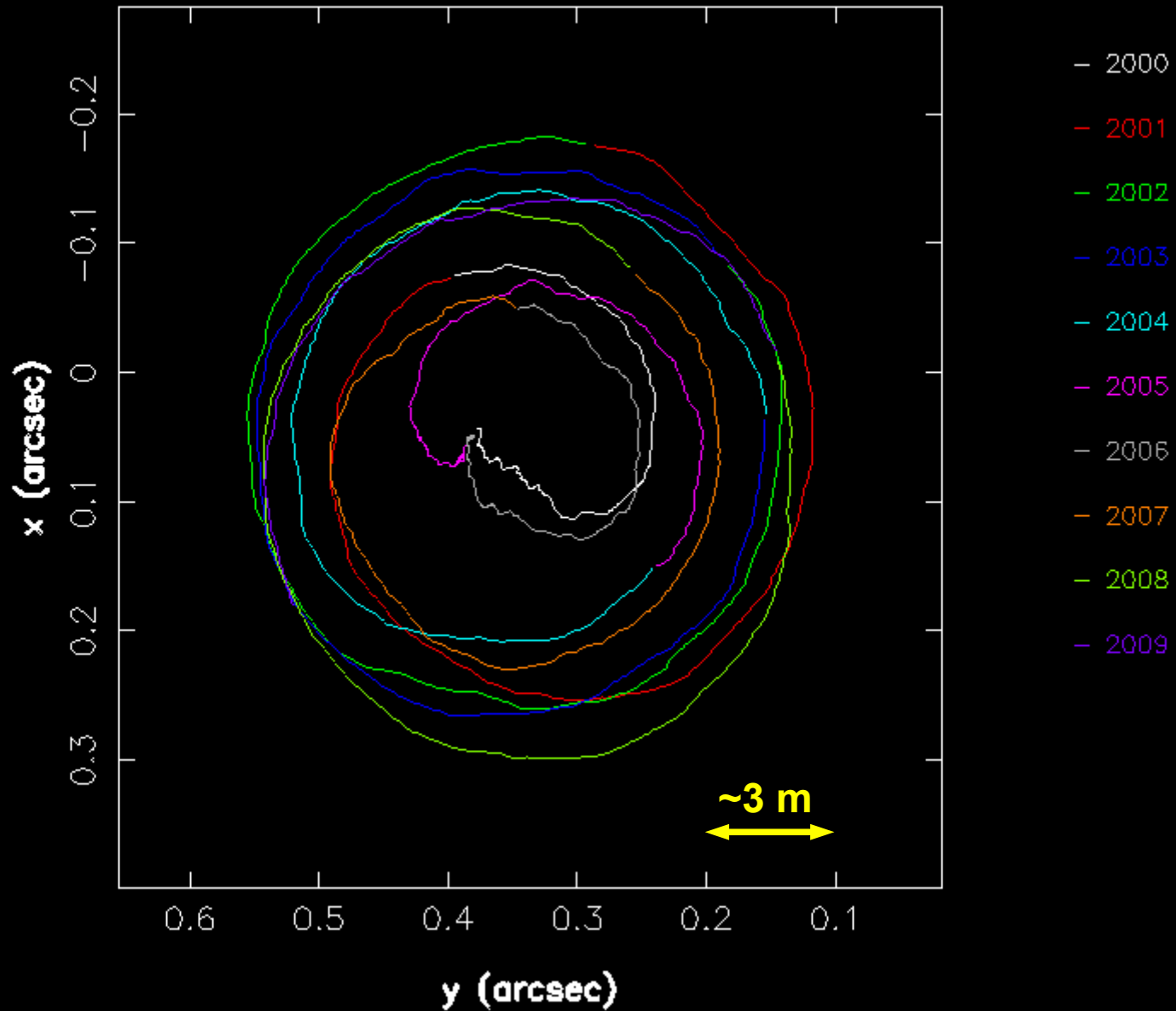
Jest to kąt godzinny Słońca średniego powiększony o 12 godzin.

Słońce średnie to fikcyjny punkt na równiku niebieskim, który porusza się jednostajnie ze średnią prędkością Słońca prawdziwego.

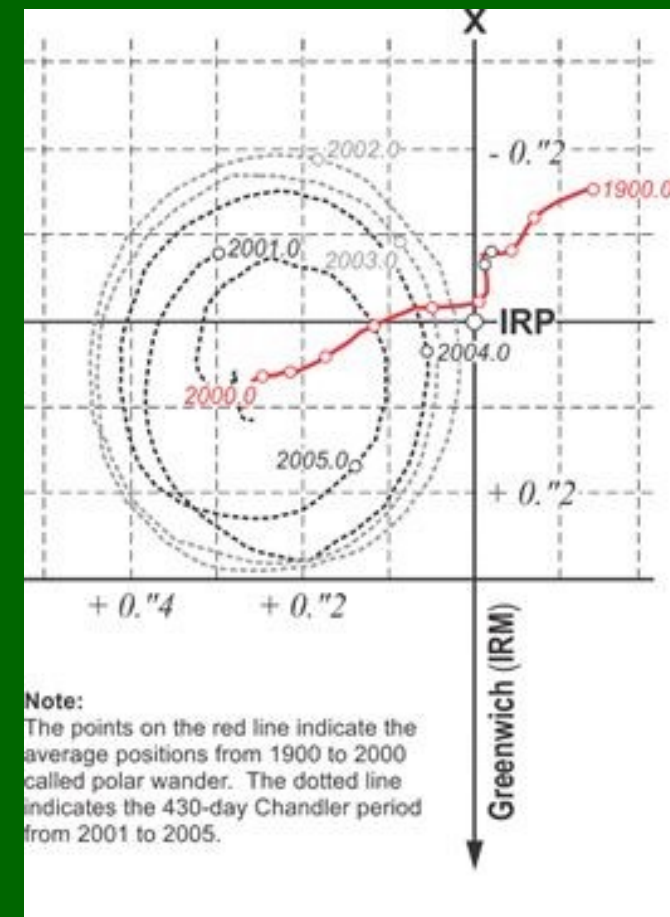
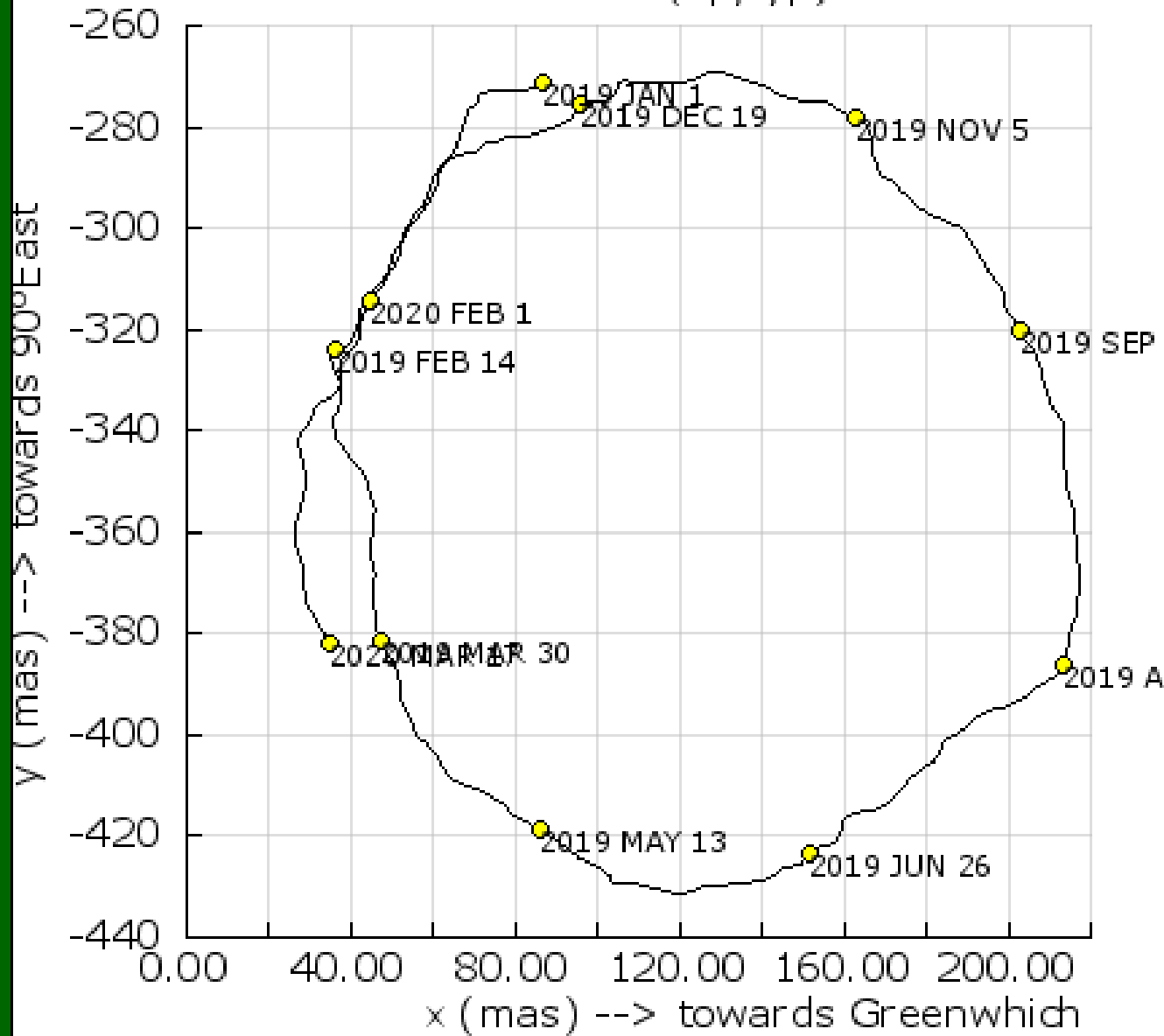
Dalsze kłopoty – nierównomierność rotacji Ziemi

- Ruchy bieguna ziemskiego
- Spowalnianie pływowe – Księżyc i Słońce
- Zmiany sezonowe – atmosfera i hydrosfera
- Zmiany rozkładu masy – ruchy tektoniczne

Ruch bieguna na przestrzeni lat

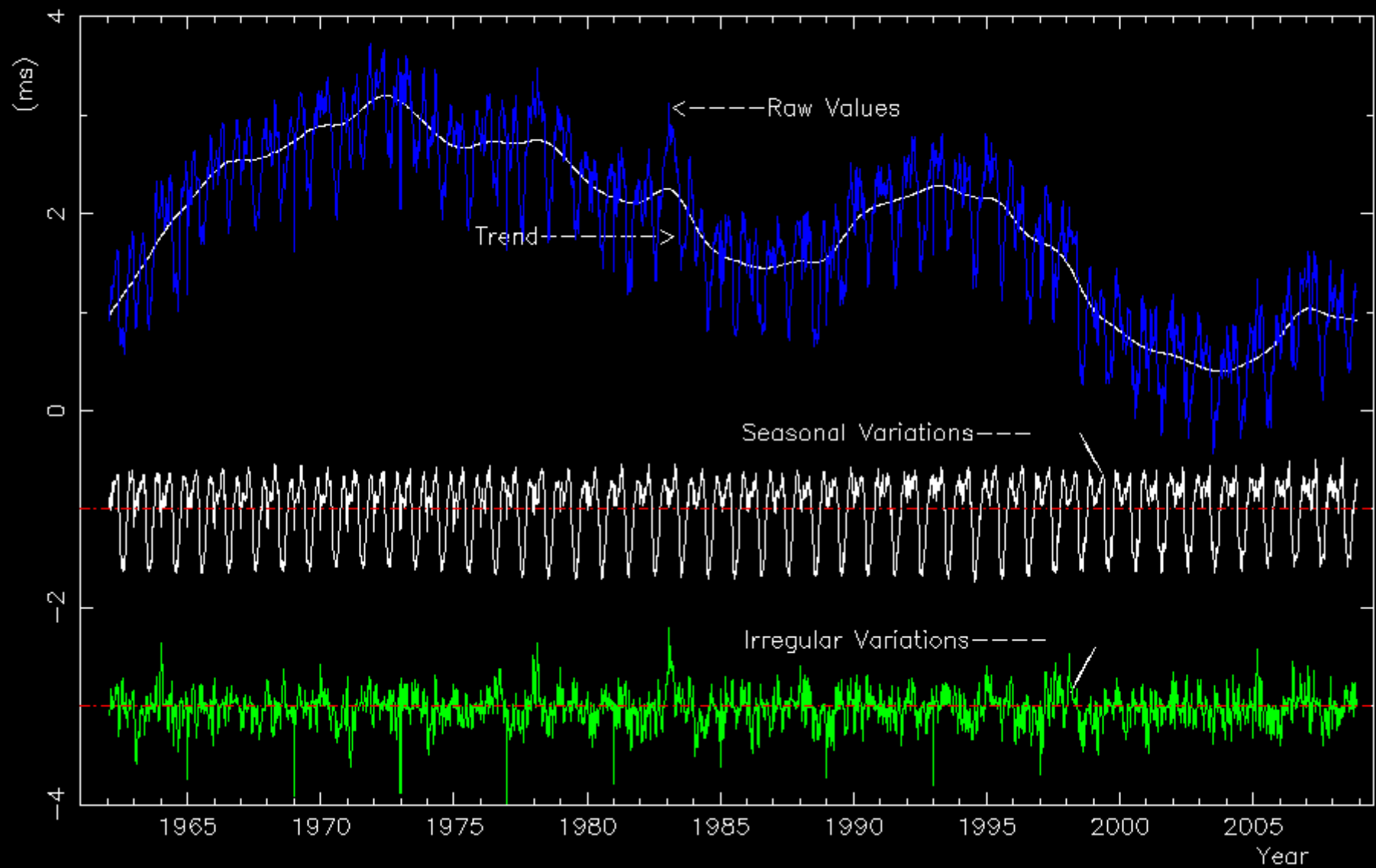
Pole coordinates ($x_p, -y_p$)

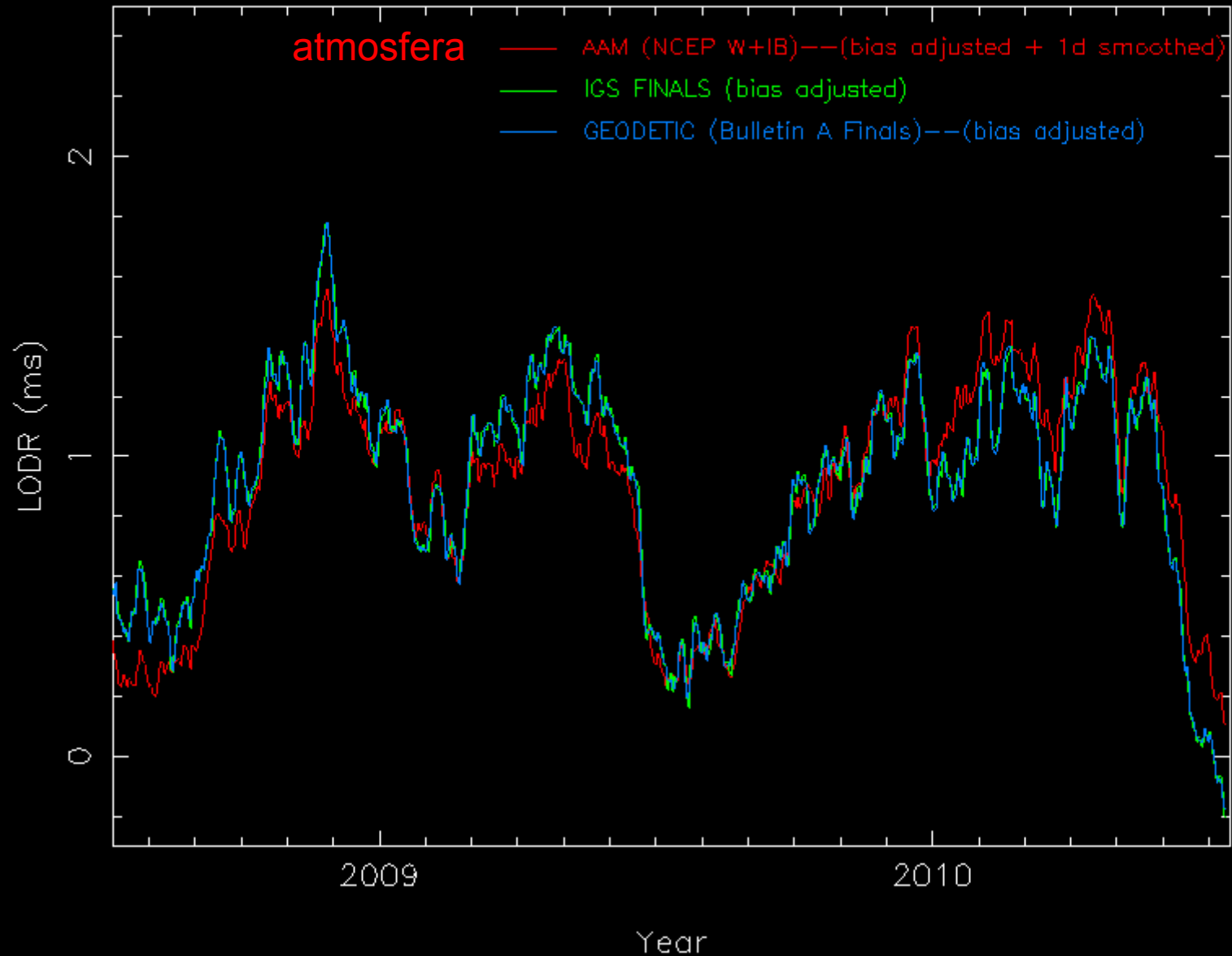
<http://hpiers.obspm.fr/eop-pc/images/pole.png>

Source: GPS for Land Surveyors

Filtering of LOD variations: Trend, Seasonal and Irregular Components

Zmiany długości doby a pogoda

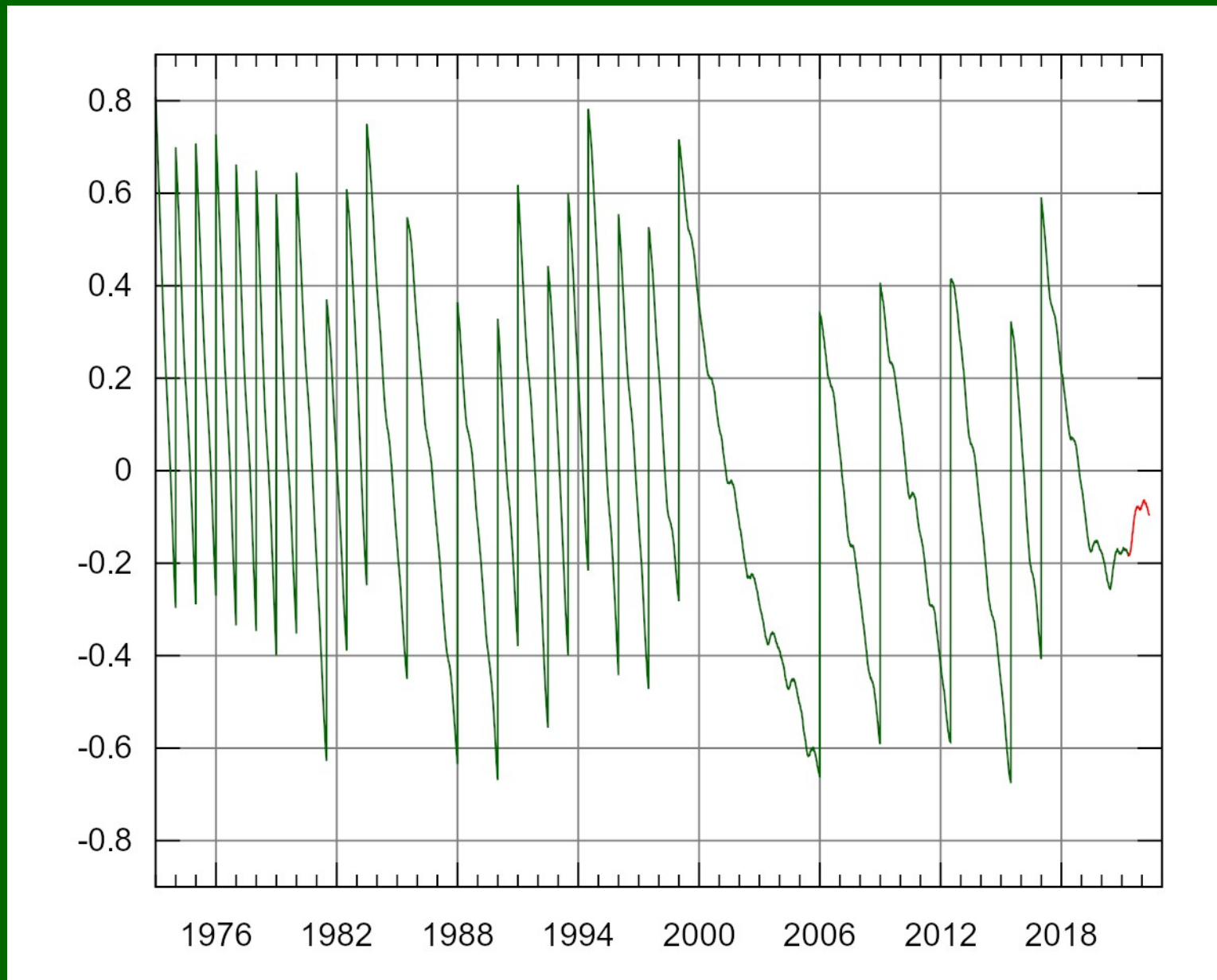

Czas uniwersalny

- UT0 – czas średni wyliczony z obserwacji
- UT1 – czas UT0 poprawiony na ruch bieguna
- UT1R – czas UT1 poprawiony na nierównomierności pływowe
- UT2 – czas poprawiony na zmiany sezonowe
- UTC – czas uniwersalny koordynowany (od 1972), podstawa – czas atomowy, różnica $|\Delta T = \text{UTC} - \text{UT1}|$ nie większa niż 0.9 s.

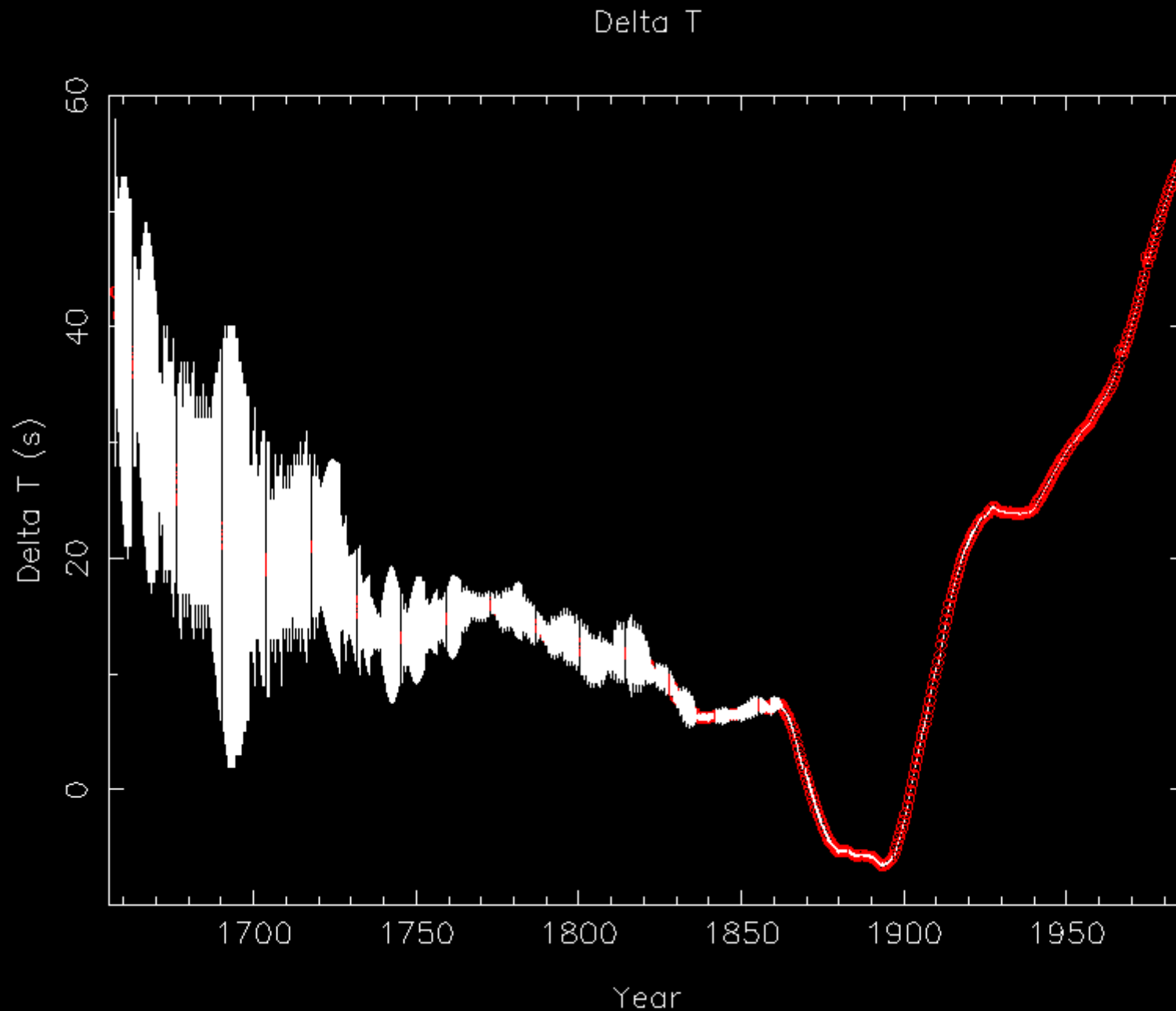
Jeśli dochodzi do 0.6 s – sekunda przestępna!

UT1 – UTC (sekundy przestępne)

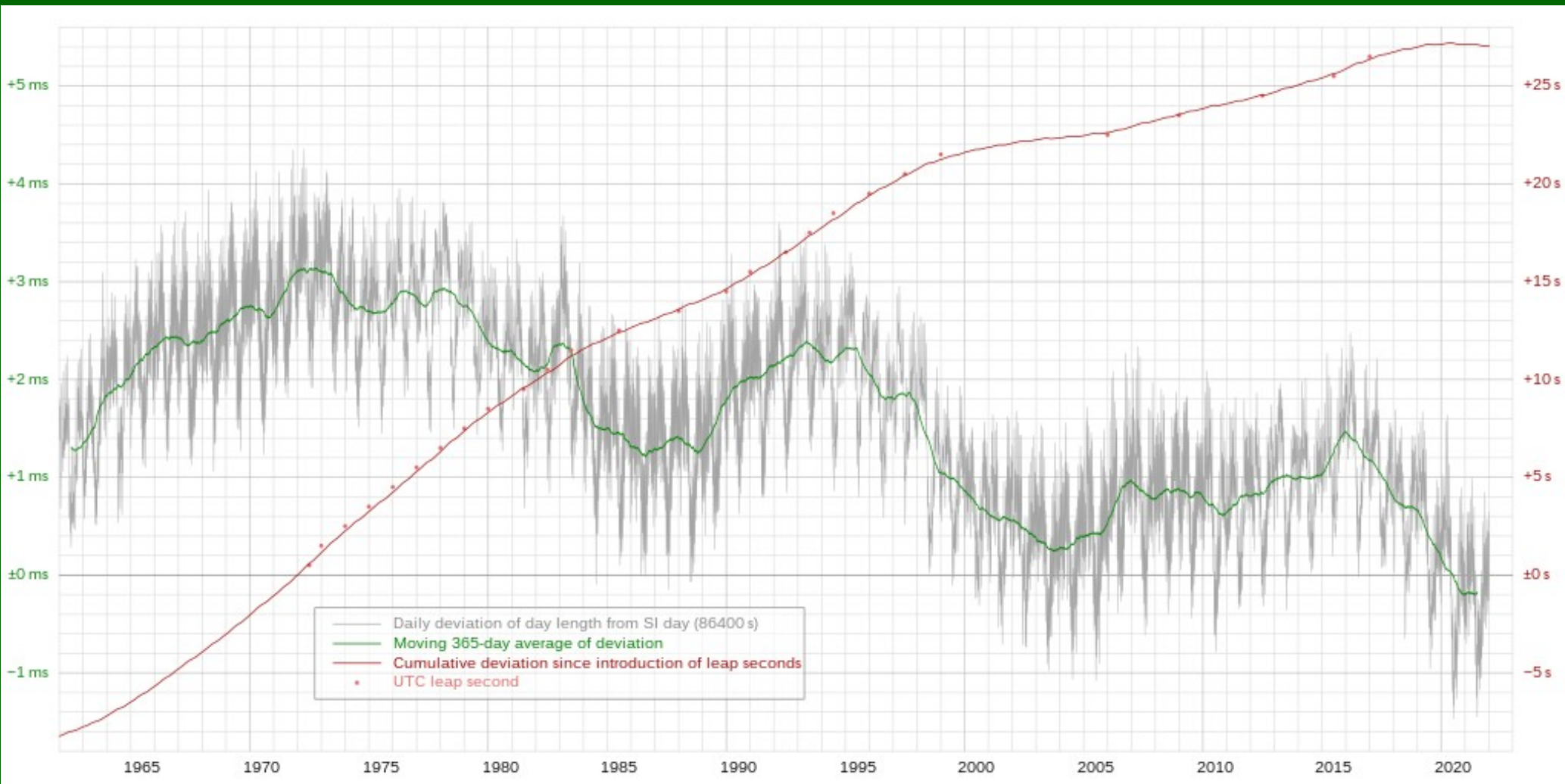

Ostatnia sekunda przestępna została wprowadzona z końcem grudnia 2017

Historyczne wartości ΔT

Zmiany długości ziemskiej doby

sekunda SI = 9 192 631 770 cykli promieniowania cezu 133

Czas a długość geograficzna.

Autor: Sean Baker,

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e4/Northern_Hemisphere_LamAz.png

południk zerowy

fot. Takasunrise0921

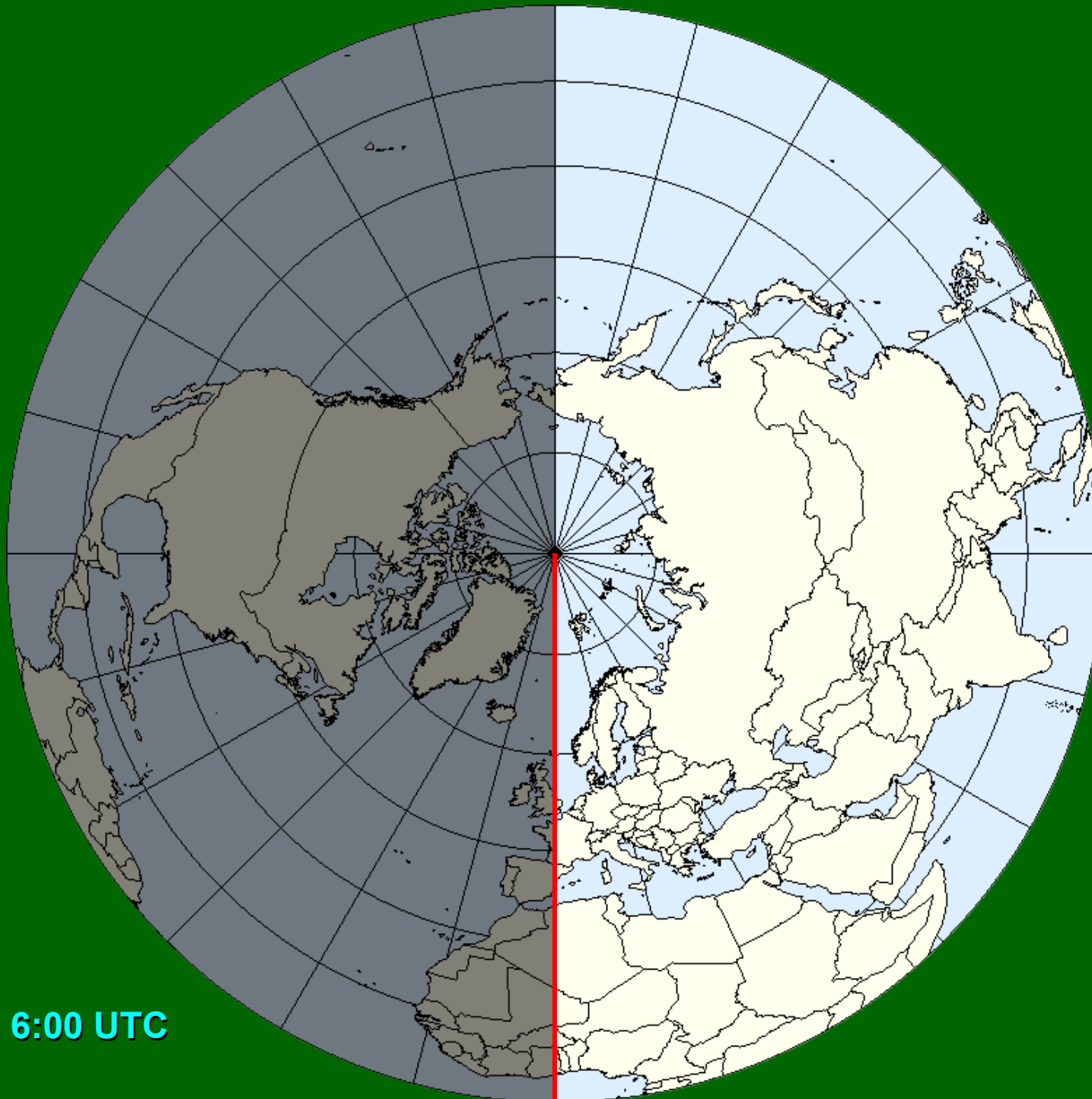

fot. Zlatko Krastev

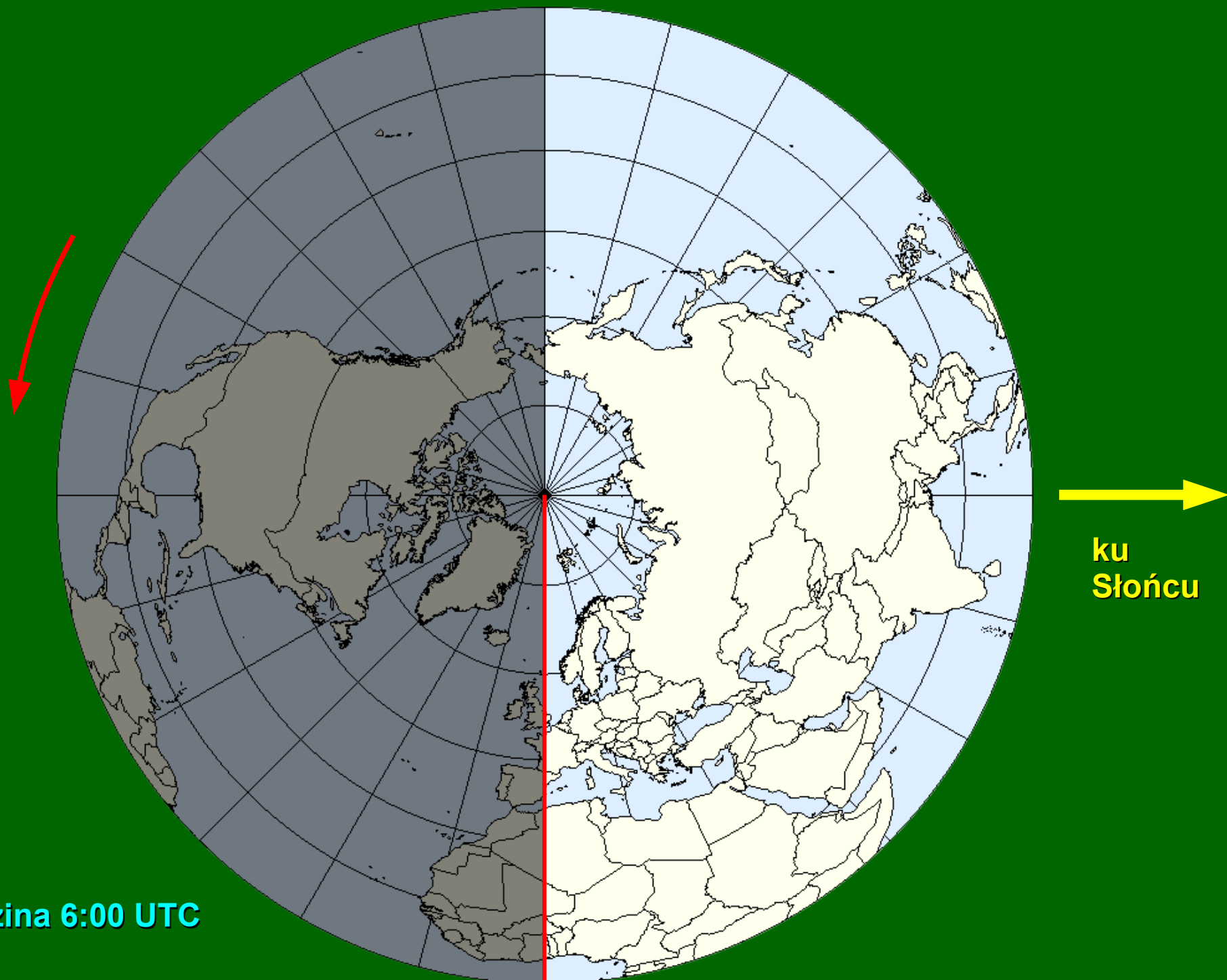

południk zerowy

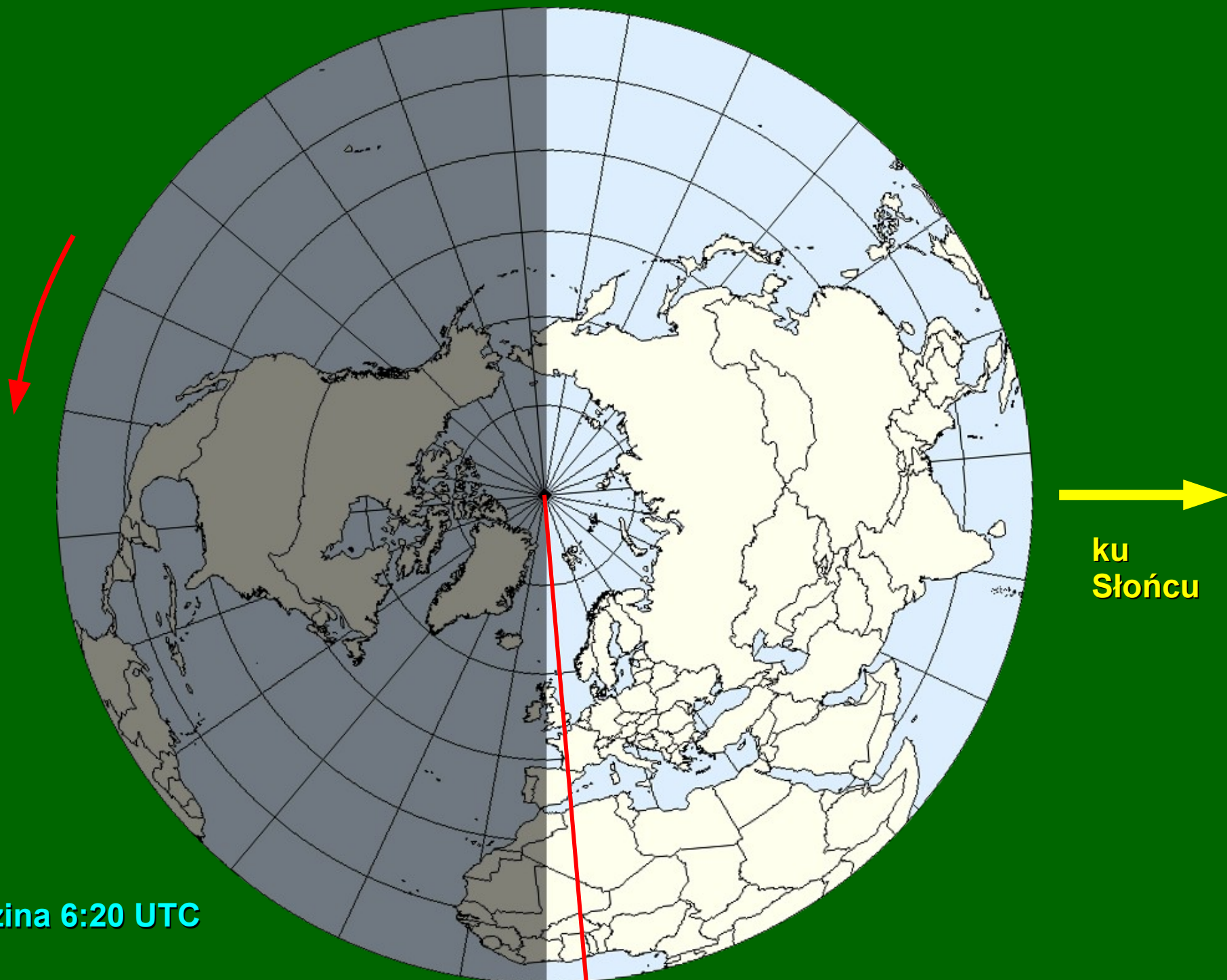
godzina 6:00 UTC

Dla uproszczenia rysunek wykonano dla dnia równonocy wiosennej lub jesiennej.

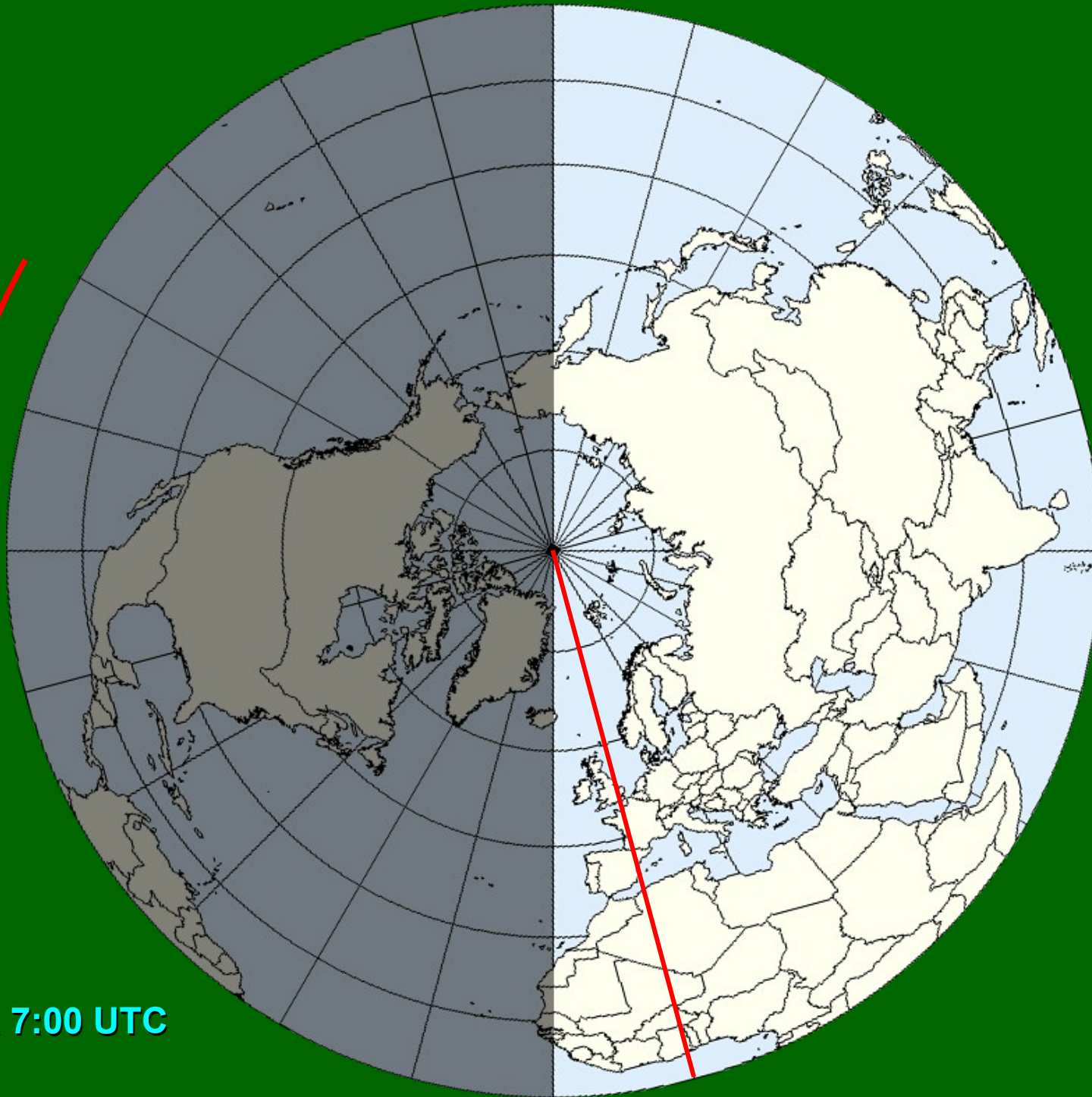

godzina 6:00 UTC

ku
Słońcu

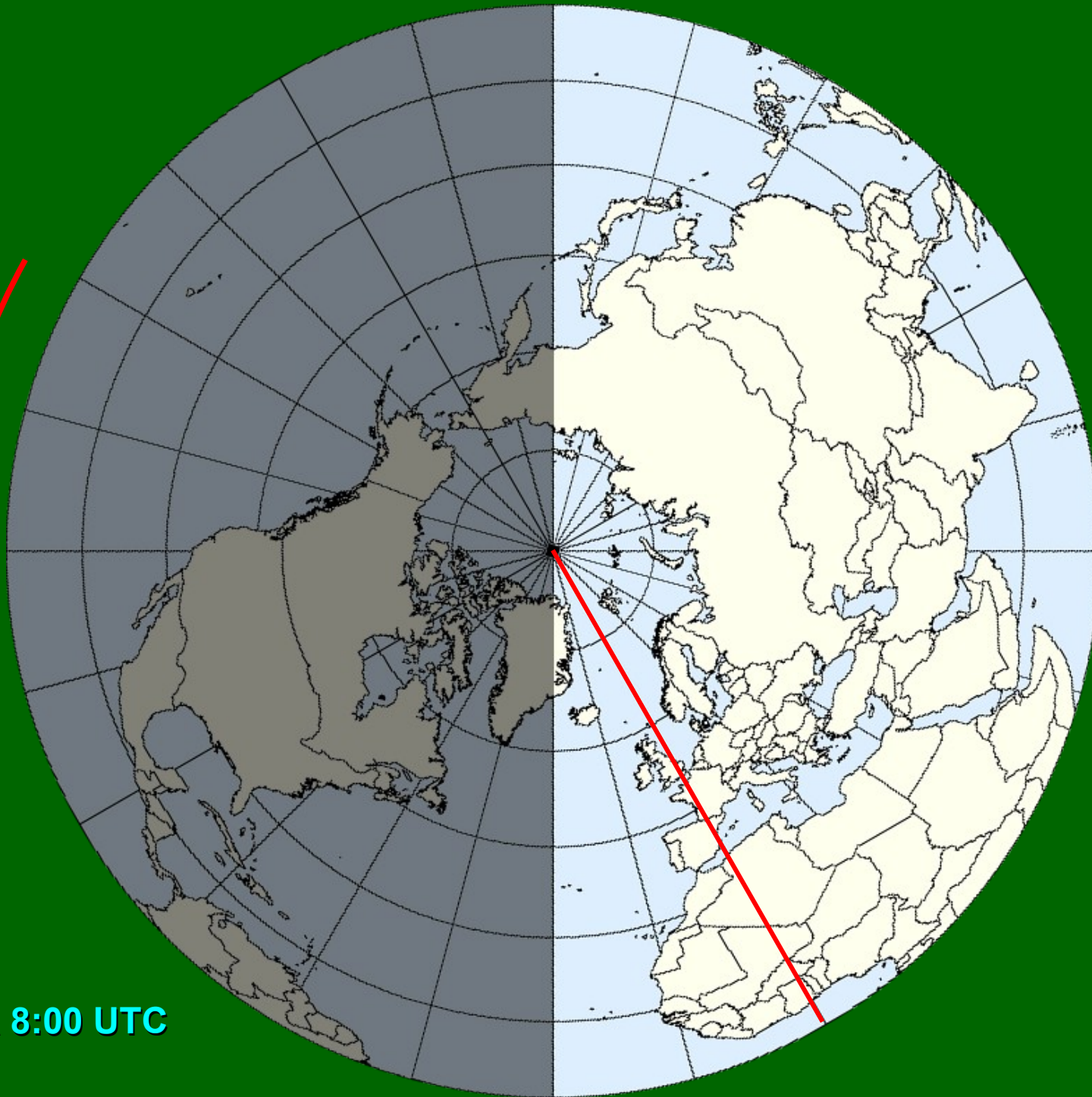

godzina 6:20 UTC

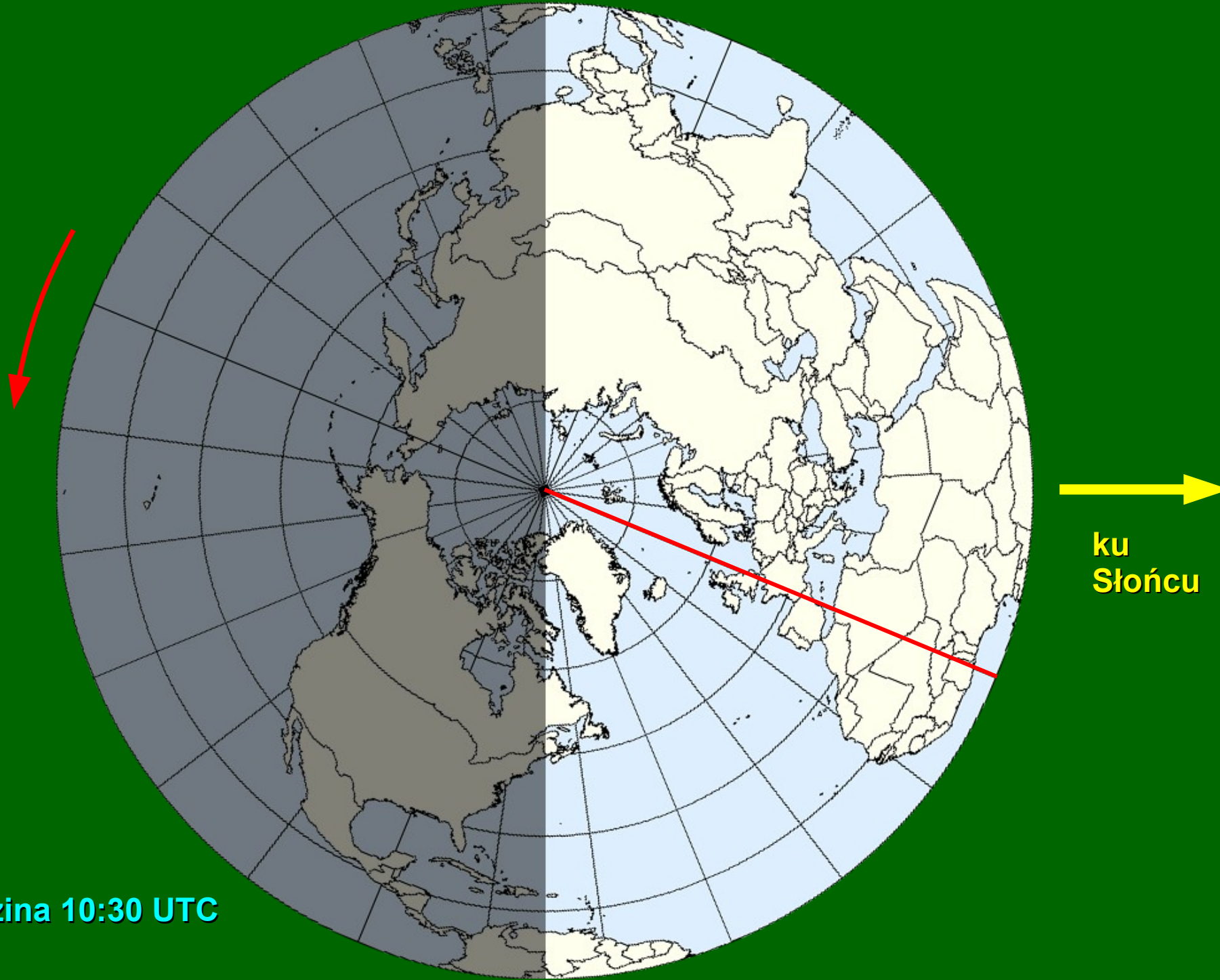
ku
Słońcu

godzina 7:00 UTC

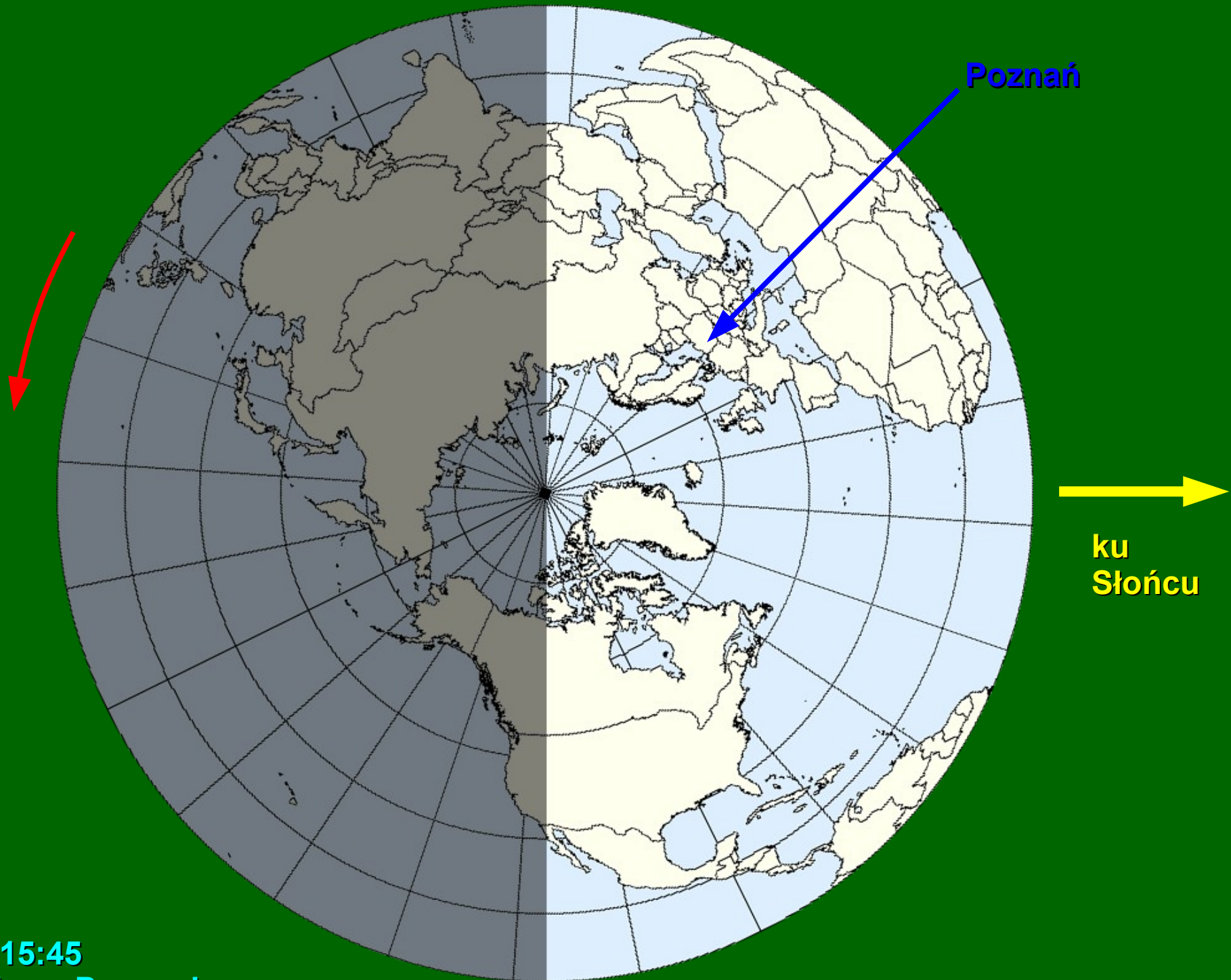
ku
Słońcu

godzina 8:00 UTC

godzina 10:30 UTC

ku
Słońcu

Poznań

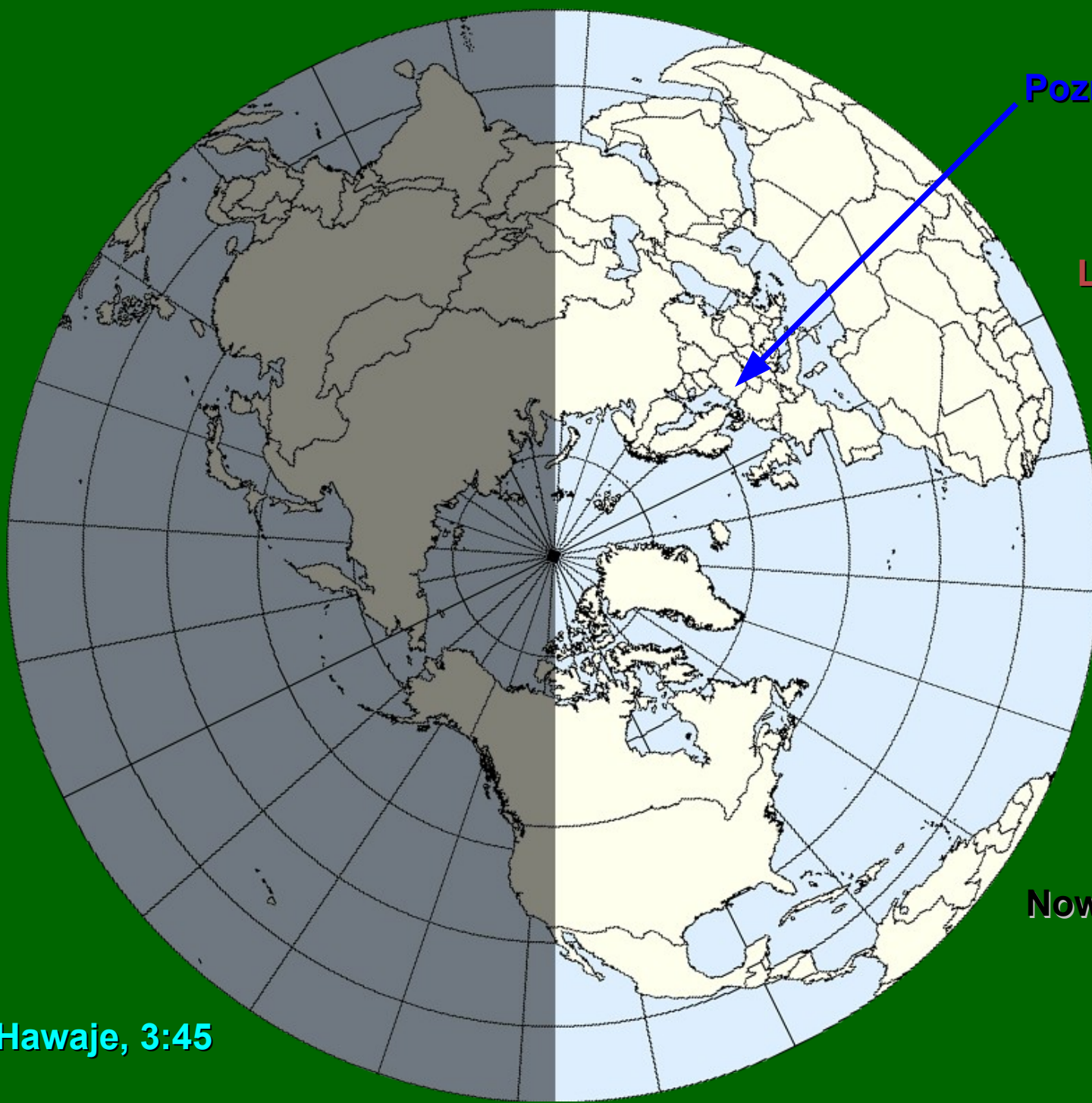
ku
Słońcu

Godzina 15:45
na zegarku w Poznaniu

Tokio, 22:45

Hawaje, 3:45

Poznań, 14:45

Londyn, 13:45

ku
Słońcu

Nowy Jork, 9:45

Legend

- Political Boundary
- Standard (Winter) Time Zone Boundary
- One side of a blue line observes DST, while the other side does not
- DST Rule Boundary
- * DST-Observing Region
- + Explicit Mark for Non-DST-Observing Regions

DST Legend

Date of the Month

Fr1 = First Friday

SuL = Last Sunday

15 = the 15th

Su $\geq$ 9 = First Sunday after the 9th

Type of Time

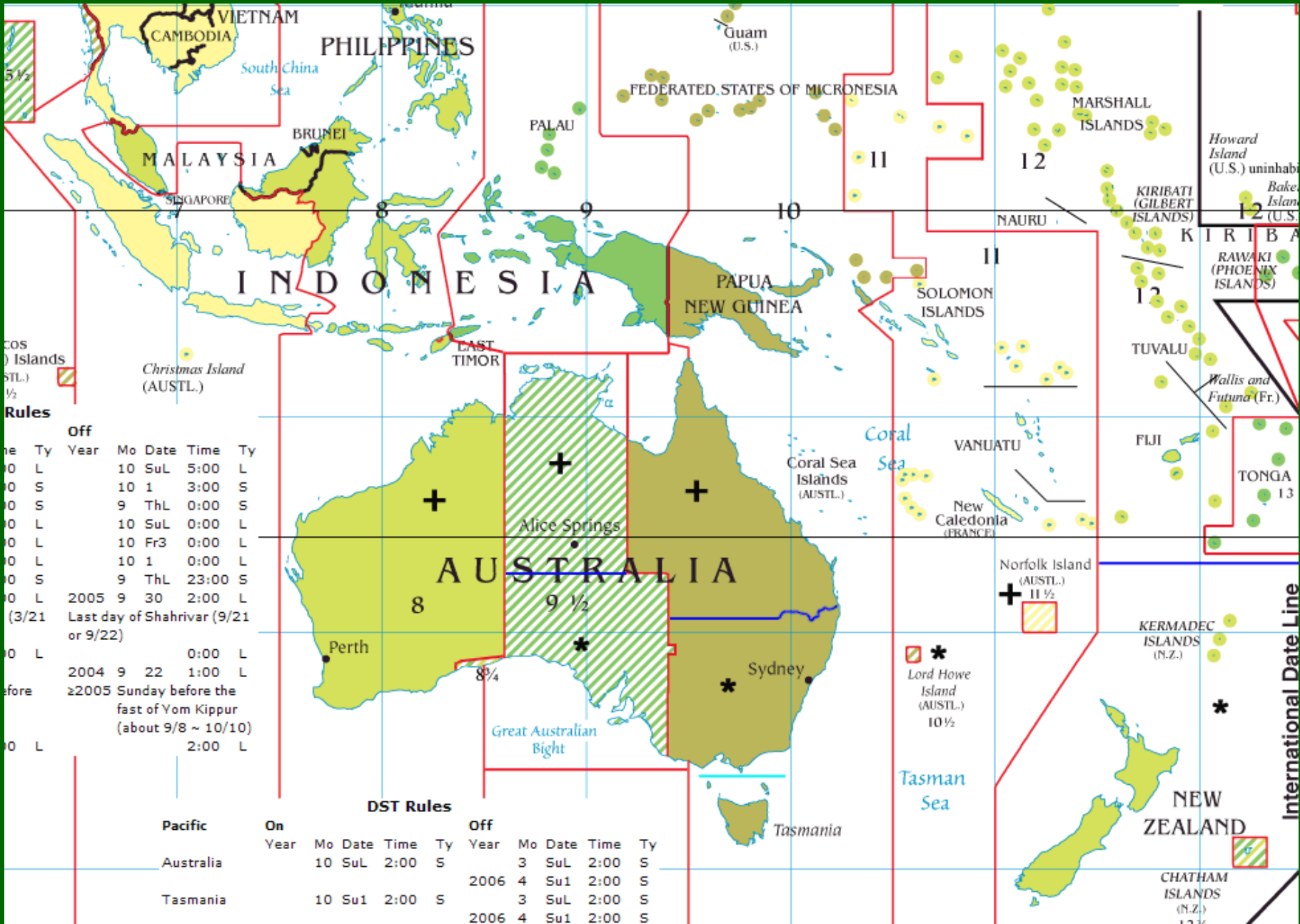
L = Local (Wall Clock Time)

S = Standard (Winter Time)

U = UTC (a.k.a. GMT)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

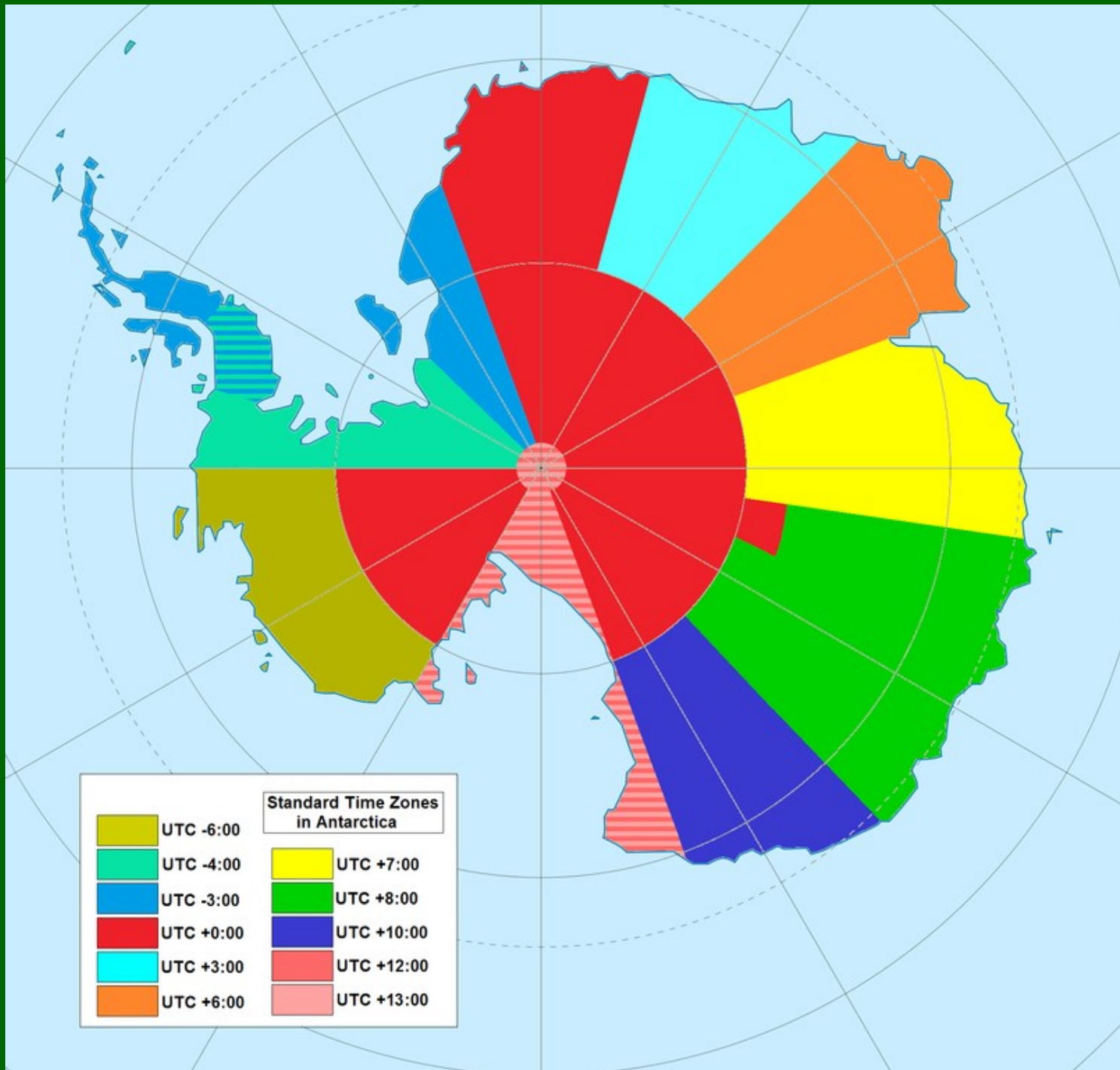

Rules

Year	Mo	Date	Time	Ty
2004	Su	10	5:00	L
2005	1	10	3:00	S
2005	Th	9	0:00	S
2005	Su	10	0:00	L
2005	Fr	10	0:00	L
2005	1	10	0:00	L
2005	Th	9	23:00	S
2005	30	9	2:00	L
(3/21 Last day of Shahrivar (9/21 or 9/22))				
2004			0:00	L
2004	Su	9	1:00	L
≥2005 Sunday before the fast of Yom Kippur (about 9/8 ~ 10/10)				
2004			2:00	L

DST Rules

Pacific					On					Off				
Year	Mo	Date	Time	Ty	Year	Mo	Date	Time	Ty	Year	Mo	Date	Time	Ty
Australia	10	Su	2:00	S	2005	3	Su	2:00	S	2006	4	Su	2:00	S
Tasmania	10	Su	2:00	S	2006	3	Su	2:00	S	2006	4	Su	2:00	S

Czas letni i zimowy

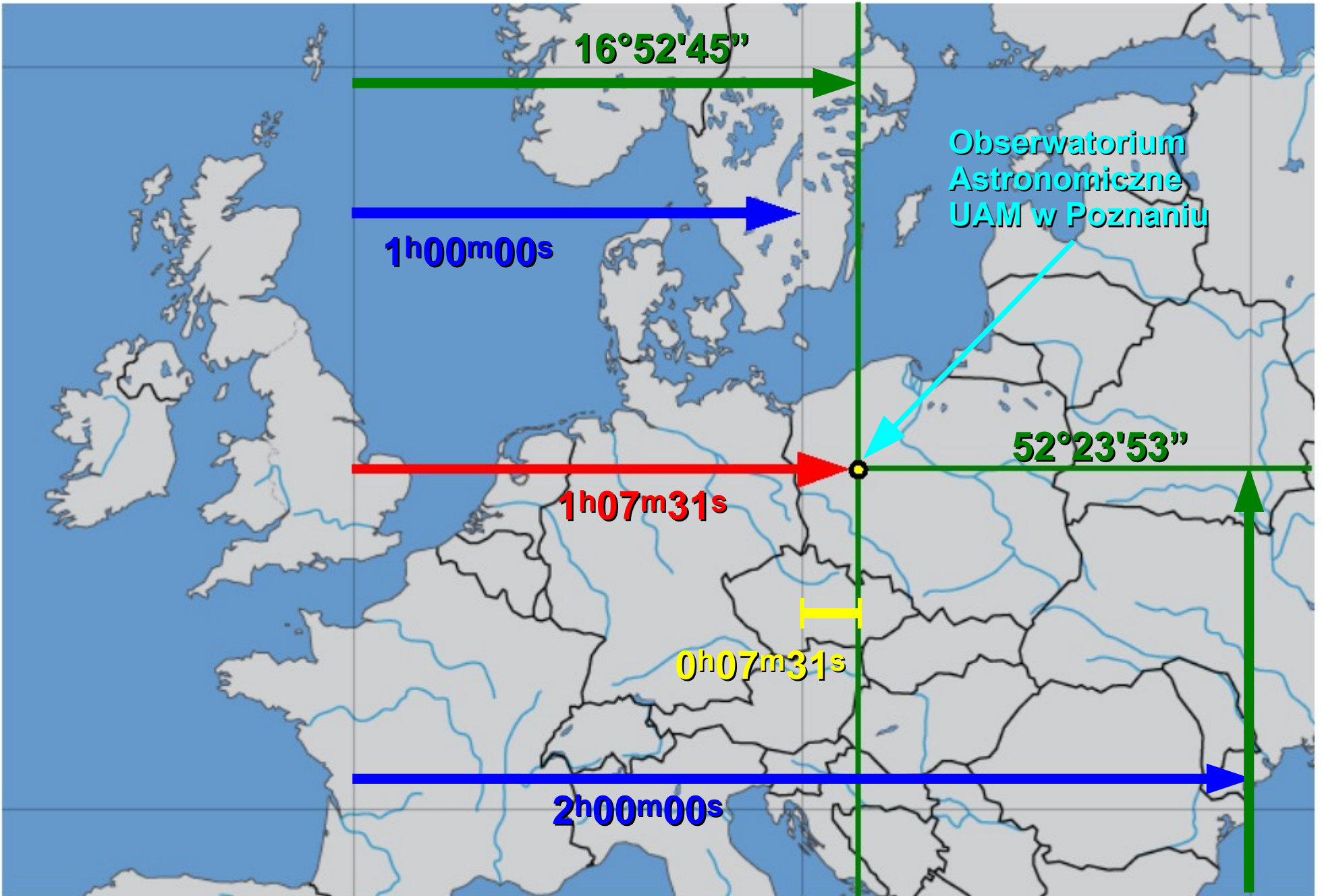
- W Polsce utrzymywana jest nadal praktyka wprowadzania czasu letniego nad ranem w ostatnią niedzielę marca i odwoływania nad ranem w ostatnią niedzielę października.
- W roku 2022 czas letni (wschodnio-europejski) zostanie wprowadzony dnia 27 marca o godzinie 2:00 czasu środkowo-europejskiego (1:00 czasu uniwersalnego - UT) poprzez przestawienie wskazówek zegarów z godziny 2:00 na godzinę 3:00.
- Odwołanie czasu letniego - powrót do zimowego (środkowo-europejskiego) - odbędzie się dnia 30 października o godzinie 3:00 czasu letniego (wschodnio-europejskiego) poprzez cofnięcie wskazówek na godzinę 2:00.
- Tego dnia czas pomiędzy godzinami 2:00 i 3:00 nowego czasu oznacza się poprzez dodanie litery a po numerze godziny (np godz. 2a minut 25).

Jakiś czas temu pisałem ...

- 11 października 2017 sejmowa komisja administracji i spraw wewnętrznych poparła jednogłośnie projekt ustawy autorstwa PSL, który zakłada brak zmiany czasu na letni i zimowy.
- Był pomysł aby czas letni obowiązywał przez cały rok, od 1 października 2018 r.

Pomysł rezygnacji ze zmiany czasu rozważany jest w całej Unii Europejskiej, trwają konsultacje i uzgodnienia.

$16^{\circ}52'45''$

Obserwatorium
Astronomiczne
UAM w Poznaniu

1h00m00s

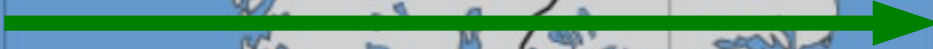
$52^{\circ}23'53''$

1h07m31s

0h07m31s

2h00m00s

21°04'05"

1h00m00s

1h24m16s

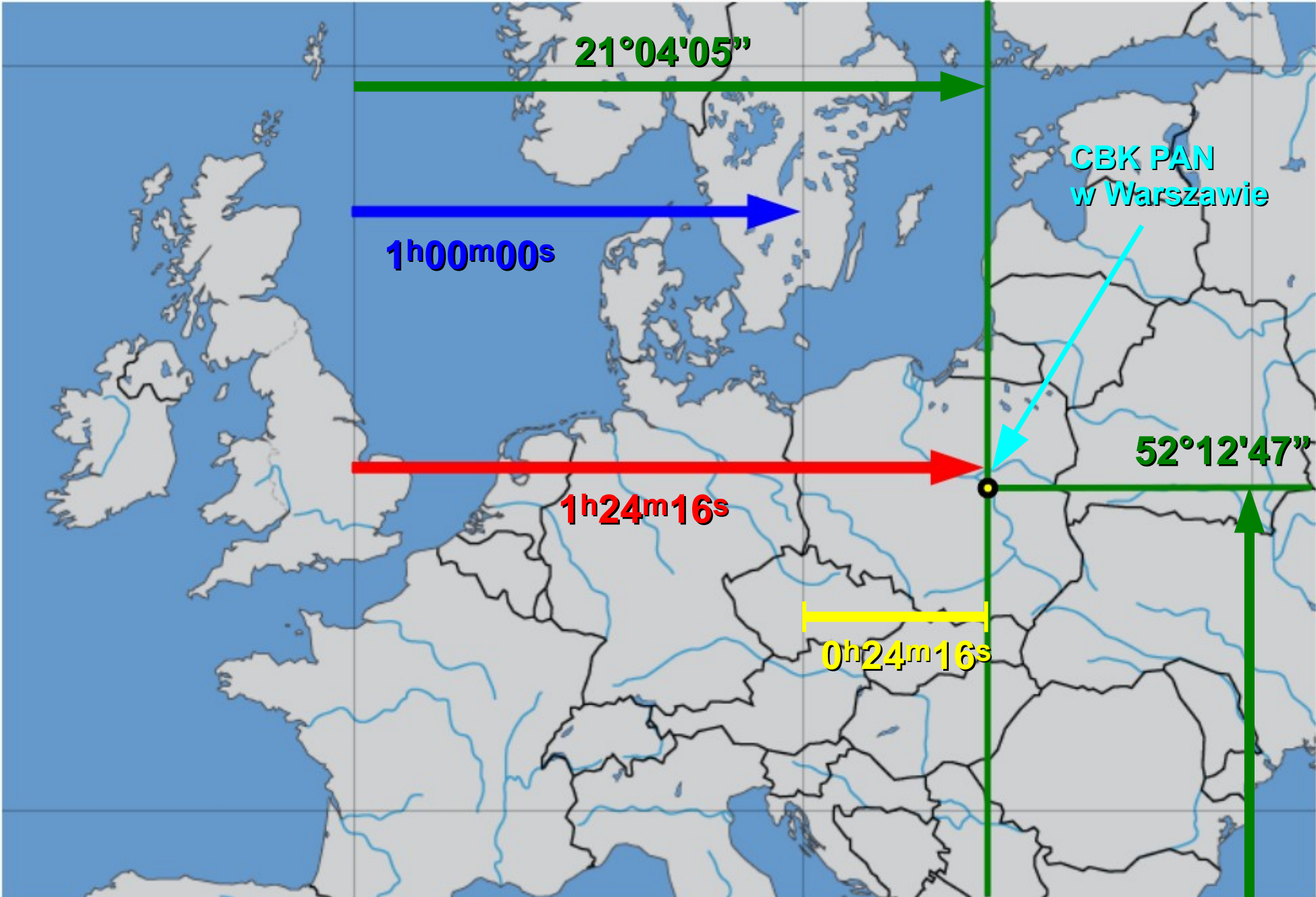

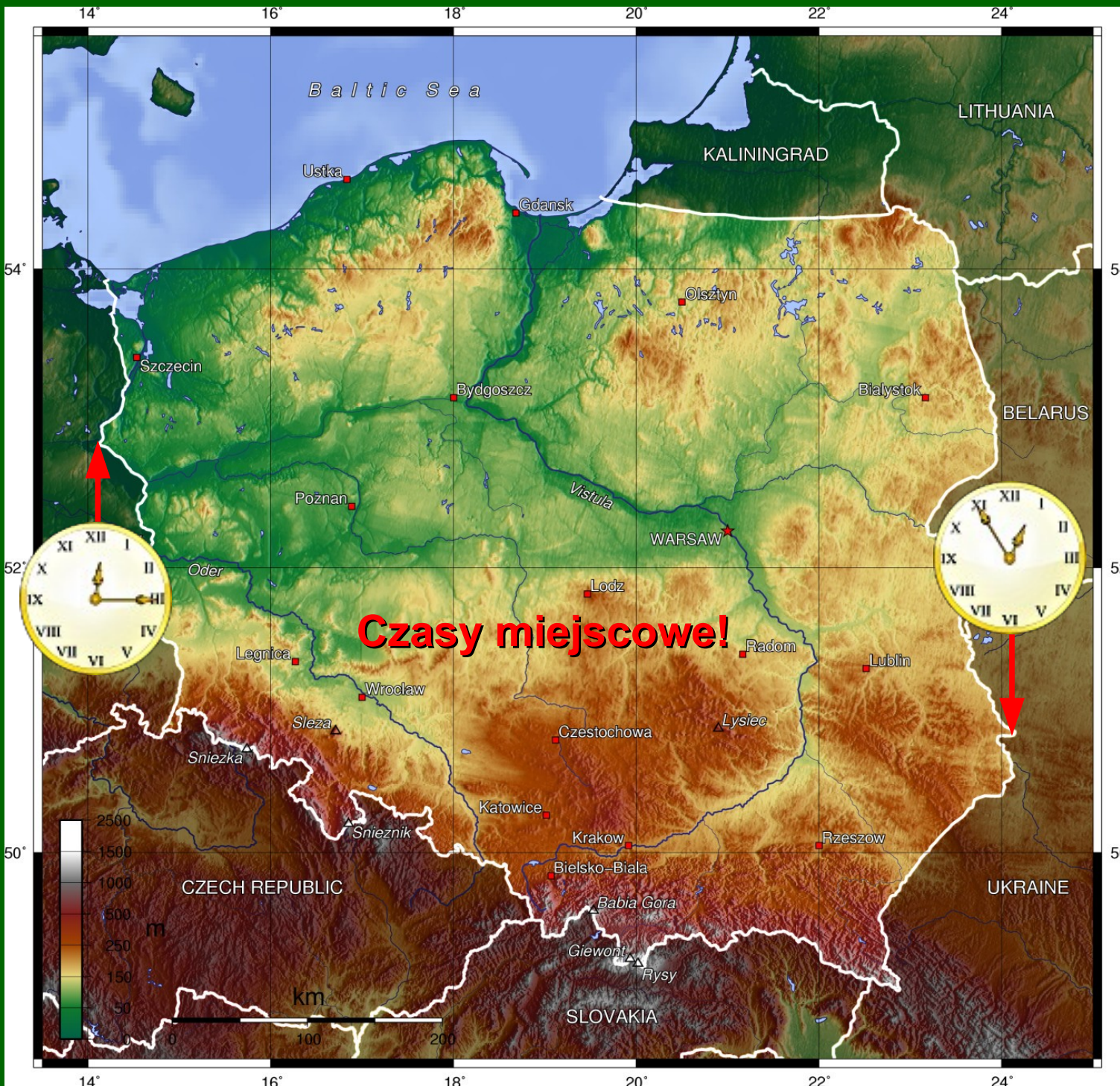
0h24m16s

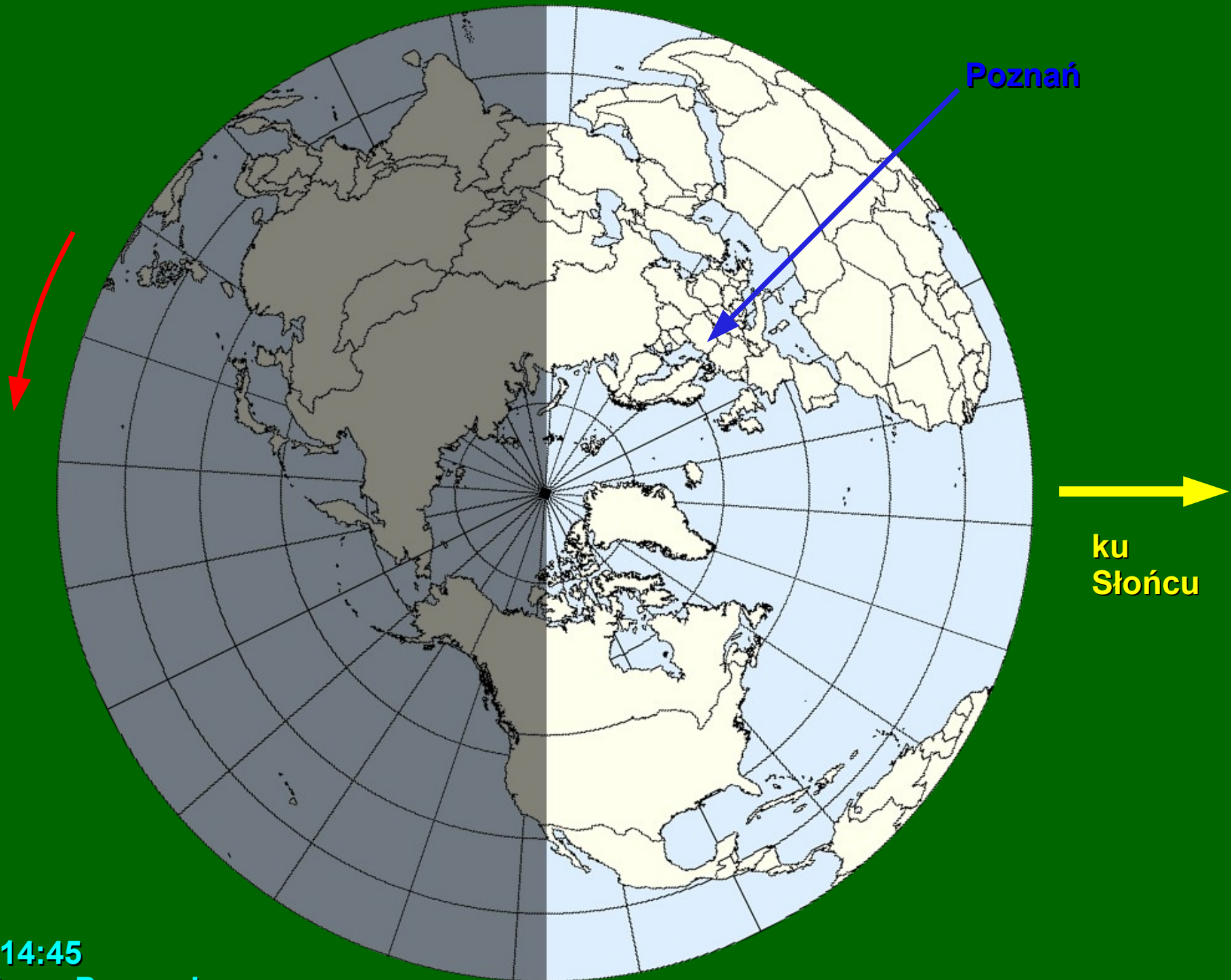
52°12'47"

**CBK PAN
w Warszawie**

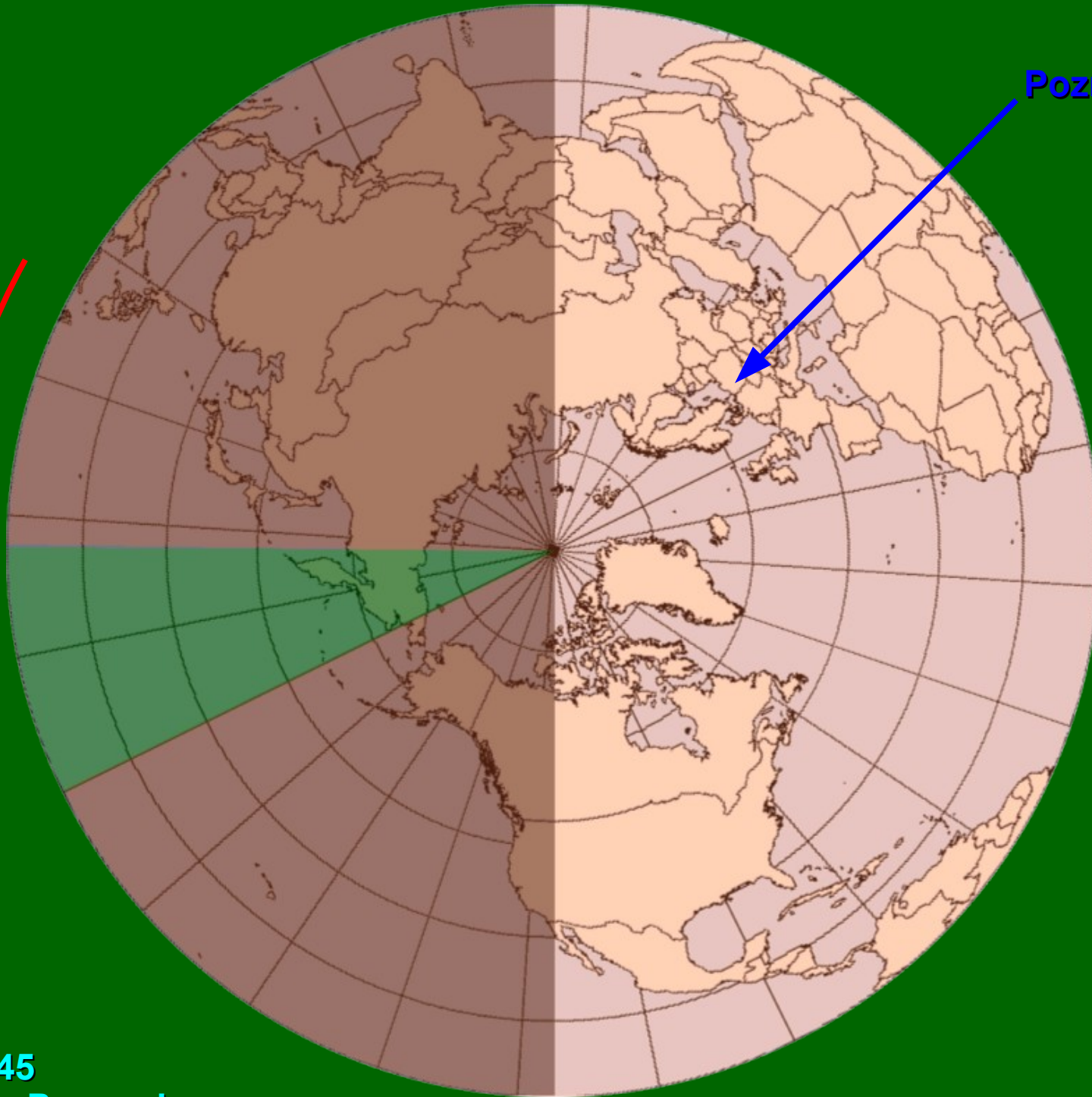
Czasy miejscowe!

Poznań

ku
Słońcu

Godzina 14:45
na zegarku w Poznaniu

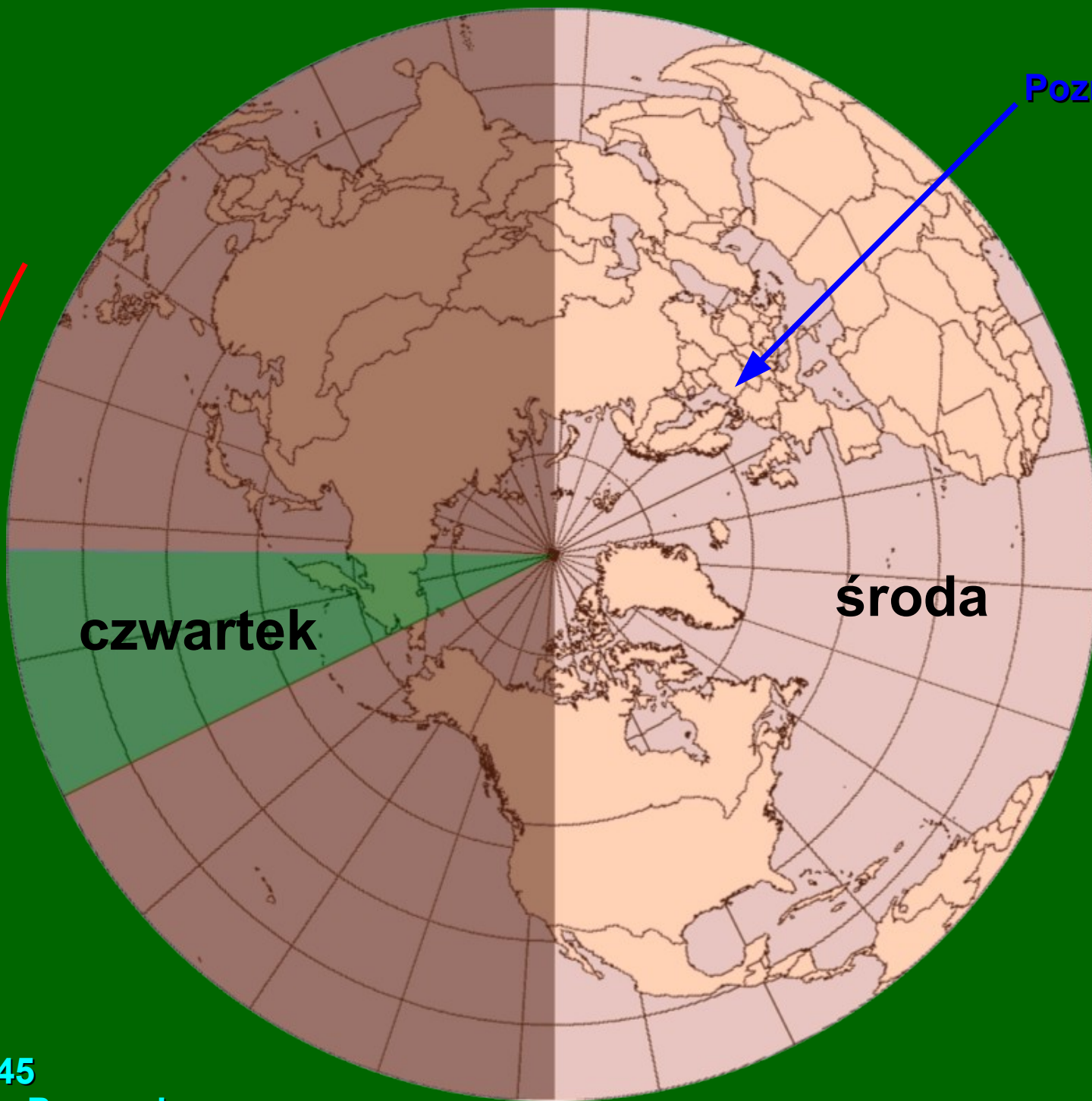

Poznań

ku
Słońcu

Godzina 14:45
na zegarku w Poznaniu

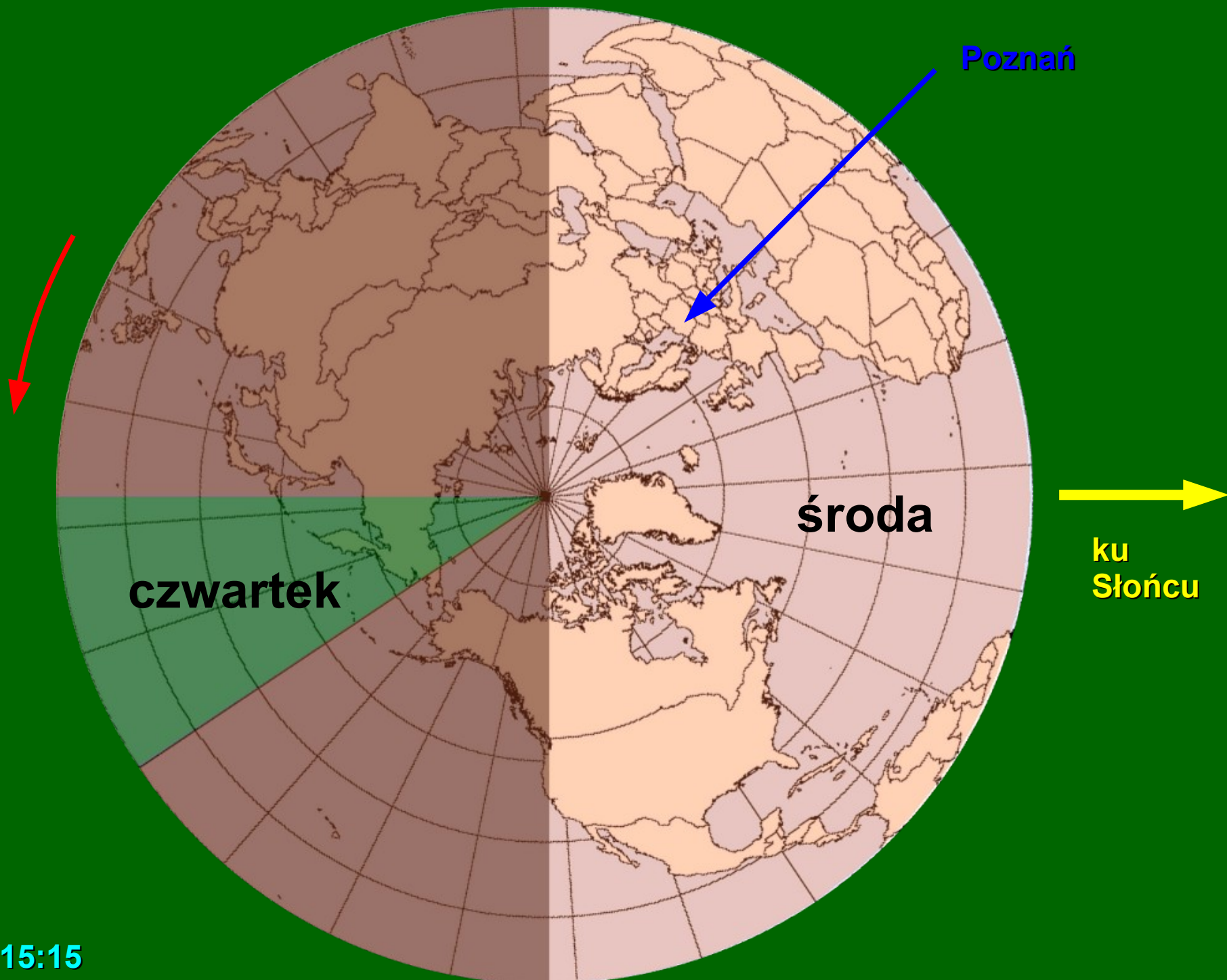
Poznań

czwartek

środa

ku
Słońcu

Godzina 14:45
na zegarku w Poznaniu

Poznań

czwartek

środa

ku Słońcu

Godzina 15:15
na zegarku w Poznaniu

Linia zmiany daty

Poznań, 13:00

środa

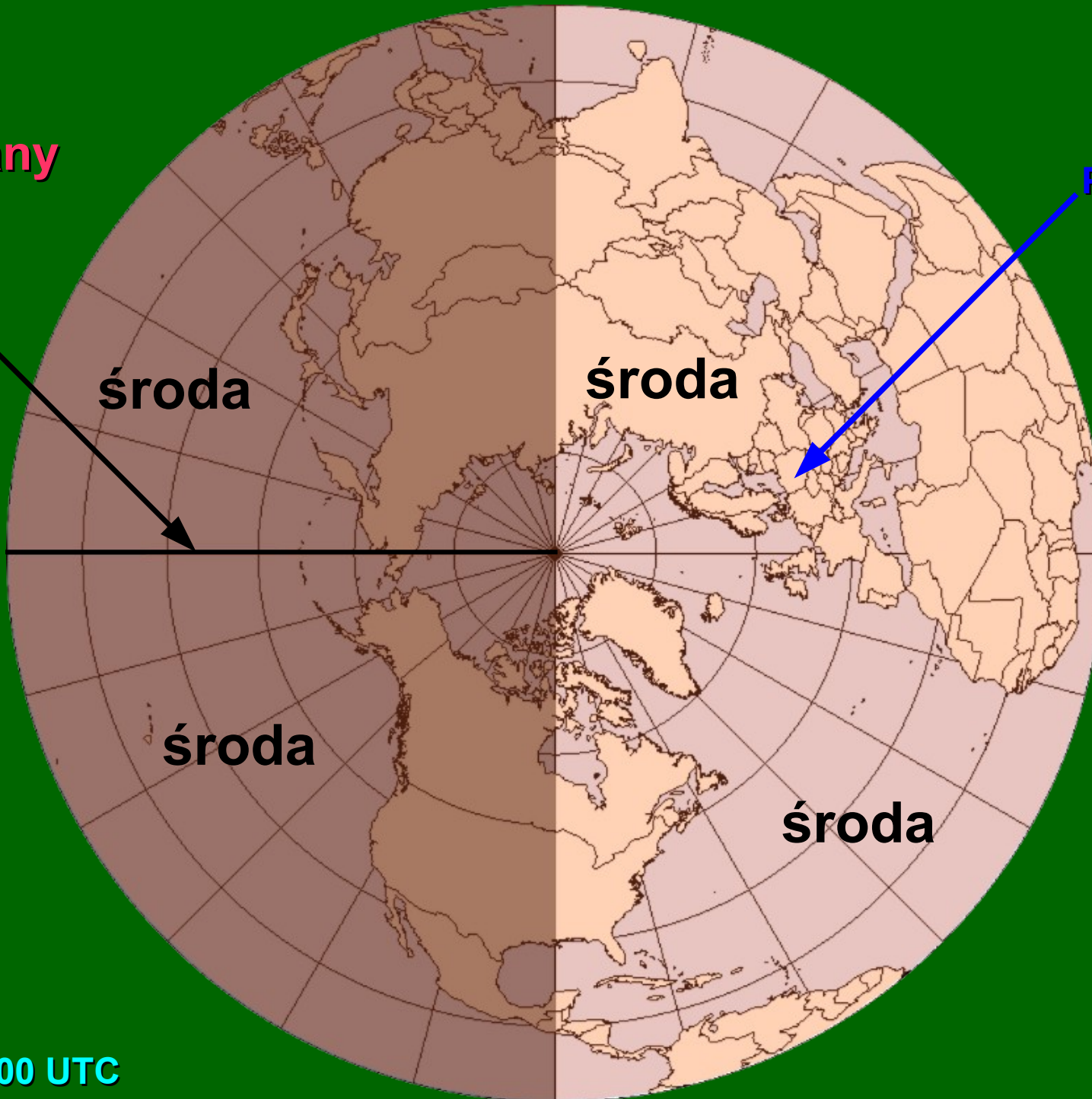
środa

ku Słońcu

środa

środa

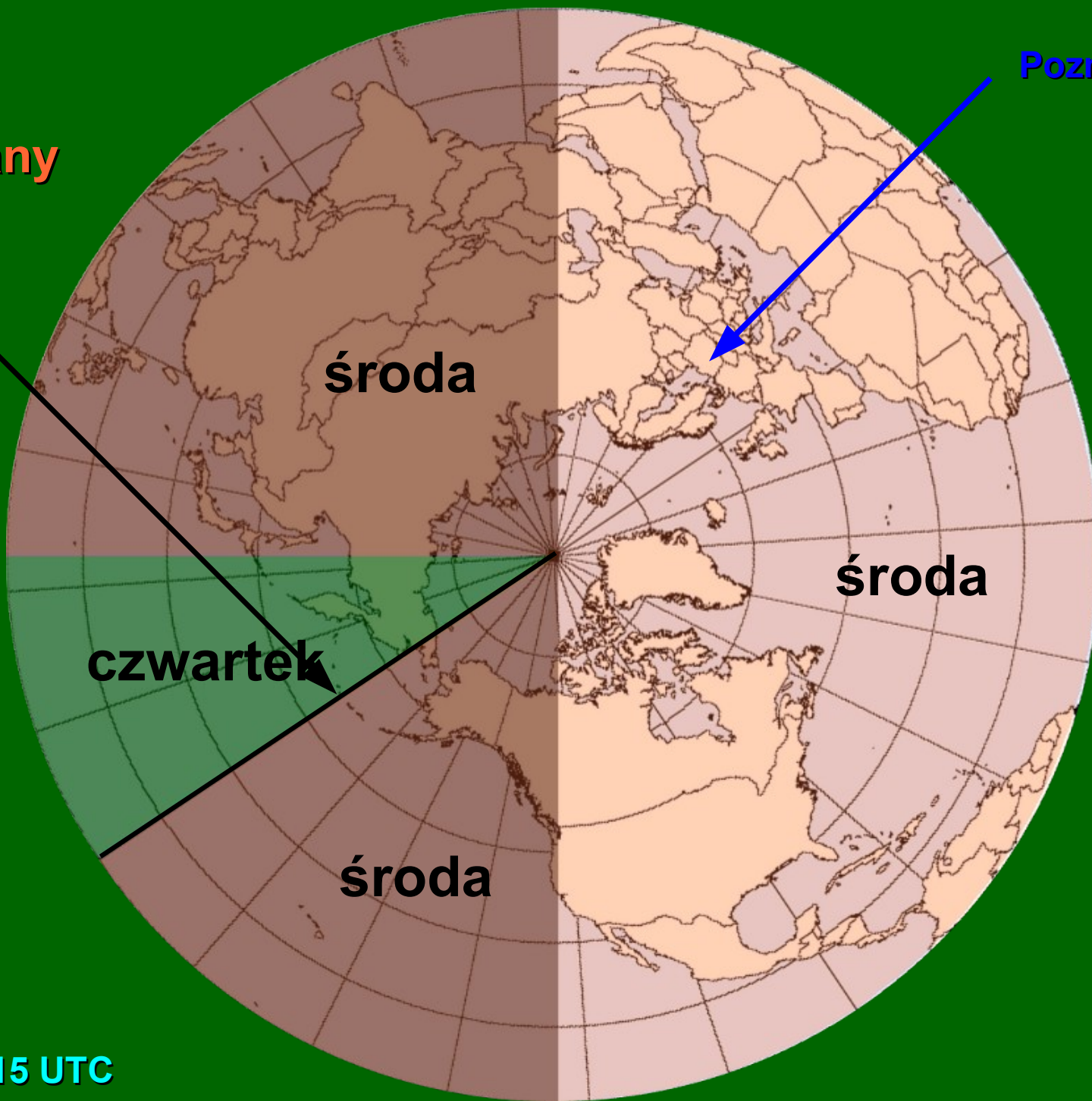
Godzina 12:00 UTC

Linia zmiany daty

Poznań, 15:15

czwartek

środa

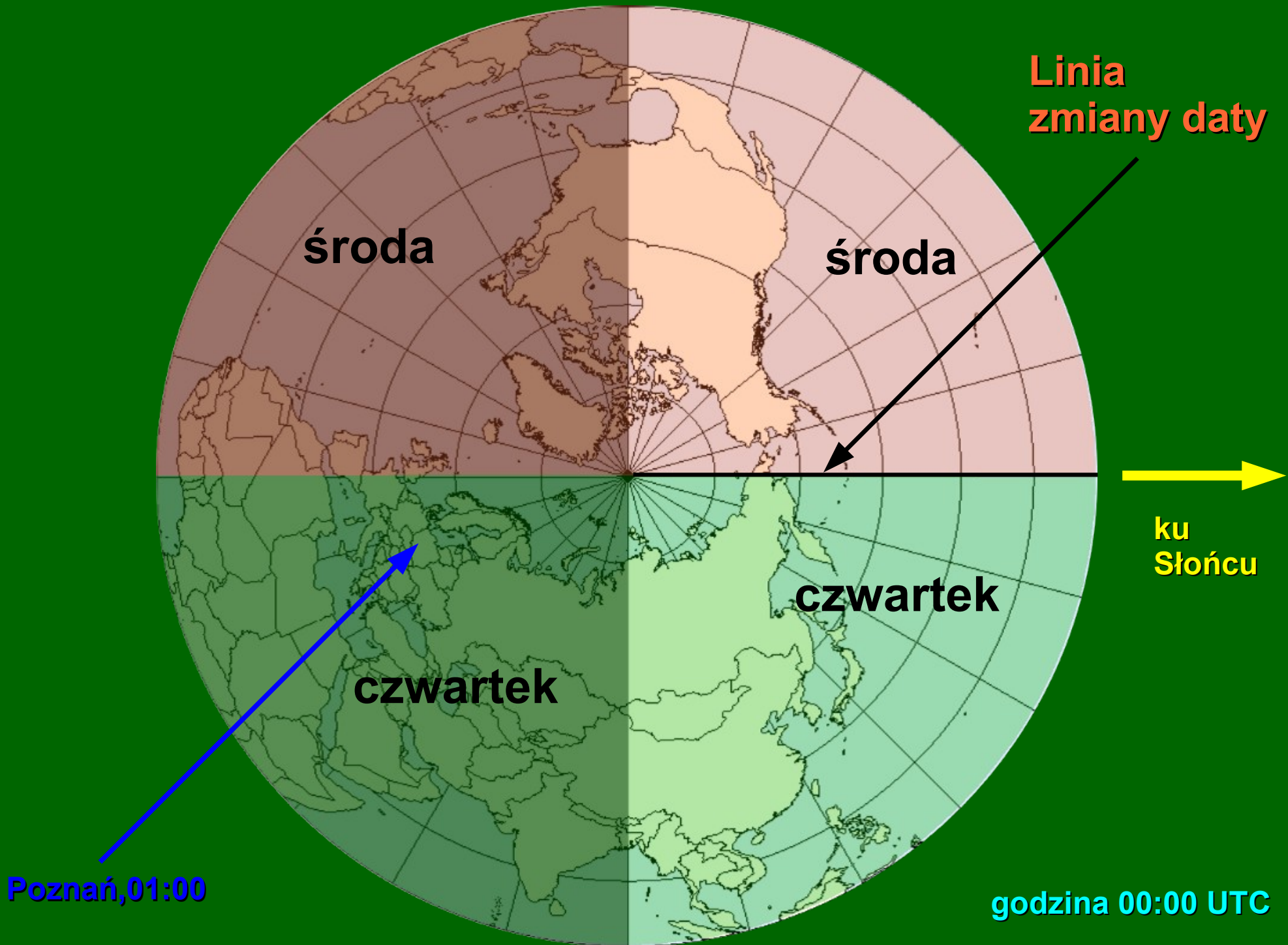
środa

środa

ku Słońcu

godzina 14:15 UTC

południk zerowy

Linia zmiany daty

środa

środa

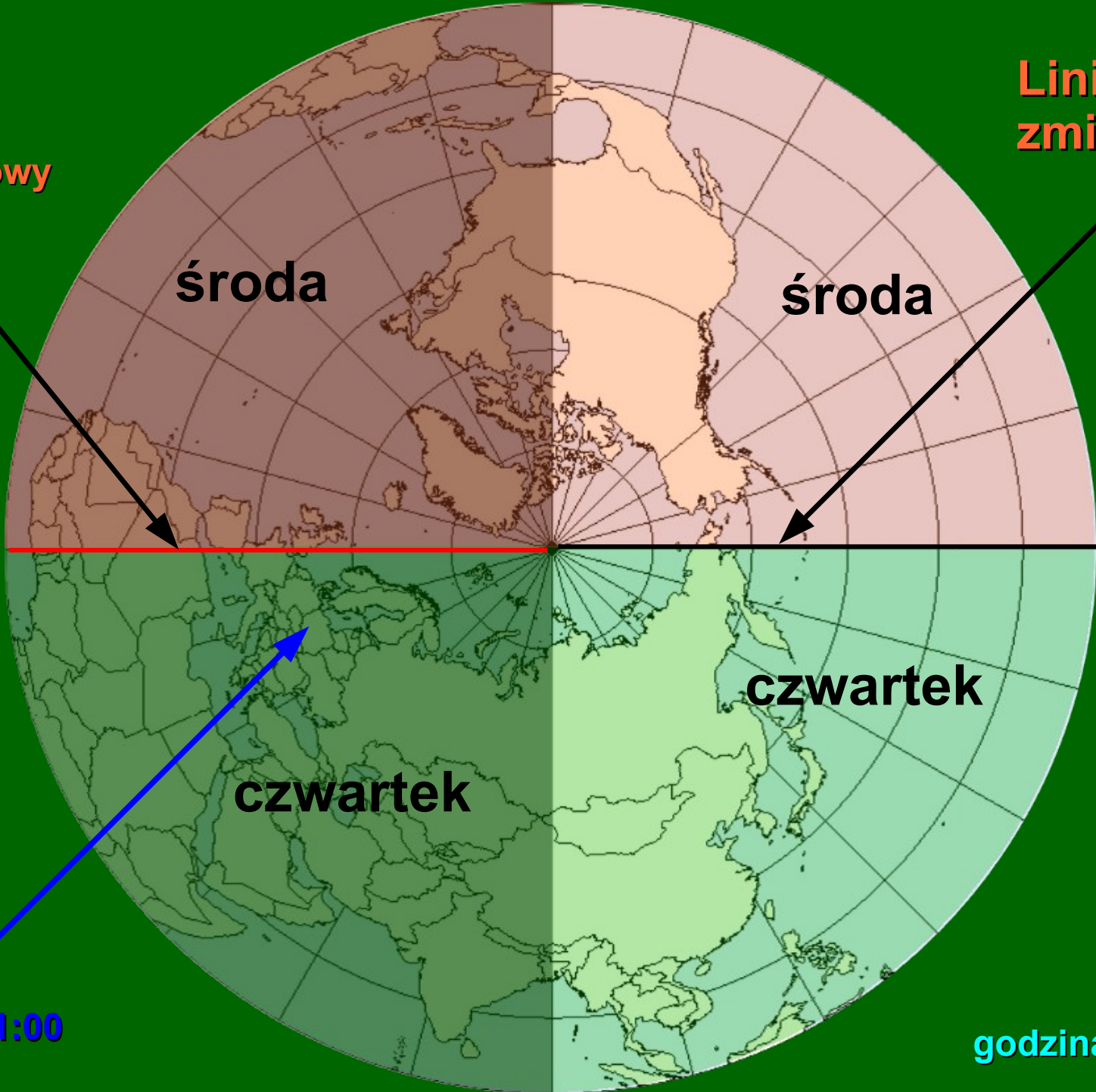
ku
Słońcu

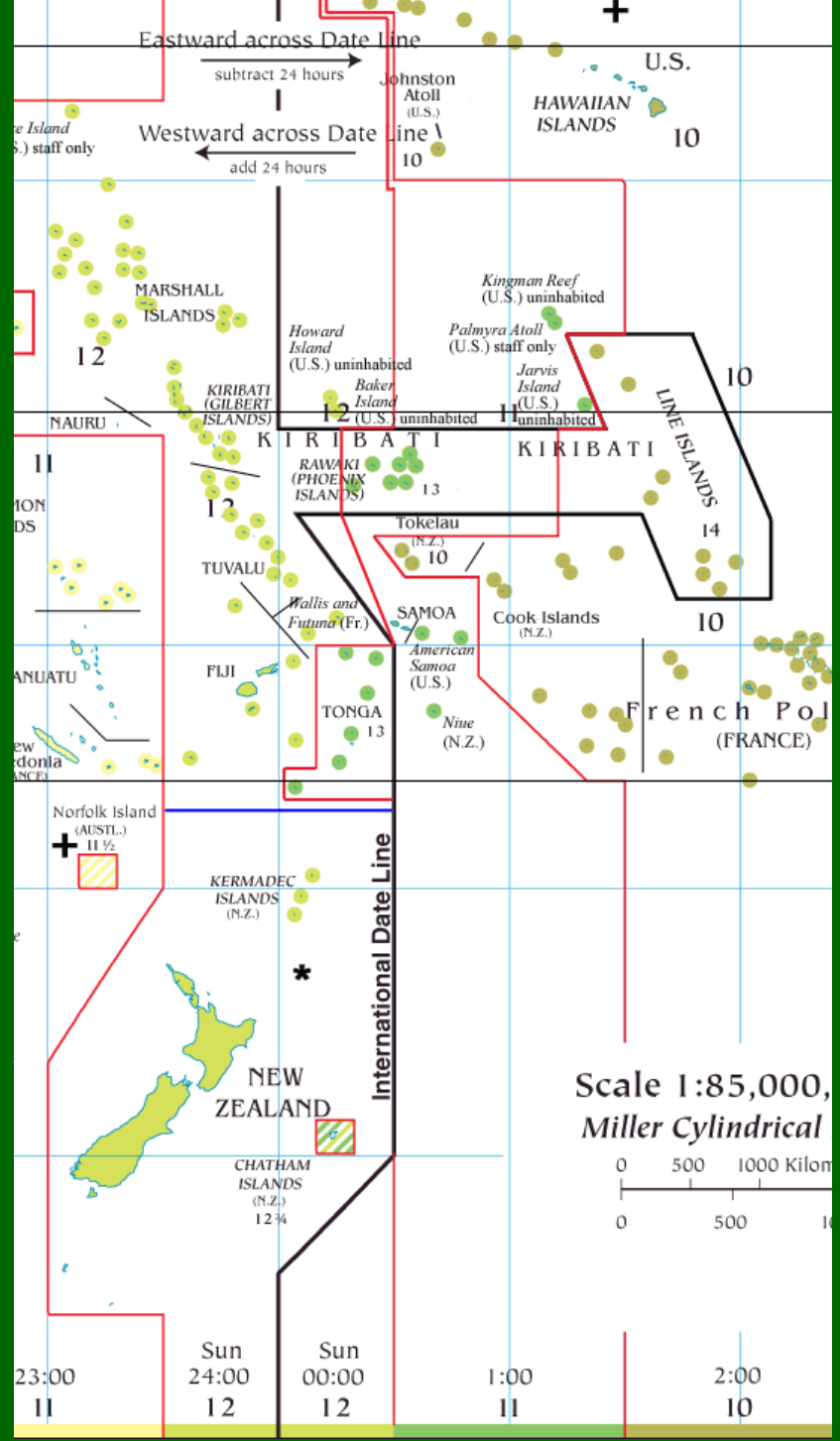
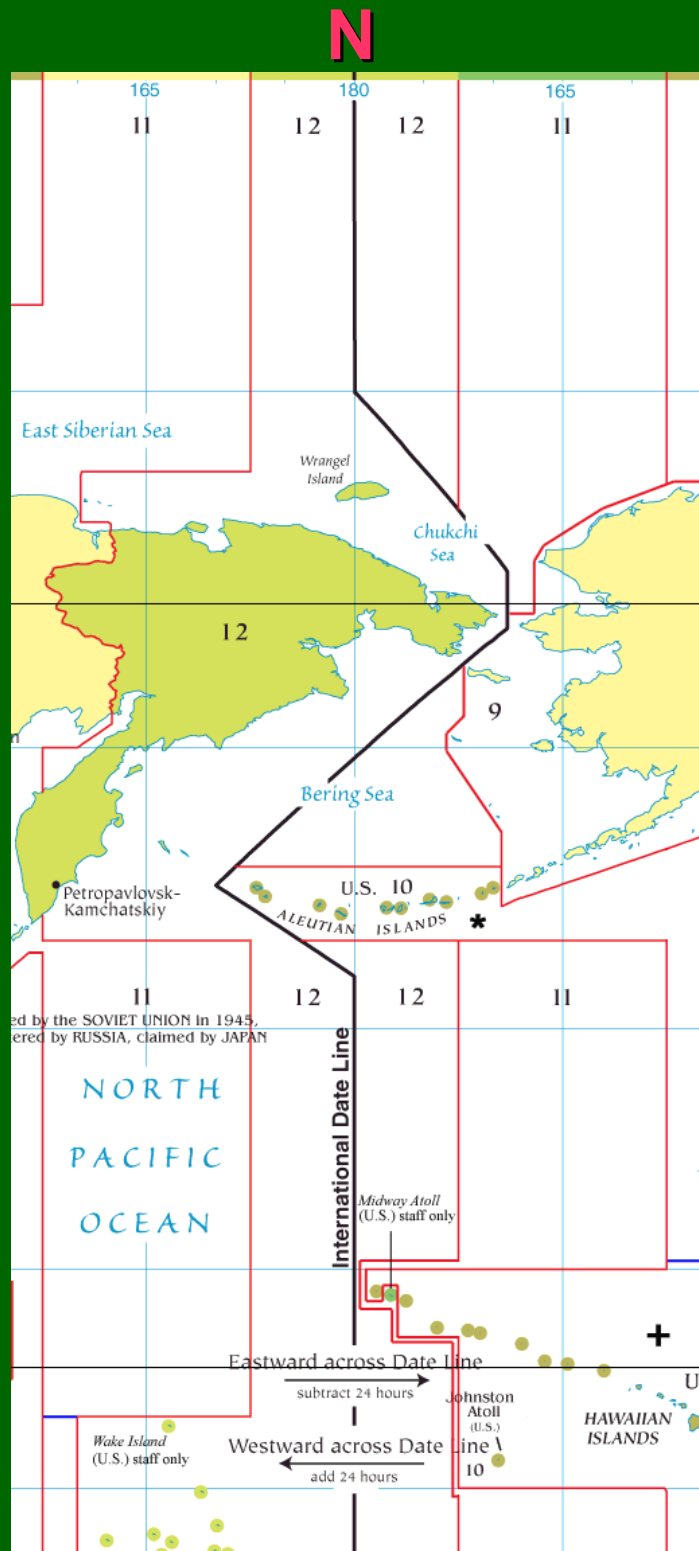
czwartek

czwartek

Poznań, 01:00

godzina 00:00 UTC

Scale 1:85,000,
Miller Cylindrical

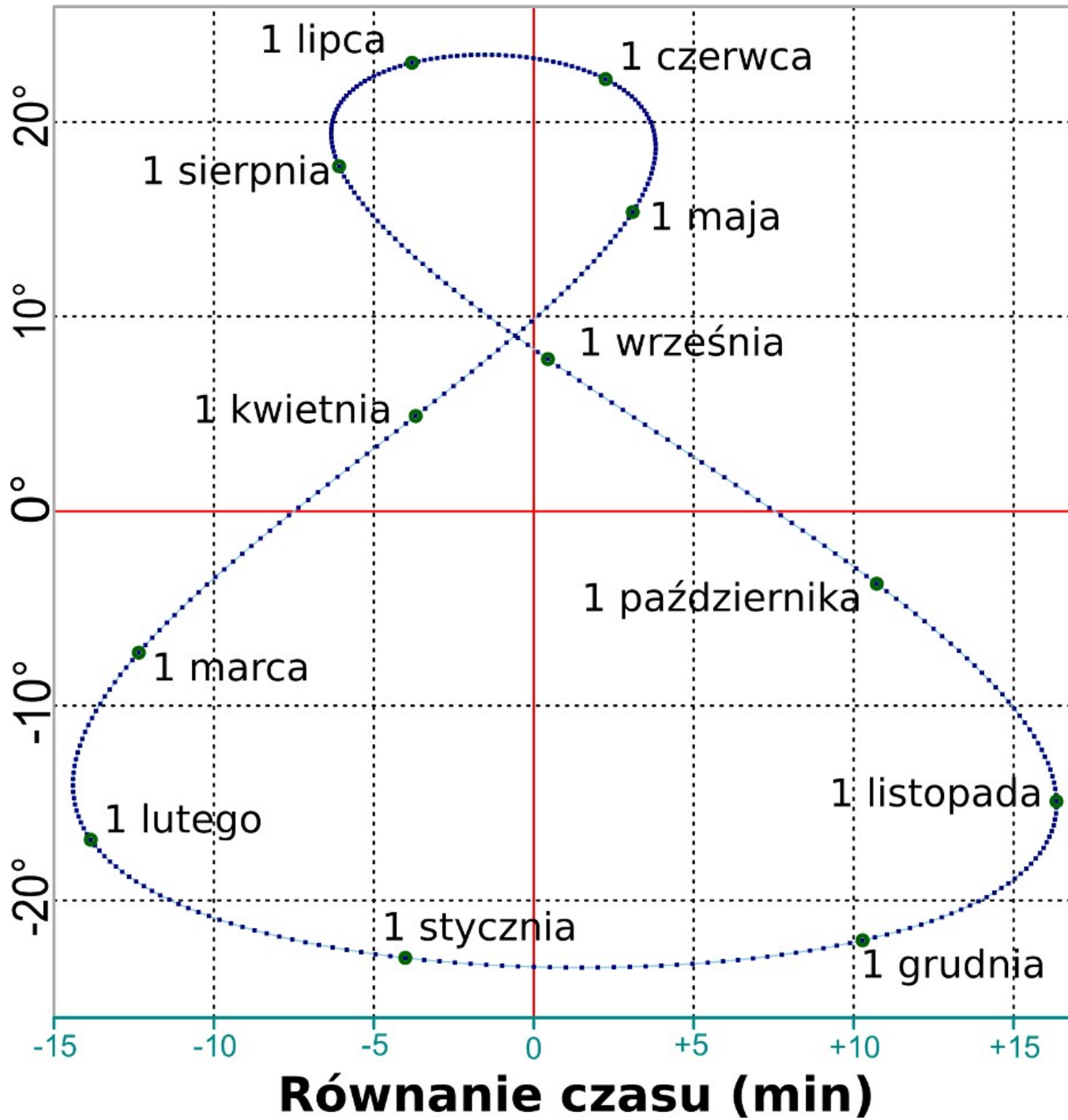
0 500 1000 Kilom

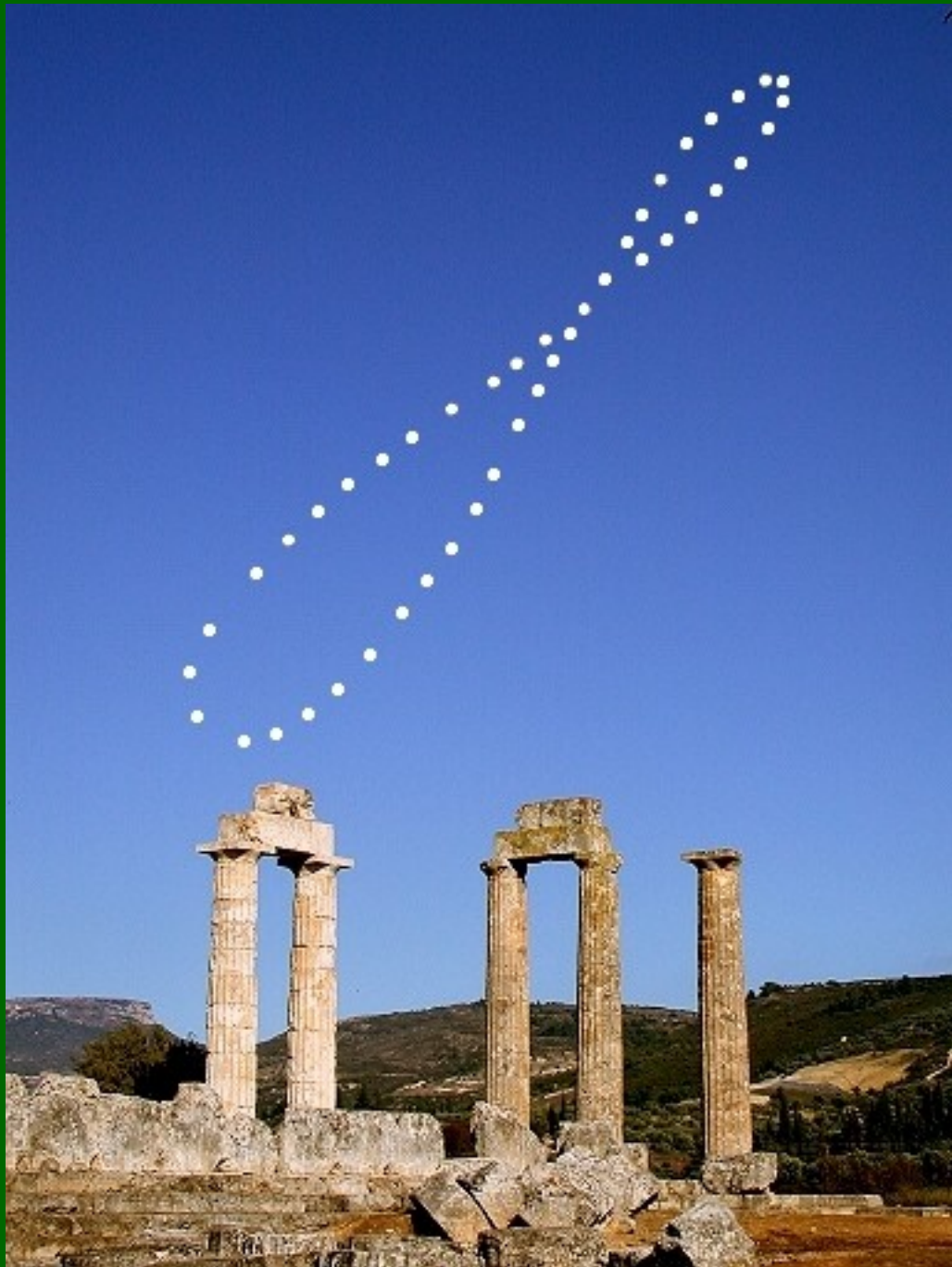
0 500 1000 Miles

23:00 Sun 24:00 Sun 00:00 1:00 2:00

11 12 12 11 10

Analemma

Analema 2003, copyright: Anthony Ayiomamitis

W roku 2022:

- Ziemia najbliżej Słońca (w peryhelium) 4 stycznia,
- Początek astronomicznej wiosny: 20 marca, 16:33
- Początek astronomicznego lata: 21 czerwca, 11:14
- Ziemia najdalej od Słońca (w aphelium) 4 lipca,
- Początek astronomicznej jesieni: 23 września, 3:04
- Początek astronomicznej zimy: 21 grudnia, 22:48

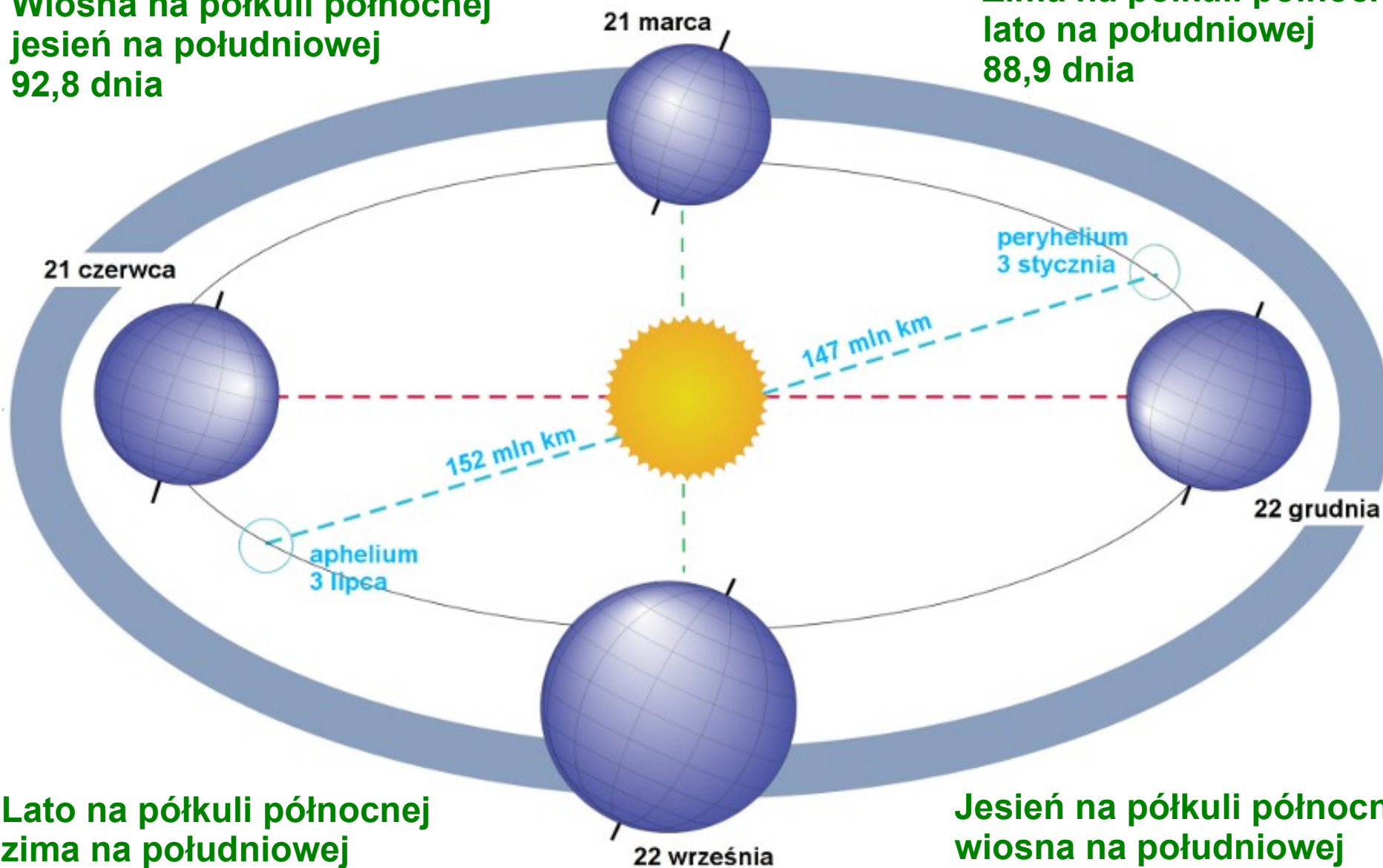
(momenty podane w czasie urzędowym)

Pory roku

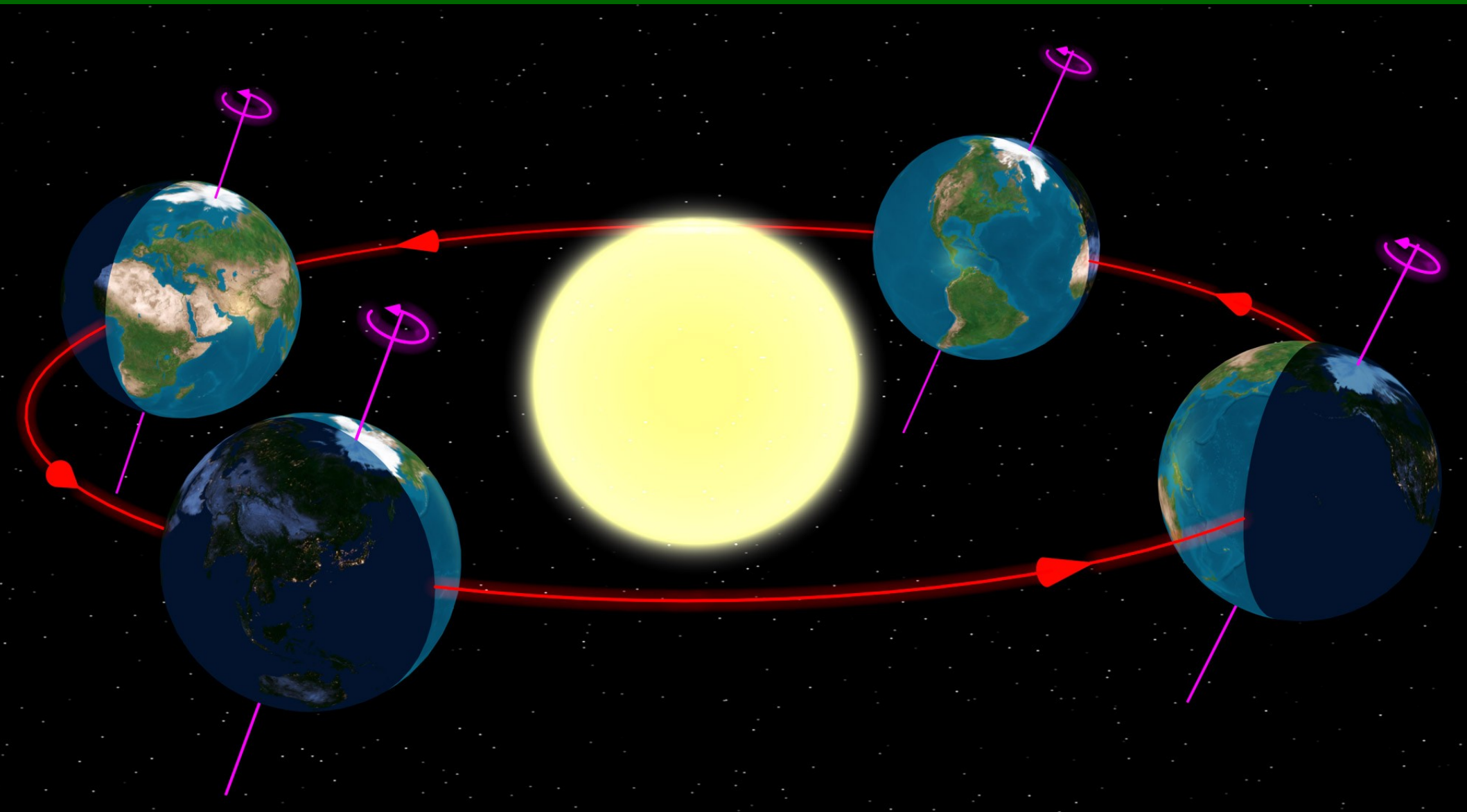
Wiosna na półkuli północnej
jesień na południowej
92,8 dnia

Zima na półkuli północnej
lato na południowej
88,9 dnia

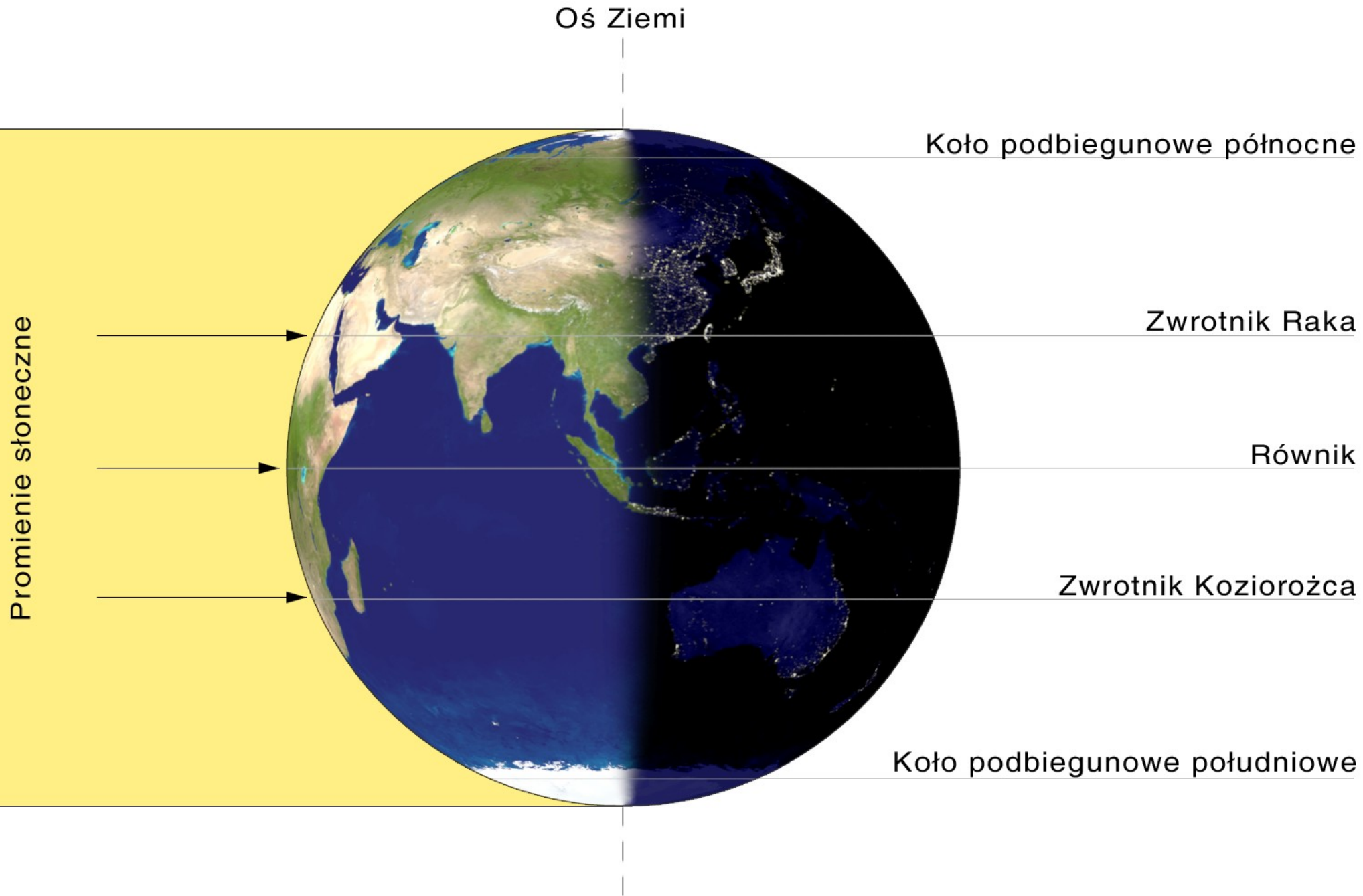

Lato na półkuli północnej
zima na południowej
93,6 dnia

Jesień na półkuli północnej
wiosna na południowej
89,9 dnia

Równonoc jesienna i wiosenna

Przesilenie letnie

Oś Ziemi

Koło podbiegunowe północne

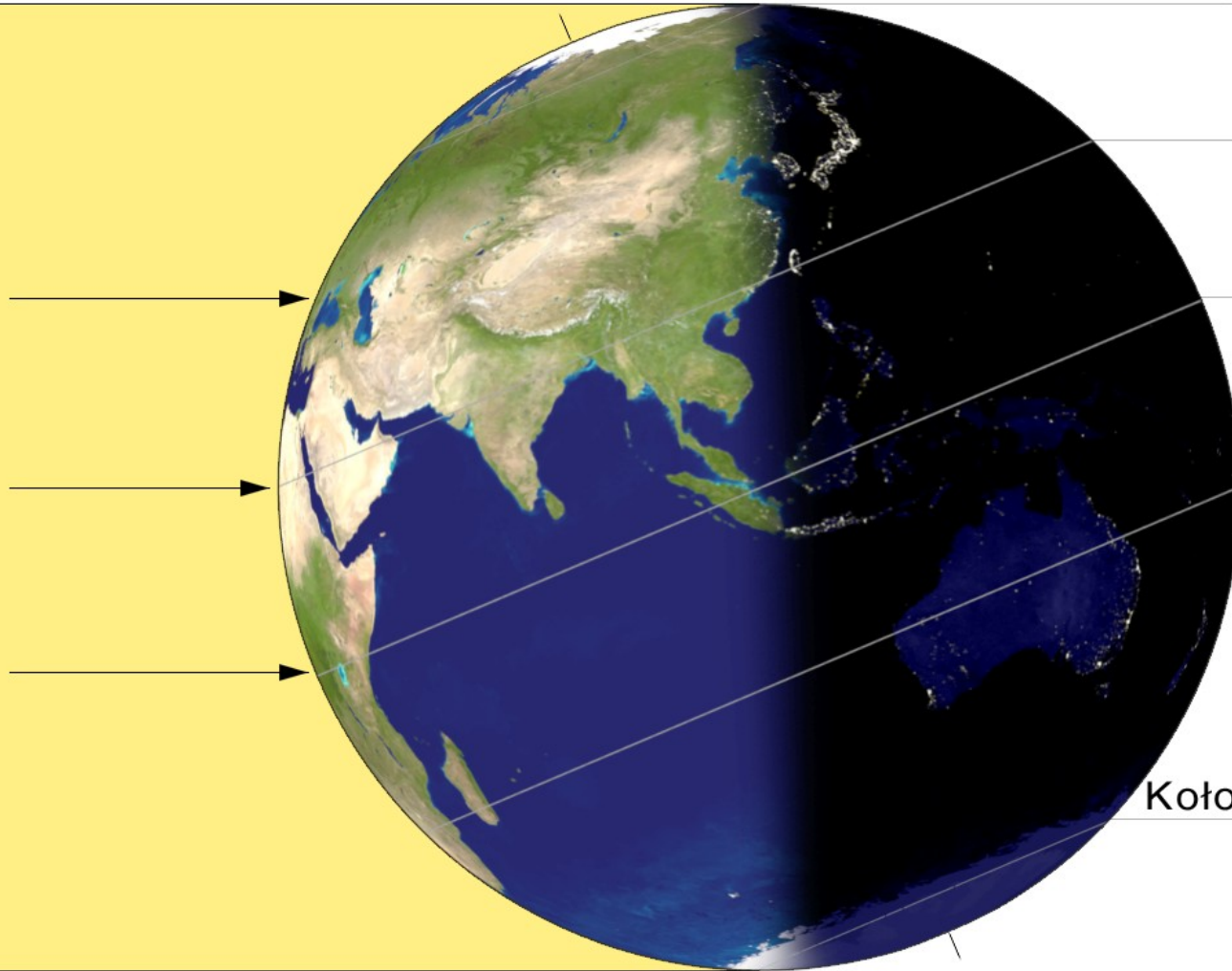
Zwrotnik Raka

Równik

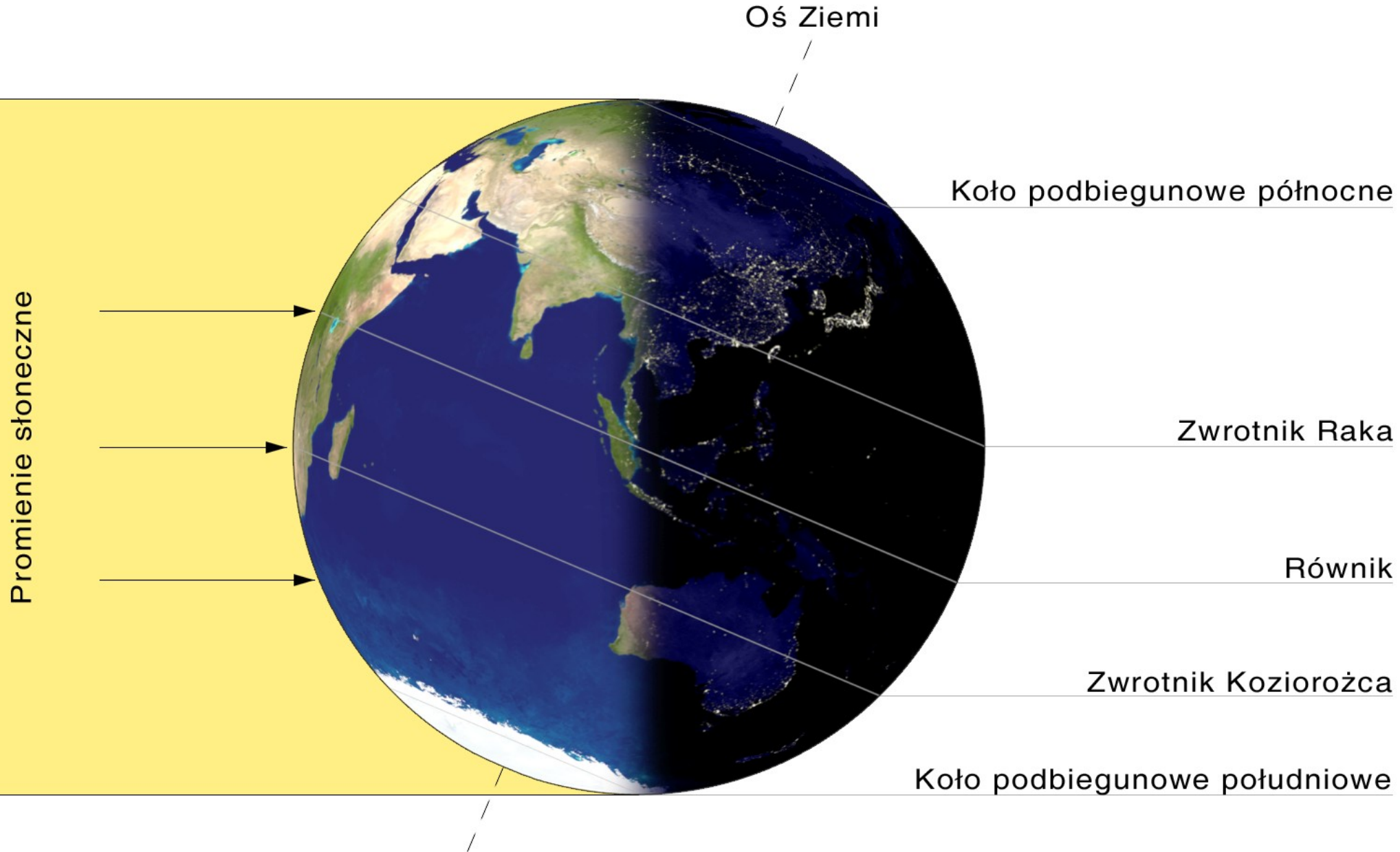
Zwrotnik Koziorożca

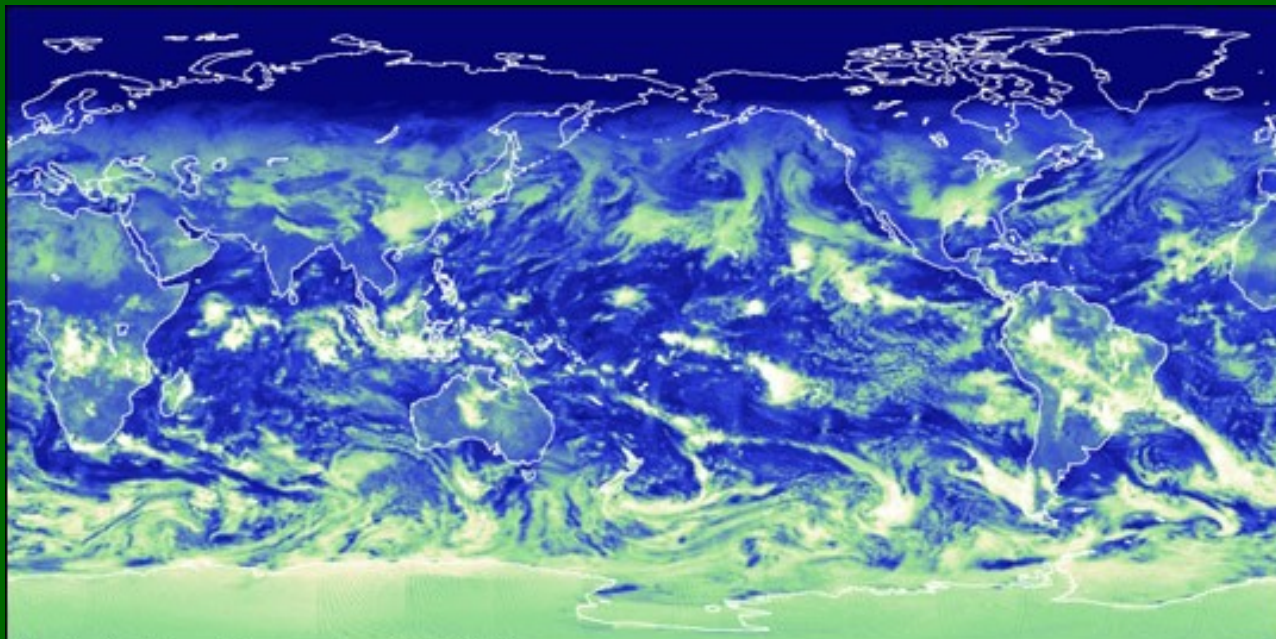
Koło podbiegunowe południowe

Promienie słoneczne

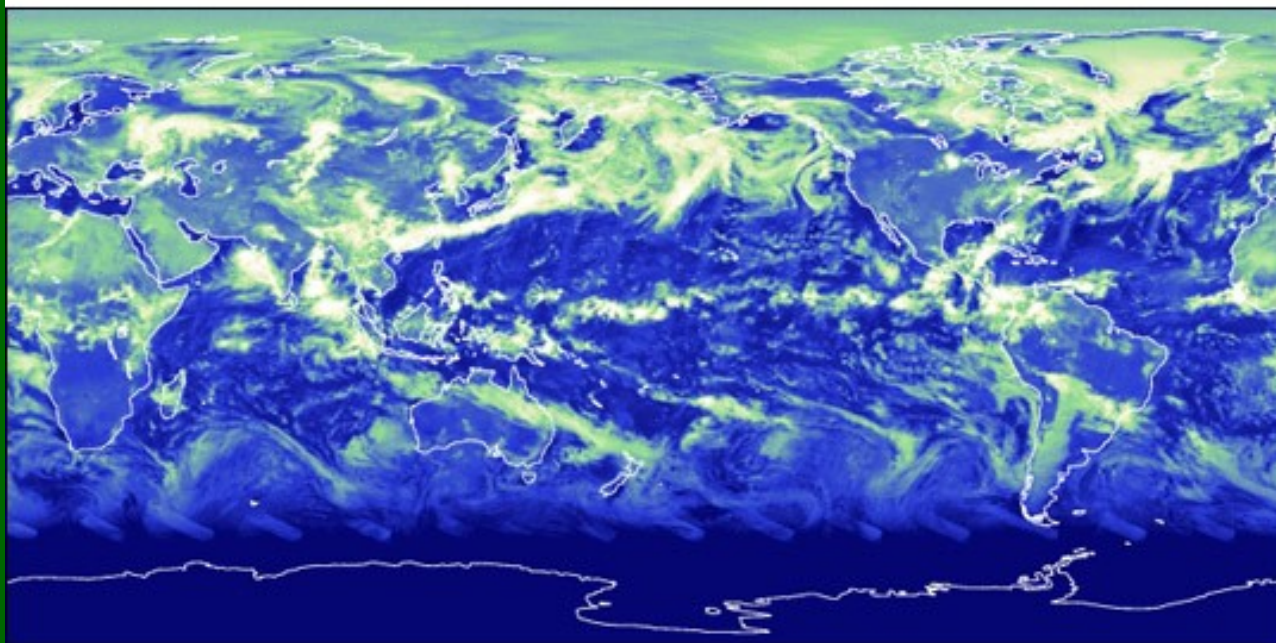

Przesilenie zimowe

Winter Solstice, December 22, 2004

Summer Solstice, June 20, 2005

Reflected Solar Radiation (W/m^2)

**Stała słoneczna:
ok. $1370 \text{ W}/\text{m}^2$**

Reforma kalendarza 1582

- **Wprowadził ją papież Grzegorz XIII**
- **Skasowano dni od 5 do 14 października, po 4 był od razu 15 października 1582**
- **Reforma polegała na zmodyfikowaniu reguł decydujących, czy dany rok jest przestępny czy nie**
- **Poprzedni kalendarz, tzw. juliański, spóźniał się o jeden dzień na 128 lat**
- **Nowy kalendarz wprowadzono od razu jedynie w Hiszpanii, Portugalii, Włoszech i Polsce**
- **Pozostałe państwa wprowadzały go sukcesywnie, niektóre dopiero w XX wieku, a np. niektóre kościoły używają juliańskiego kalendarza do dziś.**

Lata przestępne

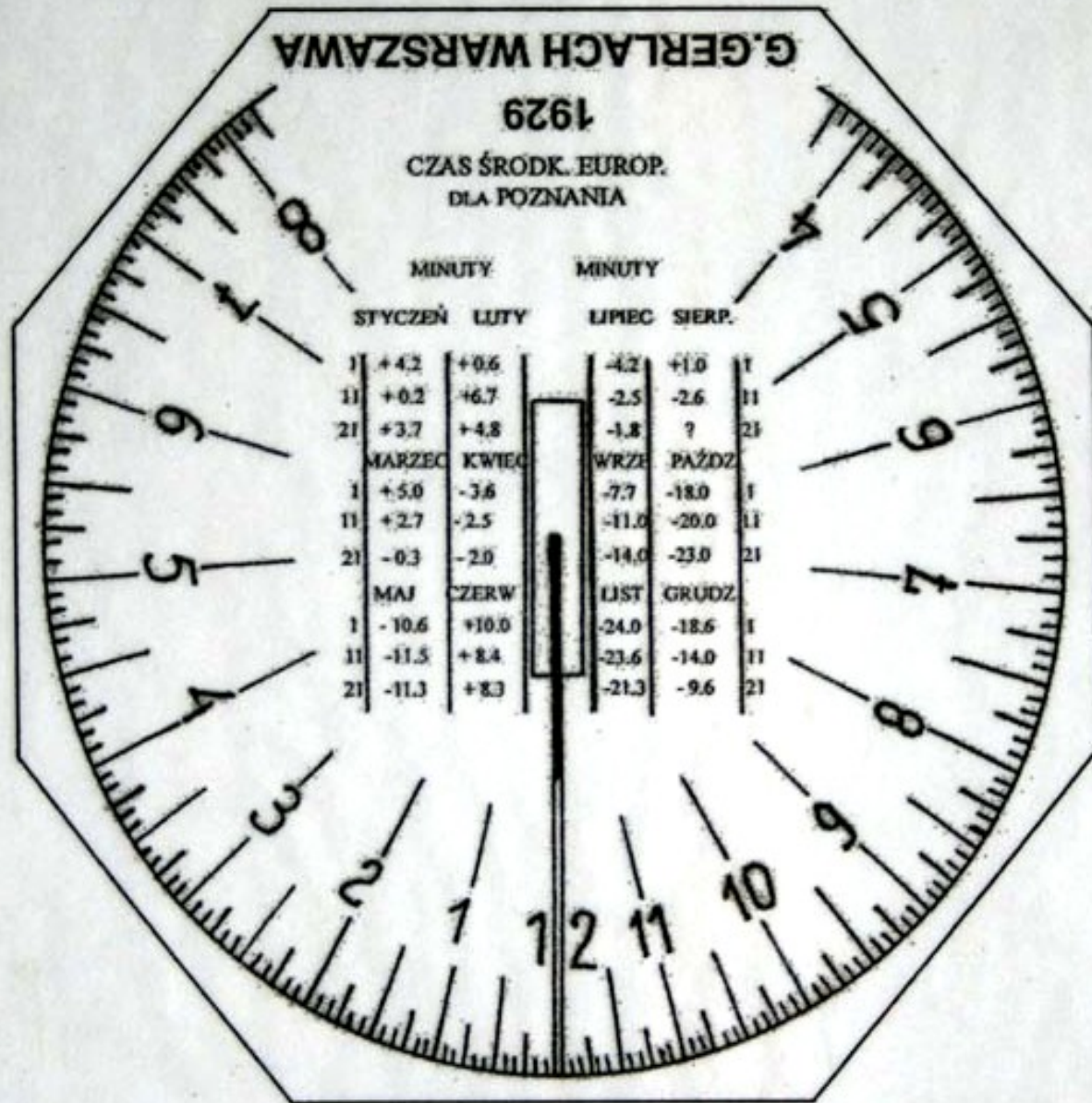
- Jeśli rok dzieli się przez 4 to tak
- ale jeśli dzieli się przez 100 to nie
- chyba że dzieli się przez 400 to jednak tak.
- W ten sposób w ciągu każdych 400 lat mamy 97 lat przestępnych (po 366 dni) i 303 lata zwykłe (po 365 dni) – razem 146097 dni.
- Daje to średnią długość roku tylko o 26 sekund dłuższą od okresu obiegu Ziemi po orbicie.
- Wystarczy na 3000 lat !

Jeszcze jedna zagadka...

Na tarczy zegara słonecznego z poznańskiej Palmiarni można np. odczytać, że 1 grudnia od wskazania zegara słonecznego trzeba odjąć 18.6 minuty by uzyskać czas urzędowy, czyli czas środkowoeuropejski.

Ale z wykresu Równania Czasu odczytujemy poprawkę ok. 12 minut . **Skąd ta różnica?**

Tarcza zegara słonecznego sprzed Palmiarni

Równanie Czasu (prawdziwy minus średni)

